

समुद्र का बाबुवसे । तरंगाकार उल्लासे ।
 तो समुद्रांशु ऐसा दीसे । सानिवां जेवि ॥ १२ ॥
 तेविं जडाते जीवविता । देहअहंता उपजविता ।
 मी जीउ गमे पांडुसुता । जीवलोकि ॥ १३ ॥
 ये जीवचिया बोधा । गोचर हा धांधा ।
 तो जीवलोकुशब्दा । अभिप्राउ ॥ १४ ॥
 भागा उपजणे मिमणे । हे साच काइ मानणे ।
 तो जीवलोकु मी हणें । संसार हान ॥ १५ ॥
 एकविधि जीवलोकि । तू माते ऐसेया अवलोकि ।
 जैसा चांदु का उदकि । उदकातीतु ॥ १६ ॥
 ये कारिमरीचा रवा । कुकुमा वार पांडवा ।
 जाणिकां गमे लोहिवां । तो तारे नव्हे ॥ १७ ॥
 तैसें अनादिपणे नोमोडे । माजि अक्रियत्व न खाडे ।
 पारि करिता भोक्ता आवडे । ते जाण गा आत ॥ १८ ॥
 किंबहुना आत्मा ओखटु । होउनि प्रकृतिसे एकवटु ।
 बांधे प्रकृतिधर्माचा पाटु । आपणपेयां ॥ १९ ॥
 ये मनादि साही इंदिये । धोत्रादि प्रकृतिकार्ये ।
 तिये माझी क्षणौनि होए । व्यापारि रूड ॥ २० ॥
 जैसें स्वप्निं परित्राजे । आपणपेयां कुटुंब होइजे ।
 मग तेयाचेनि धाविजे । मोहें सैरा ॥ २१ ॥
 तैसें आपुलिया विस्मृती । आत्मा आपण चि प्रकृती ।
 सरिखा गमौनि पुढुती । तिसिं चि भजे ॥ २२ ॥
 मनाचा रधि बळवे । श्रवणाचेनि द्वारे निगे ।
 मग शब्दाचेया रिगे । रामा माजि ॥ २३ ॥
 तो प्रकृतिचा वागीरा । करी त्वचेचिया मोहरा ।
 जाणि स्पर्शचेया घोरा । वमा जाए ॥ २४ ॥

कोण्डि एकं अवसरि । निगौनि नेत्राचा दारि ।
रूपाचा डोंगरि । हिंडतु असे ॥ २५ ॥
कां रसनेचिथा वाटा । निगौनि गा सुभटा ।
रसाचा दारकुटा । भरीमि ठाके ॥ २६ ॥
नातरि एणें चि घाणें । हा मदंजु करी निगवणें ।
सग गंधार्चि दारणें । आडवें लंबी ॥ २७ ॥
ऐसें देहेंद्रियनायकें । धरुनु मन जावळिके ।
भोगिजति शब्दादिकें । विखाभरणें ॥ २८ ॥

शरीरं यद्वामोति यथाप्युत्क्रामतीभरः ॥

गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानिवाशपातू ॥ ८ ॥

परि करिता मोक्ता ऐसें । हें जीवाचें तें चि दीसे ।
जें शरीरि पैसें । एकाधिण ॥ २९ ॥
जैसा आथिला आणि बिलासिया । तें चि उल्लंघों ए धर्मजया ।
जें राज्यसेन्या ठाया । वस्तिसि ए ॥ ३० ॥
तैसा अहंकर्तृत्वाचा बाहु । विषयेंद्रियांचा धुमाडु ।
हा जाणिजे तें निबाडु । जें देहो पावे ॥ ३१ ॥
अथवा शरीरातें संडी । तन्हीं चित्तेंद्रियांची तांडी ।
आपणपेचा सवें काढि । घेउनि जाए ॥ ३२ ॥
जैसा अपमानिला अतिथि । ने सुकृताची संपत्ति ।
कां साएखेडेयाची गति । सूत्रतंतु ॥ ३३ ॥
नाना मालवतेनि तपनें । नेइजति लोकाचि दर्शनें ।
हें असो द्रुति पवनें । नेइजे जैसी ॥ ३४ ॥

श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शं च रसनं घ्राणमेव च ॥

अधिष्ठाय मनश्चायं विषयाननुसेवते ॥ ९ ॥

तेचि मनःकटां एयां । इन्द्रियातें धर्मजया ।
देहराजु ने देहा । पासौनु वाळा ॥ ३५ ॥

मग एव अथवा स्वर्गि । जेथ देह अपंगी ।
 तेथ तेथि चि पुहुती पागी । मनादिक ॥ ३६ ॥
 जैसा माल्हुवलेयां दिवा । प्रमेसि जाए पांडवा ।
 मग उजळिजे तेथ तेव्हां । तेसा चि फांके ॥ ३७ ॥
 परि ऐसिया इया राहाटी । अबिवेकियाचिये दीठी ।
 एतुलें हें किरीटी । गमे चि गा ॥ ३८ ॥
 जें आत्मा देहा आला । आणि निखो एणें चि भोगिला ।
 अथवा देहीनु गेला । हें साच चि नां ॥ ३९ ॥
 यन्हकि एणें जाणें । करणें हान भोगणें ।
 हें प्रकृतिचें तेणें । मानिबलें ॥ ४० ॥
 परि देहाचें मोटकें उभें । चेतना तेथ उपलभे ।
 तिये चलवलेचेनि मोहें । आला लणति ॥ ४१ ॥

उत्क्रांतं स्थितं चापि भुंजानं चा गुणान्वितं ॥

विमृदा नानुपश्यति पश्यति ज्ञानबध्नुया ॥ २० ॥

तैसीं चि तिया संगति । इंद्रियें आपुललां अर्थि ।
 वर्तति तेया नांव सुभद्रापति । भोगणें जेया ॥ ४२ ॥
 पाळि भोगवई आपैसैं । देह गेलेयां तें न दीसे ।
 एथ तव गेला ऐसैं । बोभाति गा ॥ ४३ ॥
 पै रंछु डोलतु देखावा । तरि वारा वाजतु मानावा ।
 रंछु नसे तेथ पांडवा । नाहिं चि काइ ॥ ४४ ॥
 कां आरिसा संतोहर ठेविजे । आणि आपणपें तेथ देखिजे ।
 तरि तेव्हां चि जाला मानिजे । काइ आदि नाहिं ॥ ४५ ॥
 कां तो परीता केला आरिसा । लोपु जाला तेया आभासा ।
 तरि आपणपें नाहिं ऐसा । निखो करावा ॥ ४६ ॥
 सादु तरि आकाशाचा । परि कपालि पीटे मेवांचा ।
 कां चादि वेगु अभावा । आरोपिजे ॥ ४७ ॥

तैसें होइजे जाइजे देहें । ते आत्मसत्ते अविक्रिये ।
निष्कलित मोहें । आवळे ते गा ॥ ४८ ॥
एष आत्मा आत्मेयाचे ठाई । देखिजे देहाचा धर्म देहि ।
ऐसें देखणे ते पाहि । ज्ञान आहाति ॥ ४९ ॥
ज्ञानें कां जेयाचे खोले । देखीनि नव्हाति देहिचे खोले ।
सूर्यरश्मि आणियाळें । प्रीति जैसें ॥ ५० ॥
तैसें विवेकाचेनि पैसे । जेयाची स्फूर्ति स्वरूपि बैसे ।
ते ज्ञानिये देखति ऐसें । आत्मेयातें ॥ ५१ ॥
जैसें तारोगण भरले । गगनसमुद्रिं विबले ।
परि हें तूटीनि नाहिं पविलें । ऐसें निवडे ॥ ५२ ॥
गगन गगन चिं आहे । हें आभासतसे तें वारें ।
तैसा आत्मा देखति देहें । गंवसिला हिं ॥ ५३ ॥
खलाळांचेयां लगवणि । फेडीनि खलाळांचेयां भाणि ।
देखिजे चंद्रिका ते उगी । चंद्रि जेविं ॥ ५४ ॥
कां थिळर सोखे जैसें । सूर्यो जैसा तैसा असे ।
देह होता जाता तैसें । देखति मातें ॥ ५५ ॥
घटमठ घडले । ते चि पाठि मोडले ।
परि आकाश तें संघळें । असत चि असे ॥ ५६ ॥
तैसी अखंडे आत्मसत्ते । अज्ञानदृष्टिकल्पितें ।
इयें देहें चि होतें जतिं । जाणति फुडें ॥ ५७ ॥

वर्ततो योगिनश्चैनं पश्यत्यारम्यवस्थिते ॥

वर्ततोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यत्यचेतसः ॥ ११ ॥

चैतन्य चढे ना उगडे । जेष्टी ना जेष्टे ।
ऐसेनि आत्मज्ञानें ओखटे । जाणति ते ॥ ५८ ॥
आणि ज्ञान हिं आपेतें होइल । प्रज्ञा परिमाणु हिं उगीणा वेइल ।
सकळ शाखां पडल । सर्वस्व हातां ॥ ५९ ॥

परि ते व्युत्पादि ऐसी । विरक्ति न रिगे मानसी ।
 तारे सर्वात्मका मजसि । नेहे भेटि ॥ ३६० ॥
 पै तोंड भरो कां विचारा । आणि अंतःकरण विषयांसि धारा ।
 तारे नातुडे धनुर्दरा । विशुद्धि मी ॥ ३६१ ॥
 हांगा अस्वनातिवांचां ग्रंथि । काइ तूळति संसारगुंति ।
 किं परिवसिलियां पोथि । वाचिली होए ॥ ३६२ ॥
 नाना बांधीनियां डोले । धाणि लाविजति मुक्ताफलें ।
 तारे तेवांचें काइ केलें । मोलमान ॥ ३६३ ॥
 तैसा धित्तिं अहंते ठाऊ । आणि जीमे सकलशास्त्रांचा सराऊ ।
 ऐसेनि कोडी एकी जन्म जाऊ । परि न पविजे मार्ते ॥ ३६४ ॥
 जो एकु मी कां समर्पित । व्यापकु असे भूतजाति ।
 आइकें तिये व्यक्ती । रूप करं ॥ ३६५ ॥

यथादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेक्षितं ॥

यथाग्निमसि यच्छास्त्री तत्तेजो विद्धि मामकं ॥ ३६६ ॥

तारे सूर्या सकट जाघवी । हे विश्वरचना जे दावी ।
 ते दीप्ति माझी जाणावी । आद्यंति हे ॥ ३६६ ॥
 जळ सोखुनु गेलेयां सविता । उल्हासु पुरवितसे माघौता ।
 ते चांदिं पांडुसुता । ज्योत्स्ना माझी ॥ ३६७ ॥
 आणि दहन पचन सिद्धि । करितसे जे निरवधि ।
 ते हुताशि तेजोवृद्धि । माझी चि गा ॥ ३६८ ॥

गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ॥

पुष्णामि ऋषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥ ३६९ ॥

मी रिगाला असे भूतलिं । क्षणानि समुद्रमहाजलिं ।
 ईं पांसूचीं ठेंपुळी । वारे चि नां ॥ ३६९ ॥
 आणि भूतें हिं चराचरें । हे धरीतसे अपारें ।
 तें मी चि धरिं धरें । रिगोनियां ॥ ३७० ॥

गगनि मी पाहुसुता । चंद्राचेन मीसें अशुता ।
 भरल्य जालां चालता । सरोवर ॥ ७१ ॥
 तेथीनि फांकति रश्मिकर । ते पाठ पेलीनि अपार ।
 सर्वोषधींचे आगर । भरीतुसें मी ॥ ७२ ॥
 ऐसेनि सस्यादि सकल । करी धान्यजाति रसाळ ।
 दे अन्नद्वारा जिबहाळ । भूतजातां ॥ ७३ ॥

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।

प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधं ॥ १४ ॥

आणि निफजविलेयां अन्न । तरि तैसें कैचें पां दीपव ।
 जेणें जिरौनि समाधान । मोगिति जीव ॥ ७४ ॥
 ह्मणौनि प्राणिजाताचा घटि । करुनि कंदा बरि आगिळी ।
 दीति जठरि किरीटी । मीं चि जालां ॥ ७५ ॥
 प्राणापानाचां जोडभातीं । फुंकफुंकौनियां अहोराती ।
 आटितसे नेणों केती । उदरा माजि ॥ ७६ ॥
 शुष्कें अधवा स्निग्धें । सुपकें कां विदग्धें ।
 परि मीं चि गा चतुर्विधें । अन्नें पचीं ॥ ७७ ॥
 एवं मीं चि आघर्वें जन । जना मीं चि जीवन ।
 जीवना मुख्य साधन । बन्दि मीं चि ॥ ७८ ॥
 आतां ऐसेया वरि काइ । सांघों व्यासिची नवाई ।
 एथ दूर्जे नाहिं चि घेइ । सर्वत्र मीं ॥ ७९ ॥
 तरि कैसेन पां वेखें । सदा सुखियें मानुषें ।
 एक आक्रांत दुःखें । भूतजात ॥ ८० ॥
 जेसें सगळिए पाटणी । एके चि दीपें दिवेलानणी ।
 जालियां का नेदखणीं । उरलीं एके ॥ ८१ ॥
 ऐसी हान उखिविखि । करितु आहासि मानसिकी ।
 तरि ते हिं परियस नीकी । शंका फेडू ॥ ८२ ॥

पै आबवा चि मी असें । एथ नाहि किं अनारिसें ।
 परि प्राणिपांचां ठाईं उरहसे । बुद्धि ऐसी ॥ ८३ ॥
 जैसें एका चि आकाशध्वनि । वायेंविशेषि अज्ञानी ।
 वाजार्थे पडे भिन्नि । नादांतरें ॥ ८४ ॥
 कां लोकचेष्टि वेगळाळा । जो हा एकु चि भानु उदैला ।
 तो अनाना परि गेला । उपेगासि ॥ ८५ ॥
 नामा बीजधर्मा अनुरूप । सादि उभाविलें आप ।
 तैसें परिणमळें रूप । माझे जीवां ॥ ८६ ॥
 आगा नेणा आणि चउरा । पुढां निळेयाचा दूसरा ।
 नेणा सर्पस्थें जाला एरा । सुखा लागि ॥ ८७ ॥
 हें असो स्वातिचें उदक । शुक्ति मोतिएं विआळीं विल ।
 तैसें सज्जानासि मीं सुख । दुःख तें अहानासि ॥ ८८ ॥
 सर्वस्यचाहं हृदि सखिविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ॥
 वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वैदविदेव चाहं ॥ १५ ॥
 पार्था सर्वांचां हृदयदर्शि । अमुका हे स्फूर्ति ऐसी ।
 जे स्फुरत अहिर्निशि । ते वस्तु गा मीं ॥ ८९ ॥
 परि संतां सर्वे वसता । योगज्ञानि पैसता ।
 गुरुचरण उपासितां । वैराग्येसि ॥ ९० ॥
 एणें चि सत्कर्म । अदोष हि अज्ञान विरमे ।
 जेयाचें अहं विघ्नमे । आत्मरूपि ॥ ९१ ॥
 तें आपें आपु देखौनि देखि । मियां आत्मेन सदा सुखी ।
 एथ मीं बांचौनि अवलोकि । आन हेतु असे ॥ ९२ ॥
 आगा सूर्योदयो जालेयां । सूर्यो सूर्ये चि पाहावा धनंजया ।
 तेकिं मातें मीं जाणावेया । मीं चि हेतु ॥ ९३ ॥
 ना शरीरप्रियातें सेविता । संसारगौरव आइकतां ।
 देहिं जेयाची अहंता । बुडौनि ठेली ॥ ९४ ॥

ते स्वर्गसंसारं जगि । धांवता कर्मचेषां भागि ।
 दुःखाणां सेलभागि । भागीनं ह्येति ॥ ९५ ॥
 परि हे इं होणे अज्ञाना । मज चि तव तेया अर्जुना ।
 जैसी जाणूती चि हेतु स्वप्ना । निद्रिता होए ॥ ९६ ॥
 पै अर्जे दिवसु हारतला । तो हिं तेणें चि जाणों आका ।
 तेवि मी नेणौनि विस्वो देखिला । मज चि तव मूर्ति ॥ ९७ ॥
 एवं मीदे कां जागणेया । प्रबोधु हेतु धनंजया ।
 तेवि ज्ञानाज्ञानां जीवाचेया । मी चि मूल ॥ ९८ ॥
 झणौनु जैसा असें तैसेया । मातें नेणौनि धनंजया ।
 बेदु जाणों गेल्ल तव तेया । जालिया शाखा ॥ ९९ ॥
 सान्हि तिन्ही शाखाभेदि । मी चि जाणिजे त्रिशुद्धि ।
 जैसा पूर्वोपरां नदी । समुद्रु चि ठी ॥ १०० ॥
 आणि महासिद्धांतापासि । झुती हारपती शब्देसि ।
 जैसिया सगंधा आकाशी । वातलहरिया ॥ १ ॥
 तैसें समग्र हिं श्रुतिजात । ठाके लाजिलें ऐसें निवांत ।
 तें मी चि करी मथावत । प्रकटीनियां ॥ २ ॥
 पाठि श्रुतिसहित अशेख । जग हारये जेथ निशेख ।
 तें निजज्ञान हिं चोख । जाणता मी ॥ ३ ॥
 जैसें भिदेलेयां जागिजे । तेव्हळिं स्वप्निचें किर नाहिं दूर्जे ।
 परि एकत्व हिं देखों पाविजे । आपुलें चि ॥ ४ ॥
 तैसें आपुलें अद्वयपण । मी जाणतु असें दूजेन विण ।
 तेया हिं बोधा कारण । जाणता मी चि ॥ ५ ॥
 तारि आणि लागलेया कापुरा । काजळी ना वैश्वानरा ।
 उरणे नाहिं वीरा । जिया परी ॥ ६ ॥
 तेवि समूल अविद्या खाए । तें ज्ञान हिं जें बुद्धीनि जाए ।
 तें जें नाहिं किर नोहे । आणि असे हिं नां ॥ ७ ॥

पै विश्व बेउनि गेला मार्गेसि । तेया मोरासैं कम्हण गिबंसी ।
 जे कोण्ही एकी दसा ऐसी । शुद्धा ते मी ॥ ८ ॥
 ऐसी जदान्हें ज्यासि । रूप करितां कैवल्यपती ।
 ठी केळी निरुपहिती । आपुला रूपि ॥ ९ ॥
 तो आवणा चि बोधु सहसा । अर्जुनि उमटला कैसा ।
 व्योमिचा चंद्रोदयो जैसा । क्षीरार्णवि ॥ १० ॥
 कां प्रतिभीती मोखटे । समोरिला चित्र उमटे ।
 तैसा अर्जुने आणि बेकुठें । नांदतुसे बोधु ॥ ११ ॥
 तन्हि मापु वस्तुस्वभावा । फावे तव तव गोडिये थावा ।
 झणौनि अनुभवियांचा रावा । अर्जुनु क्षणे ॥ १२ ॥
 जी व्यापकपण बोलतां । निरुपाधिक जें अनंता ।
 स्वरूप प्रसंगता । बोलिळे देवा ॥ १३ ॥
 तें एकु वेळु अर्धगवाणें । कीजो कां मज सांघणें ।
 एथ द्वारकानाथु क्षणे । भलें केलें ॥ १४ ॥
 पै आश्वासि हें कोडें । असंड बोलें आवडे ।
 परि काह किजे न ओडे । पुस्तें तैसैं ॥ १५ ॥
 आजि मनोरथासि फळ । जोडलासि तूं केवळ ।
 जें तोंड भरुनि निखळ । आलासि पुतों ॥ १६ ॥
 जें अद्वैता वरि भोगिजे । तिये अनुभविचें तूं विरजे ।
 पुसौनि मज माझें । दैतासि सुख ॥ १७ ॥
 जैसा आरिस्ता आलेयां जवळी । दीसे आपणपेयां मापुला डोळा ।
 तैसा संवादिषां तूं निर्मळा । शिरोमणि ॥ १८ ॥
 तुवां नेणौनि पुतावें । मग आक्षिं परिसौनि बैसावें ।
 तो पाडु एथ न मिरवे । सोदरेया ॥ १९ ॥
 ऐसैं झणौनि आळंगिलें । छुपाव्ही अवलोकिलें ।
 मग माघौतें आदारिलें । बोळें अर्जुनेसि ॥ २० ॥

दोहों एक बोलणें । दोहि चरणि एक भावणें ।
 तैसें प्रसन्न साधणें । तूझे माझे ॥ २१ ॥
 एवं आशि तुझि नो एथे । देखावे एकार्थीयें ।
 साधतें प्रसन्न तैथे । दोन्ही एक ॥ २२ ॥
 ऐसा झूठला मोहें । देख आलंगिता न्हए ठायें ।
 मग बिहाला क्षणे नोहे । आवडी अझुनेंसि ॥ २३ ॥
 जालें इक्षुरसाचें डाल । तन्हि लवण देणें किडाळ ।
 जें संवादसुषाचें रसाल । नासैळ यितें ॥ २४ ॥
 आदिं चि आत्मां यया काहिं । नरनारायणां सीनें नाहिं ।
 परि आतां जिरों-माझां ठाई । वेगु भासा ॥ २५ ॥
 इया जुद्धी सहसा । श्रीकृष्ण क्षणे धीरसा ।
 पै गा तो तुवां कैसा । प्रणु केला ॥ २६ ॥
 जो अर्जुनु कृष्णि विरत होता । तो परतौनियां मावीता ।
 प्रश्नावलिची कथा । आइकों भावला ॥ २७ ॥
 एथ सगद्गदें बोलें । अर्जुनें जी झणितलें ।
 निरुपाधिक आपुलें । स्वरूप साधां ॥ २८ ॥
 एया बोल । तो शांर्द्धी । तें चि सांवावेया लागि ।
 उपाधि दोहि भागि । निरूपितु असे ॥ २९ ॥
 प्रसन्न्यां निरुपहित । उपाधि कां सांचे प्रस्तुत ।
 हें कोण्हां हिं एथ । गमे जरि ॥ ३० ॥
 तरि ताकाचे अंश केवळें । यया चि नाव लोणीं काढणें ।
 चोत्साचिये शुद्धि तोढणें । कीड चि जेबिं ॥ ३१ ॥
 बालुकि सारावी हातें । परि पाणीं असे आइतें ।
 अन्न गेलेयां गगन तें । सिद्ध चि किं ॥ ३२ ॥
 वरिल्ल कोठेयाचा गुंडाला । संकुल केलेयां वेगला ।
 कणु वेतां विरगुला । असे काहिं ॥ ३३ ॥

तैसा उरावि उपहित । सेवटु जेथ विचाहित ।
 ते कोण्हां हिं न पूसतां । निरुपाधिक ॥ ३४ ॥
 तैसें न सोचणें वरि । बाळा पतिसि रूप करी ।
 कोळ निमालेपणें विकरी । अवध्यातें ॥ ३५ ॥
 पां सांचणेया जोगें नव्हे । तेथिचें सोचणें ऐसें आहे ।
 हाणौनि उपावि लक्ष्मीनाहें । बोलिजे आदिं ॥ ३६ ॥
 पाविंवेयाची चंद्रेखा । निरुता दावावेया शाखा ।
 दाविजे तेवि औपाधिका । बोली इया ॥ ३७ ॥
 मग हाणे गा सन्यसाची । पै इयें संसारपाटणिची ।
 वस्ति सविधां टांची । दुपुरुषी ॥ ३८ ॥

हाथिमी पुरुषी लोके क्षरब्धाक्षर एव च ॥

क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोक्षर उच्यते ॥ ३९ ॥

जैसि आचवां चि गगनि । नांदतें दिवोराती बोनी ।
 तैसे संसारराजधानि । दोन्ही चि हे ॥ ३९ ॥
 आणीकु हिं तीजा पुरुषु आहे । परि एवां दोहिंचें नांव न साहे ।
 जो उदैला गर्बेसि खाए । दोन्हितें यवां ॥ ४० ॥
 परि ते सव गोठि असौ । आदि दोनी चि हे परियसौ ।
 जे संसारप्राप्तु वसौ । आले असति ॥ ४१ ॥
 एकु आंचला वेदा पंगु । एकु सर्वांगि पुरता चांगु ।
 परि प्राप्तांगुणें संगु । बडला दोघां ॥ ४२ ॥
 तेयां मावि एका नांव क्षर । एरातें हाणिजे अक्षर ।
 इहिं दोहिं चि परि संसाय । कोंदला असे ॥ ४३ ॥
 आतां क्षर तो कवणु । अक्षर किंलक्षणु ।
 हा अभिप्रा३० संपूर्ण । विवंचूं गा ॥ ४४ ॥
 तारि महदहंकारा । लागौनि धनुर्बरा ।
 तृणांतिवा पंगोरा । वेन्हि पै ना ॥ ४५ ॥

जे काहि सने घेर । चाकते अथवा धिर ।
 किनहुना गोचर । मनहुदिसि ॥ ४६ ॥
 जेतुलें पांचमौतिक वडतें । जें जें नांवरुपा सांपडतें ।
 गुणत्रयाचा पदतें । कामठां जें ॥ ४७ ॥
 मूसाकृतिचें नाणें । घडत भांगारें जेणें ।
 काळासि जुं खेळणें । जिहि कवडा ॥ ४८ ॥
 जाणणेनि चि विपरीतें । जें जें काहि जाणिलें ।
 तें प्रतिक्षणि निमतें । होडनियां ॥ ४९ ॥
 सागा काढीनि भातिचे दांग । उभवी सिधिचे आंग ।
 हें असो बहु जग । जेया नांव ॥ ५० ॥
 पै अष्टधा भिन्न ऐसें । जें दाखिलें प्रकृतिमीसें ।
 जें क्षेत्रद्वारें सतिसें । भागि केलें ॥ ५१ ॥
 हें मागिलें साधों केली । आगा आतां चि जें प्रसुति ।
 रुखाकाररूपकरीती । निरूपिलें ॥ ५२ ॥
 तें आघवें चि साकारें । कल्पौनि आपणापेयां पुरें ।
 जालें असे तदनुसारें । चैतन्य चि ॥ ५३ ॥
 जैसा कुहा आपण चि बिंबे । स्त्रीहू प्रतिबिंब पांतां खोमे ।
 खोमळा समारंभे । घळी तेथ ॥ ५४ ॥
 कां सळिलि असत चि असे । व्योमा नारि ज्योम बिंबे जैसें ।
 अद्वैत होडनि तैसें । द्वैतें वेपें ॥ ५५ ॥
 अर्जुना गा यथा परी । साकार कल्पौनि पुरी ।
 आत्म विस्मृतिची करी । नीद तेथ ॥ ५६ ॥
 पै स्वप्नि सेजार देखिजे । मग पड्डणें जैसें कीजे ।
 तैसें पूरि सयन जाणिजे । आत्मियासि ॥ ५७ ॥
 पाठि तिचे नीदचेनि मरें । मिं सुखी दुःखी बजत घोरें ।
 नाहंज्याविचेन घोरें । असणाव साडु ॥ ५८ ॥

हा जनक हे माता । ■ मी भीरु हीन पुरता ।
 पुत्र वित्त कांता । माही हे ना ॥ ५९ ॥
 ऐसेया वेधीनि स्वमा । भावतु भवस्वर्गाधिमा राना ।
 तेया चैतन्या नावे अर्जुना । क्षर पुरुषु गा ॥ ६० ॥
 आतां क्षेत्रज्ञ नावे एणे । जेयासें बोलणे ।
 जगि जीउ क्षणणे । जिये दखेसे ॥ ६१ ॥
 जो आपुढेन विसरे । सर्व भूतार्थ अनुकरे ।
 तो आत्मा बोलिजे क्षरे । पुरुषु नावे ॥ ६२ ॥
 जो वस्तुस्थिती पुरता । क्षणीनि आधी पुरुषता ।
 धरि देहपुरी निदैजता । पुरुषु नावे ॥ ६३ ॥
 आणि क्षरणाचा नाथिळा । आळु यथा ऐसेनि आळा ।
 तिये उपाधी आतळा । क्षणीनिया ॥ ६४ ॥
 जैसी खळालिचेया उदका । सरिसी उदळे चंद्रिका ।
 तैसा विकारां औपाधिका । ऐसा चि गमे ॥ ६५ ॥
 कां खळाळ मोटका सोसे । आणि चंद्रिका तैसी चि भंशे ।
 तैसा उपाधिनाशि न दीसे । औपाधिकु फुरे ॥ ६६ ॥
 ऐसे उपाधिचेनि पाठे । क्षणिकत्व यथा जोडे ।
 तेणे खोकरपणे बडे । क्षर नाथ ॥ ६७ ॥
 एवे जीवचैतन्य आखवे । हे क्षर पुरुषु जाणावे ।
 आतां रूप करं नखे । अक्षरासि ॥ ६८ ॥
 सरि अक्षर जो दूसरा । पुरुषु पै धनंजया ।
 तो मध्यस्थु गा गिरिवरा । भेरु जैसा ॥ ६९ ॥
 जे तो पृथ्विपातालस्वर्ग । इहि न भेदे तिहि भागि ।
 तैसा ज्ञानाज्ञानागि । पडे ना जो ॥ ७० ॥
 ना यथार्थज्ञाने एक होणे । ना अन्वार्थत्वे दुजे वेणे ।
 ऐसे देहि निखळ जे नेणजे । ते ते चि रूप ॥ ७१ ॥

पांसुतः निःशेष जाए । ना घटभांडादिकि होए ।
 तेया मृत्पिंडा ऐसैं आहै । मध्यस्थु जो ॥ ७२ ॥
 पै आटीनि गेलेयां सागर । मग तरंग ना नीर ।
 तेया ऐसिया अनाकार । जे कां दशा ॥ ७३ ॥
 पार्थी जागणें तरि जुडे । परि स्वप्नाचें काहि न नाडे ।
 तैसीये नींदे सांकडें । निहालिजे ॥ ७४ ॥
 विश्व आप्रबें मावळें । आणि आत्मबोधु नुजळें ।
 तिये अज्ञानदोषे केवळे । अक्षर नावें ॥ ७५ ॥
 सर्वा काळि संहिलें जैसैं । चांदपण उरळें अवसे ।
 रूप जागैं तैसैं असे । अक्षराचें ॥ ७६ ॥
 पै सर्वोपाधिबिनासैं । हे जीवदृशा जेथ पैसे ।
 फलपार्कि तैसैं । शाब्द बाजि ॥ ७७ ॥
 तैसैं उपधिसिं उपहित । थोकौनि ठाके जेथ ।
 तेयातें अव्यक्त । बोलति गा ॥ ७८ ॥
 जेयासि गा बीजभाऊ । वेदाम्नि केळा ऐसा आहो ।
 तो तेया पुरुषा ठाऊ । अक्षराचा ॥ ७९ ॥
 जेथौनि अन्यथा ज्ञान । फांकौनि जागृति स्वप्न ।
 नानाबुद्धिचें रान । रिगालें असे ॥ ८० ॥
 जीवत्व जेथौनि किरीटी । विश्व उठवित वि उठी ।
 ते उभयबुद्धिची भीठी । अक्षर पुरुष ॥ ८१ ॥
 एव क्षद पुरुष कां जनि । जिहिं खेले जागृतिस्वप्नि ॥
 तिया अवस्था जिमा दोन्हि । बियाळा गा ॥ ८२ ॥
 पै अज्ञान वनसुषुप्ति ॥ ऐसैसी जे स्मृति ।
 इया लणिवे प्राप्ति । मसाची जे ॥ ८३ ॥
 साच जि पुढुतीं बीरा । जरि मैयता स्वप्नजागर ।
 तरि मसाभाऊ । साचोकारा । कर्णो यदा ॥ ८४ ॥

परि प्रकृतिपुरुषे दोह्नि । अर्धे जातिं त्रिये गगनि ।
 क्षेत्रक्षेत्रज्ञ स्विति । देखिलीं त्रिये ॥ ८५ ॥
 हे असौ अधोशाखा । यया संसाररूपा संखा ।
 मूल ते पुरुखा । अक्षराधे ॥ ८६ ॥
 पुरुष कां क्षणिजे । जे पूर्णपणे वि भिजे ।
 पै मायापुरि पट्टिजे । तेणे हि बोले ॥ ८७ ॥
 आणि विनारांची जे वारी । ते विपरीतज्ञानाची परी ।
 नेणजे त्रिये माक्षारि । ते सुश्रुति हा ॥ ८८ ॥
 क्षणीनियां आपैसे । क्षरणे यया नसे ।
 आणि कही चि न नसे । ज्ञाना उणे ॥ ८९ ॥
 यया लागि हा अक्षर । ऐसा वेदांति डोर ।
 केळा देशि घोर । सिद्धांतांचा ॥ ९० ॥
 ऐसें जीवकार्यकारणे । जेया मायासंगु चि उखणे ।
 अक्षर पुरुष जाणे । नैतन्य ते ॥ ९१ ॥
 आतां अन्यथाज्ञानि । दोनी अवस्था त्रिया जनि ।
 त्रिया हारपति घनि । अज्ञानतत्त्वि ॥ ९२ ॥
 ते अज्ञान ज्ञानि बुढाळिया । ज्ञाने कीर्तिमुखत्व केळेया ।
 जेसा वह्नि काष्ट जालीनियां । स्वये जले ॥ ९३ ॥
 तेसे अज्ञान ज्ञाने मेळे । आपण वस्तु होउनु ठेळे ।
 ऐसें जाणणेन विण उरले । जाणते जे ॥ ९४ ॥

उत्तमःपुरुषस्तत्त्वन्मयः परमात्मेत्युवाचतः ॥

यो लोकत्रयमाविश्य विभर्त्यन्ययमीश्वरः ॥ ९७ ॥

आता तो उत्तम पुरुष । जो तृतीय कां निष्कर्ष ।
 दोही रे इतु आणिष्टु । आदिळा जे ॥ ९५ ॥
 सुश्रुती आणि स्वप्ना । पासोतु बहु अर्जुना ।
 जाणने जैसे आना । बोधाने चि ॥ ९६ ॥

कां इक्षि हान मृगजल । पासौनि अकर्मडला ।
 अफाटु तैसा वेगला । उत्तमु गा ॥ ९७ ॥
 नातरि काटिआ काष्टाहूनि । अनारिआ जैसा बन्दि ।
 तैसा क्षराक्षर पासौनि । आनु चि तो ॥ ९८ ॥
 पै प्रसौनि आपुलिया मर्यादा । एक करीतु नदीनदा ।
 उठिला कल्पातिचा उदावादा । एकार्णवाचा ॥ ९९ ॥
 तैसें स्वप्न ना सुषुप्ति । जागराची गोडि चि नाथि ।
 जैसी गलिळी दिवोराती । प्रलयतेजें ॥ ५०० ॥
 मग आपण ना दुजें । असे नसे हें नेणजे ।
 अनुभौ निर्जुजें । बुडाला जेथ ॥ १ ॥
 ऐसैसें आथि काहिं । तें तो उत्तमु पुरुष पाहिं ।
 जें परमात्मा इहिं । बोळिजे नामीं ॥ २ ॥
 तें हिं एथ न मिसळतां । बोळिळें जीवत्वे पांडुसुता ।
 जैसी बुडणेयाची वार्त्ता । धडिए किजे ॥ ३ ॥
 तैसें विवेकाचिये कांठि । उभें केलेंयां किरीटी ।
 पारावाराभिया गोठि । करणें वेदां ॥ ४ ॥

यस्मात्क्षरमतीतोहमक्षरादपि ओत्तमः ॥

अतोऽस्मि लोके वेदे आ प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥

क्षणीनि पुरुष क्षराक्षर । दोन्ही देखीनि अनावर ।
 ययातें क्षणति पर- । आत्मरूप ॥ ५ ॥
 अर्जुना ऐसिये परी । परमात्माशब्द बन्दि ।
 सूचिजे गा अवधारिं । पुरुषोत्तमु ॥ ६ ॥
 यन्हुमिं नबोळणेन बोळणें । जेथिचें सर्व नेणिवां आणणें ।
 काहिं चि नहोठनि होणें । जें वस्तु गा ॥ ७ ॥
 सोह तें हिं अस्तबलें । जेथ सांगणें चि मूकबळें ।
 दृष्टवोसिं विरलें । दस्य जेथ ॥ ८ ॥

आतां बिबा आणिं प्रतिबिबा । भाजि कैची ही शर्णो नैए प्रभा ।
 जहि कैसेन हि लभा । जाए चि ना ॥ ९ ॥
 कां प्राणा आणि कुला दोहि । शक्ति असे माकारिखं वंई ।
 न दीसे तहि नाहि । बोळो नैए ॥ ५१० ॥
 तैसें द्रष्टा दृश्य हें जाए । मग कोणु लखे काह आहे ।
 हें अनुभवें चि पाहे । रूप जेया ॥ ११ ॥
 जो प्रकाश्यें विण प्रकाशु । जो ईशितव्यें विण ईशु ।
 आपणेन चि अवकाशु । वसवितु असे ॥ १२ ॥
 जो नादें आहकिजता नाहु । स्वादें चाखविजता स्वाहु ।
 जो भोगिजतु असे आनंदु । आनंदें चि ॥ १३ ॥
 सुखासे सुख जोडलें । जें तेज तेजासि सांपडलें ।
 भून्य हि बुडालें । शून्य जिये ॥ १४ ॥
 तो पूर्णतेचा परीणामु । पुरुष गा सर्वोत्तमु ।
 विभ्रांतिचा विभ्रामु । विराला जेथ ॥ १५ ॥
 जो आकाशा हि नरि उरता । मासारें हिं प्रसुनि पुरता ।
 जो बहुतें पाळें बहुता । पासौनि धड ॥ १६ ॥
 पै नेणतेया प्रती । रूपेपणाची प्रतीती ।
 रूपें नोहीनि शुक्ति । दावी जेवि ॥ १७ ॥
 कां नाना अलंकारदसे । सोनें न लपतां आलें असे ।
 विश्व नोहीनि तैसें । विश्व जो धरी ॥ १८ ॥
 हें असो जळ तरंगा । नाहिं सिनानेपण जेवि गा ।
 तेवि सत्ताप्रकाशु जगा । आपण चि जो ॥ १९ ॥
 आपुलेपां संकोचविकासा । आपण चि रूप वीरेशा ।
 हा जळि चांदु हान जैसा । समूठ गा ॥ ५२० ॥
 तैसा निशपणें काहिं होए । नां विश्वलोपि कै हि जाए ।
 जैसा रस्तीविहो नोहे । बिभा रवि ॥ २१ ॥

तैसा काहिं चि कोण्डी कळे । काइसेन हि बेचि न पडे ।

जेयाचें सांकडे । जेयासि चि ॥ २२ ॥

जो आपणें चि आपणेयां । प्रकाशितुसे धनंजया ।

काइ बहु बोलीं जेया । नाहिं दूर्जे ॥ २३ ॥

तो गा मीं निरुपाधिकु । क्षराक्षरोत्तमु एकु ।

झणौनु झणे वेदलोकु । पुरुषोत्तमु ॥ २४ ॥

यो मामेषमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमं ॥

स सर्वविद्भजति मां सर्वभाषेन भारत ॥ १९ ॥

परि असो ऐसेया । मज पुरुषोत्तमातें धनंजया ।

आणे जो पाहालेयां । ज्ञानमित्रे ॥ २५ ॥

बेइलेयां आपुलें ज्ञान । जैसे नाहिं चि होए स्वप्न ।

तैसें फुरतें जेया त्रिसुवन । वाळूं जालें ॥ २६ ॥

कां हाति घेतली माला । फीटे सर्पाभासाचा कांटाला ।

तैसें मार्केन बोवें टबाला । नांगवे जो ॥ २७ ॥

लेणें सोने चि जो जाणे । तो लेणेपण तें वाळूं झणे ।

तेचि जाणीनि जेणें । वाळिला भेदु ॥ २८ ॥

मग सर्वत्र सच्चिदानंदु । मीं चि एकु स्वतःसिद्धु ।

जो आपणेनासि भेदु । नेणौनि जाणे ॥ २९ ॥

तैसें चि सर्व जाणितलें । हें इ झणणें थेकुलें ।

जें तेया सर्व उरलें । हेत नाहिं ॥ ५३० ॥

झणौनि माझेया भजना । उचित तो चि अर्जुना ।

गगन जैसें आलंगना । गगनावैया ॥ ३१ ॥

क्षीरसागरा परगुणें । किजे क्षीरसागरपणें ।

कां अमृत चि होवनि मिलणें । अमृति जेचि ॥ ३२ ॥

सावपन्हारां मिसळारें । तारे पन्हारे चि जेचि होभारें ।

तेचि मीं जाळेयां संभले । भकि माझी ॥ ३३ ॥

होगा सिधुसि आनी होति । सरि गंगा कैसेन फिरे माघीती ।
 झणौनि भी मोहतां मरि । अन्वयो आहे ॥ ३४ ॥
 ऐसेया लागि सर्बि प्रकारि । जैसा कल्लोलु अनन्य सागरि ।
 तैसा मातें अवधारी । भजिनळा तो ॥ ३५ ॥
 सूर्या आणि प्रभे । एकत्रंकी जेणें लोभे ।
 तो पाहु मानुं लाभे । मजना तेया ॥ ३६ ॥
 एव कथिलेयादारम्य । जे हे सर्वशास्त्रैकलम्य ।
 उपनिषदां सोरम्य । दशदलार्चे ॥ ३७ ॥
 हे जे ज्ञानाचेनि नवनीते । व्यासुपदेचेनि हाते ।
 मथुनि काढिले आदते । सार आनि ॥ ३८ ॥

इति शुद्धतमं शास्त्रमिदमुक्तं मथानघ ॥

एतद्ब्रह्म बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥ २० ॥

जे ज्ञानामृतार्था जान्हवी । जे आनंदचंद्रिची सतराची ।
 निचारक्षीरार्णविची नदी । लक्ष्मी जे हे ॥ ३९ ॥
 झणौनि आपुलेनि पदे वर्णे । अर्थाचेनि जीवें प्राणें ।
 मीं बांचौनि होऊं नेणें । आन काहिं ॥ ४० ॥
 क्षराक्षरत्वे संमोहर जालें । ते पुरुषत्वे बालिलें ।
 मग मज सर्वस्व दीधले । पुरुषोत्तमि ॥ ४१ ॥
 झणौनि जगिं गीता । मियां आत्मेन पतिव्रता ।
 जे हे प्रस्तुति आतां । तुवां आकर्णली ॥ ४२ ॥
 साच वि मोक्षार्थे ओढे शास्त्र । पै संसार जीणतें हें शास्त्र ।
 आत्मा अवतरवितें मेन । अक्षरें हयें ॥ ४३ ॥
 पारि तुज पुढां सांचितलें । तें अर्जुना ऐसे जालें ।
 गोप्य धन काढिलें । माझे आजि ॥ ४४ ॥
 मज चैतन्यरांभुचां मायां । जो निक्षेपु होता पार्था ।
 तया नीतझु आलासि आस्था । निधि तुं गा ॥ ४५ ॥

चौखटिनां आपुलिया । पुढिला उगाणा घेवावेक ।
 तेया दर्पणाची परी धनंजया । केळी आसां ॥ ४६ ॥
 कां भरलें चंद्रतारंगार्णि । नम सिंधु आपणेयां आणी ।
 तैसा गीतेसि मी अंतष्करणि । सुदळं तुवां ॥ ४७ ॥
 जें त्रिविधमलकटां । संहितासि सूभटा ।
 खणौनि गीतेसि मज बसैठा । जालासि गा ॥ ४८ ॥
 परि हें काइ बोळों गीता । जे हे माझी उन्मेखलता ।
 जाणे ती समस्ता । मोहां मूके ॥ ४९ ॥
 सेविकी अमृतसरिता । रोगु दवडुनि पांडुसुता ।
 अमरपण उचिता । देउनि घली ॥ ५० ॥
 तैसी गीता हे जाणितलिया । काइ विस्मो मोहो आवेया ।
 परि आत्मज्ञानें आपणपेयां । गीतिजे एथ ॥ ५१ ॥
 जेया आत्मज्ञानाचां ठांड । कर्म आपुळेया जीविता पाई ।
 होउनियां उतराई । लया जाए ॥ ५२ ॥
 हारपळें दाडनि जैसा । मागु सरे वीरविळासा ।
 ज्ञानें कलसु बलघे तैसा । कर्मप्रासादा ॥ ५३ ॥
 खणौनि क्षानियां पुरक्षां । कृत्य करूं सरळें देखा ।
 ऐसा अनायाचा सखा । बोळिला तो ॥ ५४ ॥
 तें श्रीकृष्णबदनामृत । पार्थुं भरुनि असे उन्संडत ।
 तथं व्यासकृपा एत । संजयासि ॥ ५५ ॥
 तो धृतराष्ट्र राया । सूत असे पान करवेया ।
 खणौनि जीवितांतु तेया । नव्हे चि भारी ॥ ५६ ॥
 यन्हविं गीताश्रवणभवसरिं । आवडों लागतां अनधिकारी ।
 परि लेखि ते चि उजिरी । पांति लाभली ॥ ५७ ॥
 जेधवां द्राक्षिं दूध घातलें । तेधवां वायां गेलें गमलें ।
 परि फळपार्क दूणावळें । देखिलें जेवि ॥ ५८ ॥

तैसि हरिचक्रिची आसरे । संज्ये सांघितळि आदरे ।
 तिहि अंधु तो अवसरे । सुखिया जाला ॥ ५९ ॥
 ते चि मन्हाटेनि विम्यासे । मिया उन्मेखे ठसेडोमसे ।
 जाणो नेणो तैसे । निरोपिले ॥ ५६० ॥
 सेवतिए अरसिका हि । आंग पांतां विशेषु नाहि ।
 परि सौरम्य नेळे तिहि । अवरि जाणिजे ॥ ६१ ॥
 तैसें घड सें प्रमेय घेइजे । न्यून ते ते मज देइजे ।
 जे नेणजे हें साहाजे । रूप किं बाळा ॥ ६२ ॥
 परि नेणते जन्हि होए । तन्हि देखौनि बापु किं माए
 हरितु के हि न माए । चोज करिति ॥ ६३ ॥
 तैसे संत माहिएर माझे । तुळि मीनलेया मीं छाडेजे ।
 ते चि मंधाचेनि व्याजे । जाणिजे जी ॥ ६४ ॥
 आतां विद्यात्मकु माझा । स्वामी श्रीभिवृत्तिराजा ।
 तो अवधार वाक्यपूजा । ज्ञानदेऊ झणे ॥ ६५ ॥

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ऋषिपादां योगशास्त्रे

श्रीकृष्णार्जुनसंवादे पुरुषोत्तमयोगो

नाम पंचदशोऽध्यायः ।

॥ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय सोळावा

श्रीकृष्णाय नमः ॥

माथळवितु विश्वाभासु । उवळ उदैजेला चंडांसु ।
अद्वयाभजिनीविकासु । वंदू आतां ॥ १ ॥
जो अविशे राती रुसोनियां । गिरी कानभक्षामाशिया चांदणियां ।
जो सुदीनु करी ज्ञानियां । स्वबोधाचा ॥ २ ॥
जेणें विवळतिये सवळे । छाडूनि आत्मज्ञानाचे डोळे ।
सांडीति देहअहंतेचें आविसाळें । जीवपक्षी ॥ ३ ॥
डिंगदेहकमलाचा । पोटीं वेचतेया चिह्नमराचा ।
बेदिं मोक्षु जेयाचा । उदैला होये ॥ ४ ॥
शब्दाशिया अशंकडी । भेदनदिशां दोही थडी ।
अरडातें विरहवेडी । बुद्धि बोधी ॥ ५ ॥
तें माचकार्चें मिथुन । समरस्याचें समाधान ।
भोगवि जो चिह्नगन । भवनदिवा ॥ ६ ॥
जेणें पहाळेनि पाहाटे । भेदाची चोखेळ फांटे ।
रीगति आत्मानुभववाटे । पंथिक योगी ॥ ७ ॥
जेयाचेंनि शिवेककिरणसंगें । उन्मेखसूर्यकांत—स्फुटिंगें ।
दीपळे जाळीति दागें । संसाराचीं ॥ ८ ॥

जेयाचा रश्मिपुंज निभर । होंतां स्वस्वरूपलवारीं स्वीर ।
 ये महासिद्धिचा पूर । मृगजलाचा ॥ ९ ॥
 जो प्रत्यग्बोधधेया मार्येया । सोहंतेचा मध्यान्ही आलेया ।
 लये आत्मभ्रांतिछाया । आपणपां चि ॥ १० ॥
 तेव्हालिं विश्वस्वप्ने सहितें । कोण अन्यधामतिनिदें ।
 सांभाळिं नुरे चि जेथें । माथाराति ॥ ११ ॥
 झणौनि अद्वयबोधपाटणी । महानंदाधिया दाटणी ।
 मग सुखानुमी तिहि धेणी । मंदवों लागे ॥ १२ ॥
 किंभट्टना ऐसैसैं । मुक्तातें कैवल्यमुदिसैं ।
 सदा लालिजे कां प्रकाशें । जेयाचेनि ॥ १३ ॥
 जो निजधामव्योमिचा राउ । उदैला चि उदैजतखेउ ।
 फेडी पूर्वोदिदिशांचा ठावो । उदोअस्तूचा ॥ १४ ॥
 न दिसणें दीसणेनसिं सावलवी । दोहों झांकळें सैध पचलवी ।
 काहू बोलों आचवी । उखा चि ते आनी ॥ १५ ॥
 तो अहोरात्राचा पैलकडु । कोणें देखावा ज्ञानमार्तडु ।
 प्रकाशें विण सुरवाडु । प्रकाशाचा ॥ १६ ॥
 तेया चिरसूर्या श्रीनिवृत्ती । आतां नमो चि झणें पुढुती ।
 जो बाधका येइजताहे स्तुती । बोलचिया ॥ १७ ॥
 वेदांचें मान पाउनियां । स्तुती तरि एइजे आंगावेया ।
 जरि स्तव्यबुद्धिसिं लया । जायिजे कां ॥ १८ ॥
 जो सर्व मेणिवां जाणिजे । मौनाचिया मिठिया बणिजे ।
 काहिं चि नोडुनि जाणिजे । आपणेयां जो ॥ १९ ॥
 जेया तुझेया उद्देशा सार्ति । पश्यंती मध्यमापोटी ।
 सूरु परेसीं पाठी । वैखरी विरे ॥ २० ॥
 तेया तूतें मीं सेवकपणें । लेवविं बोलिकेयां स्तोत्रांचें लेणें ।
 हें उपसाहावें हीं झणतां उणें । अद्वयानंदा ॥ २१ ॥

परि रंके अमृतसामर । देखिलेया पडे उचिताचा विसर ।
 मग कहं भावे पाहुजेर । शाकोचा तेया ॥ २२ ॥
 तेव शाकु किह बहुतु हागावा । तेयाचा हर्षवेगू थि तो येयावा ।
 उजळ दिव्यतेजा हायेवा । ते भक्ति पावी ॥ २३ ॥
 बाळा उचित जाणजे होये । तरि बालपण थि के आहे ।
 परि साच थि एरि माए । कणौनि तोये ॥ २४ ॥
 हां गा गाबरसेया भरलें । पाणी पाये देत बरि आलें ।
 ते गंगा काह देखिलें । आनी दीठी ॥ २५ ॥
 जी चांगु कैसा अपकार । किं तो मानूनि प्रियउपकार ।
 तोवे थि ना सारंगधर । घुतनेसि ॥ २६ ॥
 कां आंधारेनि खतलें अंबर । जालेया दिवसनाथा समोर ।
 तेणे ते परते सर । सणितलें कायी ॥ २७ ॥
 तेवि भेटबुद्धिचिये तुलें । चालूनि सूर्यकेवाचे कांटालें ।
 तुकिलासि तें अल्लें । पुरे करी जी ॥ २८ ॥
 जिही ध्यानाचां डोळां पाहिलासि । वेदादिवाचा नामिकासि ।
 जें उपसाहिलें तेयांसि । तें आकां करी ॥ २९ ॥
 परि आजि मीं तूझा गुणी । लाचवळा अपराधु न गणी ।
 भलेते करी आधधणी । नूठि कदा ॥ ३० ॥
 मियां गीता येणे नावे । तूखें बश हें अमृत सुहावे ।
 बाहुं लाबलेसि तें दूणेनि धावे । दैवतदैव ॥ ३१ ॥
 माझिया सत्यवाचा तप । केले बहुत कल्प ।
 तेया फलाचे हें महाद्वीप । पातली प्रभू ॥ ३२ ॥
 पुण्यें पोसिलि असाधारणें । तियें तुझे गुण वानणें ।
 देतनि मज उरिणें । जाळि आजि ॥ ३३ ॥
 जी जीवित्याचा आरुबी । आंहुडलेया मरणगावी ।
 ते अकदरा थि आववी । फीटली हे ॥ ३४ ॥

भाष्यार्थदीपिका

जे गीतापणें नाशगिणी । जे अविद्या जीणोनि हादुगी ।
 ते कीर्ति सूखी आसां जोगी । वानावेया जाळी ॥ ३५ ॥
 पै भिर्भनां घरी वानवसें । महालक्ष्मी एडनि बैसे ।
 तेवा ही वरतें निर्द्वन ऐसें । झणों ए कायि ॥ ३६ ॥
 अंधकाराचेया ठाया । दैवें सूर्यो आलेयां ।
 तें आंधार चि जगा येया । प्रकाशु नोहे ॥ ३७ ॥
 जेवा देवाची पाहातां घेरी । विश्व परमाणु हि दशा म धरी ।
 तो मक्ताचेया सरोभरी । नव्हे चि कायि ॥ ३८ ॥
 तेसैं मीं गीता बाळाणों । ये खपुष्पाची किर तुरेवणी ।
 परि समर्थे तुवां सिरियाणों । फेडिली ते ॥ ३९ ॥
 झणोनि तूझेनि प्रसादें । मीं गीता पणें अमाधें ।
 निरोपीन जी विशदें । ज्ञानदेउ झणे ॥ ४० ॥
 तरि अभ्यायि पन्हरायां । ब्रह्मणें तेया पांडवा ।
 शास्त्रसिद्धांतु आघवा । उगाणिला ॥ ४१ ॥
 जें रूपरूप परिभाषा । केलें उपाधिरूप अक्षेवा ।
 सदैवें जैसें दोषां । आंगलीनां ॥ ४२ ॥
 आणि कूटस्थु जो अव्यय । दाविला पुरुषाकाश ।
 तेणें उपहिता ही आकाश । चैतन्या केल ॥ ४३ ॥
 पाठि उचमु पुरुषु । शब्दाचें करुनि मीथ ।
 दाविलें जोख । आत्मतत्त्वी ॥ ४४ ॥
 आत्मविषयीं आंतुवट । साधन गा आंगदट ।
 ज्ञान होये हें हें स्पष्ट । जावळला ॥ ४५ ॥
 झणोनि ये अष्टाद्वै । निरूप्य नुरे चि ज्ञाहीं ।
 आतां गुरुशिष्यां दोही । स्नेहो लाडाणों ॥ ४६ ॥
 एवें ये विशि किर । तेमातें बुक्ताविलें अपार ।
 परि मुमुख इतर । साक्षाक्ष जाळे ॥ ४७ ॥

जे मज पुरुषोत्तमा । ज्ञाने भेटे सुवर्मा ।
 तो सर्वज्ञ ते चि सीमा । भक्तिची ही ॥ ४८ ॥
 ऐसे जे त्रैलोक्यनाथके । मोलिले अभ्यासांतलीके ।
 तेथ ज्ञान चि बडू येके । तोथे यानिले ॥ ४९ ॥
 भक्तनु प्रपंचा घोटु । कीजे देखतां चि देखतेया इहु ।
 आनंदसाम्राज्यां पाटु । बांधिजे जीवा ॥ ५० ॥
 एवढेया कामाचा उपावो । आनु नाहिं चि झणे देऊ ।
 सम्यग्ज्ञाना हो राऊ । उपाया पुढुती ॥ ५१ ॥
 ऐसे आत्मजिज्ञास जे होते । तोखलेनि चितें ।
 आदरे तेया ज्ञानाते । बोवाळिले जीवे ॥ ५२ ॥
 आतां आवडि जेथ पडे । तेयाची अवसरी पुढें पुढें ।
 रिगो लागे हें घडे । प्रेम ऐसे ॥ ५३ ॥
 सण्णैनि जिज्ञासुचां पैकीं । ज्ञानी प्रीति होये नां जब जीती ।
 तव योगक्षेमु ज्ञाननिधि । स्फुरला चि ॥ ५४ ॥
 सण्णैनि तें चि सम्यग्ज्ञान । कैसेनि होये स्वाधीन ।
 जाळेया नाइजतन । केवि निफजे ॥ ५५ ॥
 कां उपजो चि जेणें न लाहे । जें उत्पन्न हीं अमर्ता सुये ।
 तें ज्ञान काइ बोखटे आहे । हें जाणार्थे ॥ ५६ ॥
 मग जाणो तेयाचें बीहं । तेया ही माटवाहाणी विचारें ।
 ज्ञाना हित तें चि करुं । सर्वभारें ॥ ५७ ॥
 ऐसा जिज्ञासु तुझी समस्ती । भावो जो धरिला असे चिती ।
 तो पुरवावेया लक्ष्मीपती । मोडिजेल ॥ ५८ ॥
 ज्ञानासि पुनर्जन्म जोडे । आपुली विश्रान्ति ही वारि वाडे ।
 जिया संपत्ती तें पवाडे । सावैळ देवी ॥ ५९ ॥
 साहाजे इष्टानिष्टकरणीं । दोषी चि या कवतिकिणी ।
 हे नवभक्त्याची उद्याणीं । केळी होती ॥ ६० ॥

श्रीमन्नवानुवाच ॥

अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः॥

वामं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥ १ ॥

तेव साडमा घेआवा उवाचो । तवं मांडला आनु प्रस्ता३० ।

तरि त्या प्रसंगे देवो । निरोपितसे ॥ ६१ ॥

तेया निरोपणाचेनि नावें । अध्यायपद सोळावें ।

जवणी पाहातां जाणावें । मागिला वरि ॥ ६२ ॥

तरि हें असो प्रस्तुती । ज्ञानाचा हिताहिती ।

समर्था या संपत्ती । दोन्ही गा ॥ ६३ ॥

जे जे मुमुक्षां मार्ग जोळावी । मोहोरात्रिची धर्मदिबी ।

ते आदि तवं दैवी । संपत्ति आइक ॥ ६४ ॥

एव एकु एकातें पोखी । ऐसे बहुत पदार्थ एकि ।

संपन्नति ते लोकी । संपत्ति कणिपे ॥ ६५ ॥

दैव-सुखसंभवी । येथ दैवगुण-येकोपजीवी ।

जालीं कृणौनि जाण दैवी । संपत्ति हे ॥ ६६ ॥

आतां तेया चि दैवगुणां । माक्षि धूरेचा बैसणां ।

बैसे तो आकर्णा । अभय ऐसे ॥ ६७ ॥

तरि म धनुनि महापुरी । नेवणे बुडणेयांची सियारी ।

रीगु न गणिजे धारि । पथ्याक्षिया ॥ ६८ ॥

तैसा कर्माभकर्माचेया मोहरा । उदूं नेवूनि अहंकारा ।

संसाराचा दरारा । सांडणें कां ॥ ६९ ॥

अथवा अव्ययभावनैचेनि पैसैं । दूजें मानुनु आत्मा ऐसैं ।

मववार्ता देशें दिसैं । दवडणें जें ॥ ७० ॥

पाणी जुडळ ये मीठातें । तवं मीठ चि पाणी भाते ।

तेचि आपण जाळेंनि दैतें । नासे मय ॥ ७१ ॥

जगता अमय येणें नाणें । बोळिजे तें हें जाणाणें ।
 सम्पन्नामाचें भावणें । भावणें हें ॥ ७१ ॥
 आतां सत्वशुद्धि झणिजे । ते पै ऐसी जाणिजे ।
 तारि जळे ना विसे । धम्हि जैसा ॥ ७२ ॥
 कां वाडिनां वाडि न मगे । अवता तूटि सांडुनि मागे ।
 नाशि हरेणु चंद्र आगे । जैसा राहे ॥ ७३ ॥
 ना तरि वार्धिया सांडिळी । धीर्मे नाहिं मांडिळी ।
 ते नदी जैसी निवडली । निजरूपें ॥ ७४ ॥
 तैसी संकल्पविकल्पाची नोदी । सांडुनि रजतमाची कावळी ।
 भोगी निजधामाची आवळी । बुद्धि डरे ॥ ७५ ॥
 इन्द्रियवर्गे दाखविलेयां । विरुद्धा अधवा मलेया ।
 विस्मो काहिं कैलेयां । लुठी भिर्ती ॥ ७६ ॥
 गाथां गेलेयां बहुमु । पतिव्रतेचा विरहक्षोमु ।
 भलेतैसा हानिळामु । न मनी जेवि ॥ ७७ ॥
 तेवि स्वरूप कचलेपणें । बुद्धि जे ऐसें होणें ।
 ते सत्वशुद्धि झणे । कंसहंता ॥ ७८ ॥
 आतां आत्मकामविधि । ज्ञानयोगा साक्षि येकी ।
 जे आपुळिया टाकी । हावे मरे ॥ ७९ ॥
 तेथ सगळिये चित्तवृत्ती । त्यागु करणें या रीती ।
 निष्कामी कां पूर्णाहुति । हुताशीं जैसी ॥ ८० ॥
 कां सकुळिमें आपुली । आत्मजा कुळिची दीधली ।
 हे असो लक्ष्मी राहिली । मुकुंदि जेवि ॥ ८१ ॥
 तैसे नविकलेपणें । संयमाग्नीचा वृत्तिकां होणें ।
 तो तीजा गुण झणे । कृष्णनाथु ॥ ८२ ॥
 आतां देहें वाचा चितें । यथासेपणें वितें ।
 परि जाळेयां आर्त्तातें । न वचणें जें कां ॥ ८३ ॥

झूठी पत्नी छाया । मूली पत्नी ही धनत्रया ।
 बाटिका न बचे आलेया । रंजु जैसा ॥ ८५ ॥
 तैसे मानौनि धन वेन्ही । विद्यमाने आपुला अवसरी ।
 आताचेया मनोहारी । उपेगा जाए ॥ ८६ ॥
 तेया नावे आण दान । जे मोक्षनिधानिचे अंजन ।
 हे असो आहक चिन्ह । दमाचे जे ॥ ८७ ॥
 तरि विषया इद्रियाचे मिळणी । जो उद्वेजत सुये विमुठणी ।
 तोडिजे खडुपाणी । पारकेया ॥ ८८ ॥
 तैसा त्रिष्यजाताचा वारा । बाजो नेदी इद्रिया द्वारा ।
 यमें बांधौनि प्रत्याहारा । बोपिजति ॥ ८९ ॥
 आंतुला चित्ताचे आंग वेन्ही । प्रवृत्ति पळीनि मावारी ।
 आगि सुइजे दाहे द्वारी । वैराग्याची ॥ ९० ॥
 आसोआसा होउनि बहुवसे । कळुदि त्रते खरपुसे ।
 उसांतितां रातिदिवसे । नाराणुक जे ॥ ९१ ॥
 पै दमु ऐसे क्षणिये । तो हा जाण स्वरूपे ।
 यद्यार्थ ही संक्षेपे । साधो आता ॥ ९२ ॥
 तरि श्रावण कसुनि घुरे । खियादिक पैली भरे ।
 माझारि अधिकारे । आपुलाळेनि ॥ ९३ ॥
 जेया जे सर्वोत्तम । भजनीय देवताधाम ।
 ते तेणे यथागम— । विधी यजिजे ॥ ९४ ॥
 जैसे दिष्टु षट्कमें करी । शुद्ध तेयाते नमस्कारी ।
 कि दोषां सरोमरी । निकजे मातु ॥ ९५ ॥
 तेसे अधिकारपर्यालोचें । हे यज्ञकरणे सर्वांचे ।
 विषयहल आशेचें । नेवपे माजि ॥ ९६ ॥
 आभि मी करिता हा भावो । नेदिजे देहाचेनि द्वारे जावो ।
 ना वेहाळेसि तरि ठावो । होइजे स्वयं ॥ ९७ ॥

अर्जुना एवमेव । सर्वत्र जाण यद्वा ।
 कैवल्यमार्गिचा अभियद्वा । साधति हा ॥ ९८ ॥
 आत्मा चेद्भुवं भुङ्क्ते हाणिजे । हे मोहे तो हाता आविजे ।
 कां सेतीं जी विस्तुरिजे । परि पीकीं छळ ॥ ९९ ॥
 ना तरि ठेविजे देखावेग । आदर कीजे दवेया ।
 कां शाखा फळावेया । सिपिजे मूळ ॥ १०० ॥
 हे असो बहू आरिसा । आपणपेयां दिसावेया जैसा ।
 पुढुतीं पुढुतीं बहुवता । प्रीती पाहिजे ॥ १ ॥
 तैसा प्रतिपाद्यु जी ईश्वर । तो होवावेया लागी गोचर ।
 भुतींचा निरंतर । अभ्यासु करणें ॥ २ ॥
 तेनि द्विजांसि ब्रह्मसूत्र । येरां स्तोत्र कां नाममंत्र ।
 आकर्षवणें पवित्र । पावेया तत्त्व ॥ ३ ॥
 पार्था गा स्वाध्यायो । बोळिजे तो हा झणे देको ।
 तपश्रद्धा अभिप्रायो । आइक सांधो ॥ ४ ॥
 झानें सर्वस्व जाणे । परि रक्षणें मरणा येणें ।
 कां फळौनि शुष्कां होणें । ओषधींचे ॥ ५ ॥
 नाना घूपाचा अभिप्रेक्षु । कनका तूका तूकाचा नाडु ।
 पिष्टपक्षु पोखतां भंशु । खंदा जैसा ॥ ६ ॥
 तैसे सर्वधर्मांचेया प्रसरा । लागी प्राणें हीं या शरीरा ।
 आटणी करणें जें वीरा । तें चि तप ॥ ७ ॥
 अथवा अनारिसें । तपाचें रूप असे ।
 तरि सूखली दूधीं हसें । चांदु जैसी ॥ ८ ॥
 तैसे देहजीवांधिये मिलणी । जो उदैप्रज सुवे पार्शी ।
 तो विवेकु अंतष्करणी । जागविजे ॥ ९ ॥
 पातां आत्मेया कडे । परबुद्धिचा पैतु सांकडे ।
 समिद्रा स्वप्न भुडे । जगणां जैसे ॥ १० ॥

तेसां आत्मपर्यालोषु । प्रवर्तते तो साधु ।

तपाश्चा निर्वचु । धनुर्वरा ॥ ११ ॥

आतां बालाणां हि चित्तिं स्तन्य । जैसे माना दृष्टिर्वा वैतन्य ।

तेसे प्राणिमात्री सौजन्य । आर्जव ते ॥ १२ ॥

महिता सत्यमक्रोचस्त्यागः शान्तिरर्पणशुभम् ॥

वचा भूतेष्वलोलुपदं मार्दवं नदीरक्षापलम् ॥ १३ ॥

आणि जगत्केया सुखा चि दोसे । शरीरे वाचा मानसे ।

राहाटणे ते अहिसे । रूप जाण ॥ १३ ॥

आतां मोख होउनि मोबाळ । जैसे आतिचे मुकुळ ।

कां तेज परि शीतल । शशांकाचे ॥ १४ ॥

हाके दाविले चि रोगु फेह । आणि जीभे तरि मध्ये बड ।

ते मोषध नाहि पाहु । लपमां कवि ॥ १५ ॥

तन्हीं भौपणे घुबुले । झगटितां हीं परि नाबळे ।

यन्हुवि फोडी कराळे । पाणी जैसे ॥ १६ ॥

तेसे तोडावेया संदेह । तीख जैसे काळ छोह ।

स्नायत्वे तरि माधुर्य । पाहि धाली ॥ १७ ॥

आधिको ठांवा कवतिके । कानाते करी मूके ।

ना साचारिचे मीखे । ब्रह्मा हीं भेदी ॥ १८ ॥

किंवदुना प्रियपणे । कोण्हाते हि शाकडं नेणे ।

यथार्थ तन्हीं लुपणे । नाहि कव्ठणां ॥ १९ ॥

यन्हुनि गोरी किर गायन गोड । परि साचाचा पाखाळी कीड ।

आगिचे करणे उघड । परि जळो ते साच ॥ २० ॥

कां जीभे लगातां मधुर । अर्थे विभाडी जिह्वार ।

ते वाचा नव्हति सुंदर । लावां चि कां सिया ॥ २१ ॥

परि अहिति कोपौनि सोफ । छालनां मी जैसे पुण्य ।

सिधे मज्जेचे स्वरूप । जैसे होमे ॥ २२ ॥

जैसे अक्षयसुख चतुर । परिणामोनि साधार ।
 नोछर्णे अविचार । सत्य देखे ॥ २३ ॥
 आशा छविछेयां हि पाणी । जैसा पाखाणु मेवे आजी ।
 कां मथिलेयां हि छोणी । काजी नैदी ॥ २४ ॥
 त्वचा पाये चीरी । आलेयां हि फडे न करी ।
 सेवते हीयारी । नोहति कुलें ॥ २५ ॥
 नाना रंभेचेनि हि रूपें । शुक्ति नुठिजे भि कंदर्यें ।
 कां भस्मी बन्दि नाटोपे । घुर्ते हि जेवि ॥ २६ ॥
 तेवि कुमार कोशु भरे । तैसेयां मंत्रांभि बीजाक्षरें ।
 तियें निमित्त्यें ही अपारें । मीनलेयां ॥ २७ ॥
 परि धाता ही पायां पडतां । नूढी गतायु पांडुसुता ।
 तैसा नुपजे उपजवितां । क्रोधोर्मि तो ॥ २८ ॥
 अक्रोधस्व ऐसे । नावं तिये दशे ।
 ऐसे श्रीनिवासे । हाणितळें तेथ ॥ २९ ॥
 आतां मृत्तिकाल्यागे घट्ट । तंतुत्यागे पट्ट ।
 ल्यजिजे जेवि षट् । बीजल्यागे ॥ ३० ॥
 कां ल्यज्जनि भीतिमात्र । ल्यजिजे आवर्धे चित्र ।
 निजल्यागे विचित्र । स्वप्नजाल तें ॥ ३१ ॥
 नामा जलल्यागे तरंग । बरिपात्यागे मेघ ।
 ल्यजिजति जेवि भोग । दानत्यागे ॥ ३२ ॥
 तेवि बुद्धिमंतीं देही । अहंता सांडौनि पाही ।
 सांडिजे अशेष ही । संसारजात ॥ ३३ ॥
 तेया नावं त्यागु । झणे तो यज्ञागु ।
 हें सागुनि सुमगु । पार्थु पूसे ॥ ३४ ॥
 आतां शांतिचें जी लिंग । व्यक्त मज सांव ।
 देवो झगति खांग । अवधान दे ॥ ३५ ॥

तारि गीळुनि झेयार्ते । ज्ञान ज्ञाता चि माझीर्ते ।
 हारपे तें निरुते । शांति पै गा ॥ ३६ ॥
 जैसा प्रख्याबुद्धा लभहु । बुद्धनि विश्वाचा पवाहु ।
 हे आपणपा निवाहु । आपणपा चि ॥ ३७ ॥
 मग उगळें बोध सिंधू । हा नुरे व्यवहारभेदु ।
 परि जलधाय्यबोधु । तो ही कैचा ॥ ३८ ॥
 तैसी ज्ञेया देतां मीठी । ज्ञातृत्व पडे पुटी ।
 मग उरे तें चि किरीटी । शांति पुढुती ॥ ३९ ॥
 आतां नदर्थत व्याधी । बलीकरणेयाधिया आधी ।
 आपु पर न शोधी । सदैशु जैसा ॥ १४० ॥
 कां चिखलीं रुपली गाए । धड भाखड न पाहे ।
 जो तियेचिया ग्लामी होये । कालाबुळा ॥ ४१ ॥
 नाना बुडतेपार्ते सकरुणु । न पुसे उत्तमहीनु ।
 काढी राखे प्राणु । हे चि जाणे ॥ ४२ ॥
 पै माहेवणी निदैवें । उघडी केळी विपार्ये ।
 ते सळज्जु न पाहे । न पांघुरविता ॥ ४३ ॥
 तैसें अज्ञानप्रमदाक्षिर्के । कां प्राक्तनी हीं सदीपी ।
 निंदित्वाचा साविधि । देखिले जें ॥ ४४ ॥
 तेया अंगिक आपुलें । देउनियां भलें ।
 विसरविजति सलें । सळतीं तियें ॥ ४५ ॥
 आगा पुढिलाचा दोस्तु । करुनि आपुळिया दीडी बोलु ।
 मग घेये अवलोकु । तेया वरि ॥ ४६ ॥
 जैसा पुशुनि देऊ पाहिजे । पेरुनि सेता जाइजे ।
 तोखीनि आशिर्वादु घडजे । अतिथिचा ॥ ४७ ॥
 तैसें आपुळेनि गुणें । पुढिलाचें उणें ।
 फेडुनिषा पाहाणें । तेया कडे ॥ ४८ ॥

बांचूनि न विधिजे कमी । नातुडविजे कमी ।
 न बोलाविजे मामी । सदोषि तिहि ॥ ४९ ॥
 वरि कोण्हे येकें उपायें । पडिलें उमें होये ।
 तें चि कीजे घाये । न बलायें कमी ॥ १५० ॥
 पै उत्तमाचिया सार्थी । पावलेयां तें किरीटी ।
 देतां जाइ दीठी । दोष्ट न घेये ॥ ५१ ॥
 आगा अपैश्याचें लक्षण । अर्जुना हें फुडें जाण ।
 मोक्षा यतें सोखासन । मुख्य हें गा ॥ ५२ ॥
 आतां तेया शशी । अर्जुना जाण आपैसी ।
 निवडितां न कडसी । सार्नेथोरें ॥ ५३ ॥
 तैसें दुःखिताचें सीणणें । हिरतां सकणवपणें ।
 उत्तमाधम नेणें । विवंचूं गा ॥ ५४ ॥
 पै सर्व जीवना सारिखें । नस्तु आगें वर उपखे ।
 पारि जातें जीवित राखे । तृणाचें हि ॥ ५५ ॥
 तैसें पुढिलाचेनि तापें । कळवळैलिये कुपे ।
 दीवळें हि आपणपें । थोडें चि गमे ॥ ५६ ॥
 निम्न भरलेयां उणें । तें पाणीं दळें चि नेणे ।
 तेवि अनतोळीनि जाणे । सामोरे यां ॥ ५७ ॥
 पै पाई कांटा निहटे । तव व्यथा जीविं उमटे ।
 तैसा पोळे संकष्टें । पुढिलाचेनि ॥ ५८ ॥
 कां पावो सीतल लाहे । किं तें ढोलेयां चि लागि होये ।
 तैसा परसुखें जाये । सुखावतु ॥ ५९ ॥
 किंजवुना आर्त्ता चि लागि । पाणीं वाराइळें असे जगी ।
 तैसें दुःखिताचां भागी । जीणें जेयाचें ॥ १६० ॥
 तो पुरुष वीरराया । मूर्त जाण दया ।
 मीं उदैजत सेया । रिणियां कीजे ॥ ६१ ॥

आतां सूर्यासि जीवें । अनुसरलीं राजिवें ।
 परि तो लें न सिवें । सौरभ्य जैसें ॥ ६२ ॥
 कां वसंताविद्या वाहाणी । आलेयां वना मल्लीणी ।
 न करीतु घेणी । निगळा तो ॥ ६३ ॥
 हें असो महासिद्धिसि । लक्ष्मी आलेयां पासि ।
 परि महाविष्णु जैसी । गणी चि ना ॥ ६४ ॥
 तैसें इहिक कां स्वर्गिचे । भोग पाइक आलेयां इच्छेचे ।
 परि भोगावें हें न रुचे । मना माजि ॥ ६५ ॥
 बहुवे काइ कवतिकिं । जीउ नोहे विषयविषिं ।
 जळीत्य सदा ठाडकी । आण ते हे ॥ ६६ ॥
 आतां जैसें कां मौनाल । जळचरांसि जळ ।
 कां पक्षांसि अंतराल ॥ मोकळें हें ॥ ६७ ॥
 नातरि बाळका दोसें । मतिचें स्नेह जैसें ।
 कां वसंतिचा स्पर्श । मारुतु मौ ॥ ६८ ॥
 दोळेयां प्रियाचिये भेटी । पीलेयां कूर्माची दीठी ।
 तैसी भूतमात्रि राहाटी । मौनाल ते ॥ ६९ ॥
 स्पर्शें अतिमृदु । मुखि घातलेयां स्वादु ।
 घ्राणासि सुगंधु । उजळु आर्गे ॥ १७० ॥
 तो आवडे तव घेतां । विरुद्ध जरि नव्हता ।
 तरि उपमे येता । कापुरु किर ॥ ७१ ॥
 परि महाभूतें पोटीं नाहे । आणि परमाणू साजि माए ।
 तेया विश्वानुसार होये । गगना ऐसा ॥ ७२ ॥
 कायि सांचो ऐसें जीणें । जें जगाचें चि जीवें प्राणें ।
 तेया नाबे दाणें । मार्दव मी ॥ ७३ ॥
 आतां पराजयें राजा । जैसा कदरियेजे लाजा ।
 कां मानिया निस्तेजा । निकुट्य तव ॥ ७४ ॥

नामा चांडाल क्षीमकिरोसि । आलेयां संन्यास्या पासि ।
 मग लाज जैसी । उत्तमां लेया ॥ ७५ ॥
 क्षत्रिया पळौनि जीणें । तें कोण साहे लाजीरवाणें ।
 कां वैधव्यें वेळु नेणे । महासती जैसी ॥ ७६ ॥
 रूपसा उदैळे कुष्ठ । संभाविता कूटिचें मोद ।
 लेया लाजा प्राणसंकट । होये जैसे ॥ ७७ ॥
 तैसें आठठातेपणें । हें शय होउनि जीणें ।
 उपजों उपजों मरणें । नावां नावां ॥ ७८ ॥
 तिये गर्भमंदमूले । रक्तमूत्ररसे ।
 बोतिवां होउनि तैसें । लाजणें जें ॥ ७९ ॥
 बहु असो देहपणें । नावां रूपासि येणें ।
 नाहिं लाजीरवाणें । या ही हुनु ॥ १८० ॥
 ऐसीया इया अवकळा । घेपे शरीराचा कांटाळा ।
 ते लाज पैं गा निर्मळा । निसुगै एरि ॥ ८१ ॥
 आतां सूत्रतनु तूटलेयां । चळु थि ठाके साइखेडेया ।
 कां प्राणु गेलेया कर्मइंद्रियां । सुंटे गति ॥ ८२ ॥
 किं भावललेयां दिनकर । सरे किरणाचा पसर ।
 तैसा मनोजयें प्रचार । बुद्धिइंद्रियां ॥ ८३ ॥
 एवं मनपवननियम । होति दाही इंद्रियें अक्षम ।
 तें अचापत्यवर्म । येणें जाणें ॥ ८४ ॥

तेजः श्रमा धृतिः शौचमद्रोहो नृतिमाभिता ॥

अचंति संपदं दैवीमभिजातस्थ भारत ॥ ५ ॥

वीखटें मरणाऐसें । तें हिं आळें अग्निप्रवेशें ।
 परि प्राणेश्वरा दोसें । न गणी सती ॥ ८५ ॥
 तैसी आत्मनाथाच्या आधी । लाळनि विषयविवाधा बांधि ।
 बावो आवळे पणधी । सून्याच्या ॥ ८६ ॥

न टके निषेधु आड । न पडे विधिची भीड ।
 नुपजे जिवि कौड । महासिद्धिचें ॥ ८७ ॥
 ऐसें ईश्वरा कडे निज । धांसे आपैसेया साहाज ।
 तेया नावं गा तेज । आध्यात्मिक ते ॥ ८८ ॥
 आतां सर्वें साहातिया गरिमा । गर्वा भैये चि ते क्षमा ।
 जैसें देह बाहूनि रोमा । बाहूणें नेणे ॥ ८९ ॥
 आणि मातलेयां इंद्रियांचे वेग । कां प्राचीने खमळले रोग ।
 अधवा योगवियोग । प्रियावाप्रियाचे ॥ ९० ॥
 यां आघवेयांचा चि थोर । एकें बेलें आलेयां पूर ।
 अगस्ति होउनि कां धीर । उमा ठाके ॥ ९१ ॥
 आकासीं धूमाची रेखा । उठिली बहुवा आगळिका ।
 ते गीली जेवि झुलुका । वारेयाचिया ॥ ९२ ॥
 तैसें अभिभूतां आधिदैवां । अध्यात्मकीं उपद्रवां ।
 पातलेयां ते पाडवा । पीडनि घाली ॥ ९३ ॥
 आतां निर्वाळुनि कनकें । भरिळा गंगापीयूषें ।
 तेया कलशाचें सारिलें । शौचासि गा ॥ ९४ ॥
 जें आंगि निष्कामु आचार । जीवि विवेकु साचार ।
 सबाळ जाण आकार । शुचित्वाचा ॥ ९५ ॥
 जैसें चित्तक्षोभाचां अवसरीं । उचळुनि धैर्या चांगार्थें करी ।
 धृति क्षणिये अवधारीं । तेयातें गा ॥ ९६ ॥
 फेडीति पापें ताप । पोसीति क्षितीचे पादप ।
 समुद्रा जाये आप । गांगेय जैसे ॥ ९७ ॥
 जगाचें आंख्य फेडितु । त्रियेचि राउलें उचडितु ।
 निगे जैसा भास्वतु । प्रदक्षिणे ॥ ९८ ॥
 तैसि बांधळि सोडितां । बुडालीं कडितां ।
 लांकडी फेडितां । आर्त्ताचिया ॥ ९९ ॥

किं बहुना दिवसे राती । पुढिलाचें चि सुख उभती ।
 आणितआणितां स्वार्थी । प्रभेसिजे ॥ २०० ॥
 वांचोनि आपुळेया काजा लागि । प्राणिजताचां हितभागी ।
 संकल्पाची ही आडवंगी । न करणें जें ॥ १ ॥
 दें अद्रोहत्व ऐसिया गोठी । आइकसि जिया किरीटी ।
 तें साभितलें हें दीठी । पाहों ए तैसें ॥ २ ॥
 आणि गंगा शंभूचां माथां । संकोचली जेनि पार्थी ।
 तेवि मान्यपदें सर्वथा । लाजणें जें ॥ ३ ॥
 हें पुढतपुढतीं । अमानित्व जाण सुमती ।
 मागां सांभितलेंसे केती । तें चि मोलें ॥ ४ ॥
 एवं ये हि सवितें । ब्रह्मगुणि हे वसतसे ।
 मोक्षचक्रवर्तिचें तैसें । अग्राहार ॥ ५ ॥
 नाना हे संपत्ति दैवी । या गुणतीर्थांची नवी ।
 निर्विषसागरिची दैवी । गंगा आळी ॥ ६ ॥
 किं गुणकुसुमाची माळा । हे घेउनि सुगुतीमाळा ।
 वैराग्यभाग्या गळा । गिवसीतसे ॥ ७ ॥
 किं सवितें गुणज्योतीं । इहीं उजळनि हे आरती ।
 गीता आत्मेयां निजपती । नीराजना आळी ॥ ८ ॥
 उगळिसी निर्मलें । गुणमय मुक्ताफलें ।
 दैवी सुप्ति कळे । गीतार्णविची ॥ ९ ॥
 काइ नहु वानूं ऐसी । अभिव्यक्त ये पैसैंसी ।
 केली दैवी गणराही । शांतिरूप ॥ २१० ॥

बुभो दुर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पादुभ्यमेव च ॥

अहंमं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥ ४ ॥

भातां दुःखाची अतूट बेळी । देखां काळोहाची माळी ।
 तन्ही निजावधानीं घाळी । आसुरी ते ॥ ११ ॥

ये स्वाय्य सज्जनेया छात्री । आणार्थे जन्ही वलुपवोणी ।
 क्षणोनि आइक ते चांगी । ओन्नशक्ती ॥ १२ ॥
 तरि नरकध्वया घोरी । आणानेया दोखी अधोरी ।
 मेळु केळा ते आसुरी । संपत्ति हे ॥ १३ ॥
 विषवर्गु एकवटु । तेया नाव जैसा वासटु ।
 आसुर संपत्ति हा खोटु । दोखांचा तैसा ॥ १४ ॥
 तरि तेयां चि आसुरां । दोखां माजि जेयां बीरा ।
 वाढपणाचा गारा । तो दंभु ऐसा ॥ १५ ॥
 जैसी आपुली जननी । मग दाखिलेयां जनीं ।
 तरि तीर्थ परि पतनीं । कारण होए ॥ १६ ॥
 कां निचा गुरूपदिष्टा । बोवाइलेयां चौहटां ।
 तरि इष्टदा चि अनिष्टा । हेतु होति ॥ १७ ॥
 ये आगे दाटली पुरी । जे तारी पैळ तीरी ।
 ते नाव चि बांधल्यां सिरीं । बुडली जैसी ॥ १८ ॥
 कारण जे जीबिता । ते वानिले जरि सेबिता ।
 तरि अन्न चि पांडुसुता । होये विष ॥ १९ ॥
 तैसा दृष्टाअदृष्टाचा सखा । धर्मु जाळा फोकरिजे देखां ।
 तरि तारिता तो चि दोखां । छागि होये ॥ २० ॥
 क्षणोनि बाबेचा चौबारा । वातलेयां धर्माचा पसारा
 धर्मु अधर्मु होये तो बीरा । दंभु जाण ॥ २१ ॥
 आतां मूर्खान्धिये जीमे । आसुरांचे आबुखे झुमे ।
 आणि तो ब्रह्मसमे । न रिसे जैसा ॥ २२ ॥
 कां मांदुरी ओक्ताचां घोडां । गजपति महिमे धोडा ।
 कां कांठिये वरिळा सरडा । व्योम नीच ॥ २३ ॥
 तृणांचेनि इंधने । आगि घाबे गगने ।
 थिलरबले नीने । न गणिजे सिंधु ॥ २४ ॥

तैसा माये श्रिया धर्मे । श्रिया स्तुति मङ्गलार्थे ।
 एकी दीचेनि परार्थे । कल्पकु जैसा ॥ २५ ॥
 जगल्लयेविषा जोडी । निदैतुं घर मोडी ।
 युगांम देखौनि कोडी । पाणिपद मूर्ख ॥ २६ ॥
 किंजल्कुना ऐसैसै । माजणें जें संपत्तिप्रीतें ।
 तो हर्षु गा वनारिसें । न मोळों घेई ॥ २७ ॥
 आनि जगा वेदी विश्वासु । जगा पूज्य ईशु ।
 जगीं एक तेजसु । सूर्यो हा ॥ २८ ॥
 जगत्पूहे आस्पद । एक सार्वभौमपद ।
 न मरणें निर्दिष्टाह । जगा पठिये ॥ २९ ॥
 हाणौनि जरि सरसाहें । यातें वानू जाये ।
 किं आइकौनि मस्तक वाहे । एयां लागि ॥ ३० ॥
 हाणे ईश्वरातें खाए । तेया वेदा कायि विष सुए ।
 मोक्षा माजि जाये । मंगितसे ॥ ३१ ॥
 पतंगा नामदे वाति । खरोता भानुची खंति ।
 टिटिर्ने कपापती । बैरी केला ॥ ३२ ॥
 तैसा अहमानाचेनि मोहें । ईश्वराचें हि नाव न साहे ।
 वेदातें हि हाणे मज दे । सचति जाली ॥ ३३ ॥
 ऐसा मानितेचा मंडु । तो अभिमानु जाणें कुडु ।
 रौरवाचा खडु । मारु ॥ ३४ ॥
 आनि पुढिलाचें मुख । देखणेयाचें होये मील ।
 अडे क्रोधाग्निचें विष । मनोवृत्ती ॥ ३५ ॥
 सितल्लविये भेटी । तातळां तेलिं आनि उठी ।
 चंद्र देखौनि पोटी । जळे कोल्हा जैसा ॥ ३६ ॥
 विद्याचें अमृष्य सगळे । सूर्य उदेला देखौनि सगळे ।
 पाणिपद झुडली कोळे । कुडुलांचे ॥ ३७ ॥

महाभारत-टीका

अगाची सुखपासट । चौरा मरणाहुल काट ।
 दुधाचें काळकूट । होये न्वाला ॥ ३८ ॥
 अगाचें समुद्रजळें । पीतां अधिक जळें ।
 बबबानल न मिळे । शांति कही ॥ ३९ ॥
 तैसा विद्याविनोदविमर्ष । देखे पुढिलाची देखें ।
 तब तब रोखु हुणाये । कोणु तो जाण ॥ ४० ॥
 आणि मनसर्पाची सुष्टी । जेले नाराजांची सुष्टी ।
 बोले ते वृष्टि । इगलांची ॥ ४१ ॥
 येर जें क्रियाजात । तें तिखेयाचें करवत ।
 ऐसें सबाळ वसासित । तेयाचें गा ॥ ४२ ॥
 तो मनुष्य अधमु जाण । पारुष्य अवतरण ।
 आतां आईकें सुण । अज्ञानाची ॥ ४३ ॥
 तरि स्त्रीतोष्यस्पर्शा । निबाडु नेणे पाखाणु जैसा ।
 कां रात्रि आणि दिवसा । जालंधु तो ॥ ४४ ॥
 आणि उठिला आरोगणे । जैसा खाद्याखाद्य नेणे ।
 कां परिसु पाडु न झणे । सोनेयां लोहाचा ॥ ४५ ॥
 नातरि नामारसी । रिघौनि दवीं जैसी ।
 जमिळ मीठासि । नव्हे चि तिये ॥ ४६ ॥
 कां बारा जैसा पारखी । नव्हे चि गा मार्गामार्गविशेषी ।
 तैसें कृत्याकृत्यविचकीं । अधमपण जें ॥ ४७ ॥
 हें चोख हें मेल । ऐसें नेणौनि बाल ।
 देखिलें तें केबल । मुलीं चि वाली ॥ ४८ ॥
 तैसें पापपुण्याचें खिचटें । करुनि खातां बुद्धिचेष्टे ।
 कडू मधुर न वटे । ऐसी जे दशा ॥ ४९ ॥
 तिये नाबं अज्ञान । या बोळा नाहिं आन ।
 एवं साई दोषाचें चिन्ह । सावितलें ॥ ५० ॥

इहि सार्ह दोषाणि । हे आसुरी संपत्ति दाहणी ।
 जैसे बोर विष भूवनी । वांग सार्ने ॥ ५१ ॥
 कां तीळां वन्हि पांती । पांतां बाहुटी बि मीति ।
 परि विश्वाची ही आहुती । करं न पुरे ॥ ५२ ॥
 आत्रेया ही गेलेयां शरण । भिंदोषि न चुके मरण ।
 तेया तिहीची हे दूण । लागली आहे ॥ ५३ ॥
 जें सार्हि दोषि संपूर्णी । जाली इहि उभारणी ।
 क्षणीनि आसुरी उणी । संपदा मोहे ॥ ५४ ॥
 क्रूरमहांची जैसी । मांदी भिले येक्री राशी ।
 कां येति भिदका पार्ति । अशेवे पापे ॥ ५५ ॥
 मरणादवाचें आंग । पडिवांति आचवे रोग ।
 कां कुमुद्वर्त्ति दुर्योग । एकवटति ॥ ५६ ॥
 कां आयुष्य जांतिये बेले । सेलिये सातवेउळी भिले ।
 तैसे सार्ह दोष सगळे । जोडति तेथे ॥ ५७ ॥
 आंतुबळेया चोरा । सीणळा सुइजे पुरा ।
 तैसे दोषि इहि नरा । कीजे तेयां ॥ ५८ ॥
 जेया मोक्षमार्गा कडे । यावेया आसुरवा पडे ।
 न निगे क्षणीनि बुडे । सबसारि जो ॥ ५९ ॥
 अघमा योनिचा पाडटी । उतरतु जी किरीटी ।
 स्यावरां हिं तलवटी । बैसणें वे ॥ ६० ॥
 हे असो तेयाचां ठां । मिलौनि सार्ह दोषि इही ।
 आसुरी संपत्ति पाही । वाटवीजे ॥ ६१ ॥

दैवी संपत्तिमोक्षाय निबंभायासुरी मर ॥

मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽस्ति पांडव ॥ ५ ॥

ऐसिया दोन्ही । संपत्ती प्रसिद्धा जनि ।

संभित्तिया जिन्ही । वेगळाकां ॥ ६२ ॥

यां कौहिं नात्रि पदिछी । देवी जे झणितळी ।
 ते मोक्षसुखा पाहाली । उखा जाण ॥ ६३ ॥
 एरि जे दुसरी । संपत्ति कां आसुरी ।
 लोभमोहाची खरी । सांखल जीवां ॥ ६४ ॥
 परि हें आइकौनि ज्ञानें । कदरसी हो मनें ।
 कायि रात्रि चांदिणें । धाकु धरिजे ॥ ६५ ॥
 हे आसुरी संपत्ति तेया । बंधा लागि धनजया ।
 जो साहिं दोषां यया । आश्रो होए ॥ ६६ ॥
 तू तव पांडवा । सांधितलेयां देवां ।
 गुणाचा कोळाचा । जन्मलासि ॥ ६७ ॥
 झणौनि पार्था तुषां । दैवसंपत्तिस्वामियां ।
 होउनि यावें उबाया । कैयल्याचा ॥ ६८ ॥

श्री भूतसर्गो लोकेस्मिन् दैवआसुर एव च ॥

दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥ ६९ ॥

आणि देवां आसुरां । संपत्तिवंतां नरां ।
 जनादिसिद्ध उजरा । राहाटिचा आदि ॥ ६९ ॥
 जैसैं रात्रिचां अवसरीं । व्योम व्यापिजे निशाचरीं ।
 दिसां सुव्यापारीं । मनुष्यादिकिं ॥ ७० ॥
 तैसिया आपुळिया राहाटी । वर्तति दोन्ही सृष्टी ।
 देवी आणि किरीटी । आसुरी एव ॥ ७१ ॥
 तेथि चि विस्तारुनि देवी । ज्ञानकथनादिप्रस्ताथि ।
 भागिलें ग्रंथें बरवी । सांधितली ॥ ७२ ॥
 आतां आसुरी सृष्टी । तेथिची उपळउं गोठी ।
 अवधानाची दीठी । दे पां नीकी ॥ ७३ ॥

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुरा ॥

न शीघ्रं नापि आचारो न सत्यं तेभ्य विद्यसे ॥ ७४ ॥

तरि वार्ये किम नाहु । दूजेन विण साहु ।
 कां अपुण्य मकरंदु । न लभे जैसा ॥ ७४ ॥
 तैसी प्रवृत्ति हे आसुर । येकळी मळे गीचर ।
 जव येकार्ये शरीर । लाहे ना ॥ ७५ ॥
 मग आविष्कारला लाकुळे । पावकु जैसा जोडे ।
 तैसी प्राणिदेही सांपडे । आटोपली हे ॥ ७६ ॥
 तेचवां वाढि जे उंता । ते वि आंतुला रसा ।
 देहाकारु होये तैसा । प्राणिपांचा ॥ ७७ ॥
 आतां तैयां वि प्राण्यां । रूप करु धनंजया ।
 घडिलें जें जें आसुरिया । दोष रिझी ॥ ७८ ॥
 तरि पुण्या लागि प्रवृत्ति । पापा लागि निवृत्ति ।
 या जाणणेयांची राति । तेयाचां मनीं ॥ ७९ ॥
 निगणेयां आणि प्रवेशा । चित्त नेंदितु आविंसा ।
 कोशकारु जैसा । जाचिनला ॥ ८० ॥
 कां दीघळें माघौतें येइल । किं न ये हें पुढिल ।
 न पांतां दे मांडवल । मूर्खु चोरा ॥ ८१ ॥
 तैसिया प्रवृत्तिनेवृत्ति दोन्ही । नेणिजति आसुरीं जनीं ।
 आणि शीघ्र तें स्वप्नी । नेदलति ते ॥ ८२ ॥
 काळिमा सांडीळ कोळिसा । वर खोसि होईल वावसा ।
 राक्षसु ही मांसा । बिटों सके ॥ ८३ ॥
 परि आसुरा प्राण्यां । शूचि नाहिं धनंजया ।
 पवित्रत्व जेवि मांदेया । मयाचका ॥ ८४ ॥
 आणि वाढवितां विधिची आश । कां पाहतां वडिलांची वास ।
 आचरिजे हे मास । नेणति ते ॥ ८५ ॥
 जैसें चरणें सेलियेचें । कां धावणें कारेयाचें ।
 जळणें भागिचें । मळे तेउतें ॥ ८६ ॥

तेसैं पुढां सुनि सरीर । आचरति ते आसुर ।
 सर्वेसि कीर बैर । सदा चि तेयां ॥ ८७ ॥
 नागिया आपुलिया । बिचू करी गुत्कुलिया ।
 तरि खाच बोलिया । बोलति ते ॥ ८८ ॥
 अपनाघेनि तोंडें । जरि सुगंधा येणें घडे ।
 तरि सत्य तेयां जोडे । आसुरातें ॥ ८९ ॥

असत्यमप्रतिष्ठते जगदाहुरनीभारम् ॥

अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकम् ॥ ८ ॥

ऐसैं ते न करितां काहि । आंगि चि दोखटें पाहि ।
 आत्मं मोलती ते नवाई । सांविजैल ॥ २९० ॥
 यन्हवि कन्हैयाचा खांडु चांग । मग येर काइ आंग ।
 परित जी प्रसंग । प्राप्ती कीं ॥ ९१ ॥
 उधधिचें तोंड । उगलीत धूमाचे उमड ।
 हें जाणिजे तन्हीं उघड । सांघों ते बोल ॥ ९२ ॥
 तरि विश्व हा अनादि ठावो । एथ निरयता ईश्वर रा० ।
 आउडिजे न्यायान्या० । निवडी वेदु ॥ ९३ ॥
 वेदें अन्यायी पडे । तें निरयमोगें दंडे ।
 सन्यायी तो सुरवाडे । स्वर्गी जिये ॥ ९४ ॥
 ऐसी विश्ववेवंस्था । अनादि जे पार्था ।
 ते ह्मणति तें वृथा । आववें हें ॥ ९५ ॥
 यज्ञभूट मुसिले यागी । देवपिते प्रतिभे लागि ।
 नागविले भगवे योगी । समाधिभ्रमें ॥ ९६ ॥
 एथ आपुलेनि बलें । भोगिजे जें बेगलें ।
 हें बांचोनि भीकें आगलें । दूर्य आहे ॥ ९७ ॥
 ना असक्तपणें अंगिकें । बेगल बेटाळी न टके ।
 ऐसा नादिजे दुःखें । तें चि पाप ॥ ९८ ॥

प्राण वेति संपन्नये । ते पाप अरि हार्ये ।
 तरि सर्वेष्व तेयार्थे । हे पुण्यफल किं ॥ ९९ ॥
 बली भवलासें खाये । हे चि बाधिते होये ।
 तरि मासेया कां नोहे । निसंतान ॥ १०० ॥
 कुले शोधूनि दीन्हि । कुमारे चि सुलगी ।
 मेलविली प्रजासाधनी । हेतु जरि ॥ १ ॥
 तरि पशुपक्षादि जाती । तेया मीति नाहि संतती ।
 तेया क्षेत्री प्रतिपत्ती । विवाह केले ॥ २ ॥
 चोरियेचें धन आलें । ते कोणासि विष आलें ।
 मालभाषिये रती आलें । कोढी कोण ॥ ३ ॥
 क्षणौनि देवो गोसांवि । तो धर्माधर्म भोगवी ।
 आणि परत्राचा गावि । करि सो भोगी ॥ ४ ॥
 तरि परत्र ना देवो । न दिसति क्षणौनि वावो ।
 आणि करितां निमे ठावो । मा भोगी कोणु ॥ ५ ॥
 वेध उर्वसिया इद्र सुखी । जैसा कां स्वर्गलोकी ।
 तैसा क्रिमि नरकी । लोलसु श्वायें ॥ ६ ॥
 क्षणीनि नरकु स्वर्गु । नोहे पुण्यपापभागु ।
 जे दो ठाई भोगु । कामा चि तव ॥ ७ ॥
 या कारणें कामें । लीपुरुषयुग्मे ।
 मिलति तेथ जन्मे । आघवें जग ॥ ८ ॥
 आणि निजें अभिलाषें । स्वार्था लागलें हें पोखे ।
 पाठि परस्परवैरें । कामु चि नाशी ॥ ९ ॥
 एवं कामु बांचूनि काही । जगा मूळ चि आम नाहि ।
 ऐसें जोळति ते पाहीं । आसुर गा ॥ १० ॥
 आतां असो हें कीडाल । जोडि न करि पमल ।
 साधतां चि सपोळ । होतसे बाध ॥ ११ ॥

आणि ईश्वराविद्या खंती । नमुदिया करिति चरंती ।
 हे ३ नाहिं चिती । हा चि विषयो ॥ १२ ॥
 किंबहुना उघड । आगि भरुनि पाखाड ।
 नास्तिपणार्चे हाड । रोविलें जीमे ॥ १३ ॥
 तेथवा स्वर्गा लागि आदर । कां नरकाचा अडदर ।
 ये दासनेचा अंकुर । जलौनि गेला ॥ १४ ॥

एतां दृष्टिमवाहृभ्य नद्यात्मानोत्पत्तयः ॥

प्रभवंत्युभयकर्माणः क्षयात् जगतोहिताः ॥ ९ ॥

मग केवल ये खोळा । अमेष्पोदकाचा बुडळा ।
 विषई चि सुहाळा । बुडाले गा ॥ १५ ॥
 जें आटावे जलचर । तें डोहि मिलति ठिचर ।
 कां पडावें शरीर । तें रोगां उदयो ॥ १६ ॥
 उदेलें केतुचें जैसें । विद्या अनिष्टा चि दोसें ।
 ते जन्मति ते तैसे । लोकां आटु ॥ १७ ॥
 विरूढलेयां अशुभ । फुटति ते चि कोंभ ।
 पापाचे कीर्तिस्तंभ । चालते ते ॥ १८ ॥
 आणि मागां पुढां जालणें । वांचूनि आगि आन मेणें ।
 तैसें विरं चि करणें । आधि तेयां ॥ १९ ॥
 परि तें चि गा करणें । आद्रीति संभमें जेणें ।
 तो आइक पार्धा झणे । श्रीनिवासु ॥ २० ॥
 तरि जाल पाणियें न मरे । इंधनीं आगि न पुरे ।
 तेथ दुर्भर चि घूरे । मुख जालें ॥ २१ ॥

काममाभित्य तुष्पूरं दंभमानमदान्विताः ॥

भोदाद्गृहीत्वा सद्ग्राहान्मयर्त्तते शुचिमताः ॥ १० ॥

तें या कामाचा उज्जवा । जीमि घरनि पांडवा ।
 दंभमानाचा मेलवा । मेलकीति ॥ २२ ॥

अध्याय १६ वा

मातलेया कुंजरा । आगली जाली मदिरा ।
 तेसा मदाचा तव जरा । चढत आगीं ॥ २३ ॥
 आणि आग्रया तो चि ठाऊ । करि मौख्य ऐसा साक्षा ॥
 मग काह वानू निर्वाहो । निश्चयांचा ॥ २४ ॥
 जिहि परोपतापु घडे । परावा जीउ रगडे ।
 तिहि कर्म होउनि गाढे । जन्मव्रती ॥ २५ ॥
 आपुलें केलें फोकरिति । जगातें धिकरिति ।
 दाहें दिशी पसरिति । स्पृहाजाल ॥ २६ ॥
 ऐसेनि गा आटोपें । धोरिये आणिति पापें ।
 धर्मधेनु लुरपें । सूटलें जैसें ॥ २७ ॥

चिंतामपरिमेयां च प्रलयान्तामुपाधिताः ॥

कामोपभोगपरमा यत्तावदिति निश्चिताः ॥ ११ ॥

इया एकी आइती । तेयाचिया कर्मप्रवृत्ती ।
 आणि जीणेवां परोती । वाहाति चिंता ॥ २८ ॥
 पाताल होनि निम्न । जिये उंचिये सार्ने गगन ।
 जें पाहोतां त्रिभुवन । अणु ही नोहे ॥ २९ ॥
 ते योगपटाची मवणी । जीविं अनियम चितवणी ।
 जें सांडूं नेणे मरणी । बळुभा जैसी ॥ ३० ॥
 तैसी चिंता अपार । वाढवीति निरंतर ।
 दीठि सूनि असार । विषयादिक ॥ ३१ ॥
 स्त्रिया गाइलें आइकावें । स्त्रीरूप डोलां देखावें ।
 सर्वइद्रियें हिं आश्लेषावें । स्त्रियातें चि ॥ ३२ ॥
 कुरवडी कीजे अमृतें । ऐसें सुख स्त्रिये परोतें ।
 नाहिं चि क्षणौनि चितें । निश्चित जालें ॥ ३३ ॥
 मग तेया चि स्त्रीभोगा । लागि पातालस्वर्गा ।
 धावति दिग्विभागा । परोतें हीं ॥ ३४ ॥

भाषापाठाद्यसैर्बद्धाः कामक्रोधपरपन्थाः ॥

इदंते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंश्रयान् ॥ १२ ॥

एक कबलु बहुती मासा । तोडुनु नेयिजे जैसा ।
 तैसें चि कीजे विषयाद्या । तेयासि चि गा ॥ ३५ ॥
 बांछित तनं न पवति । मा रोकडी चि आद्यासंतति ।
 वाढी वाढीं होति । कोशकीट ॥ ३६ ॥
 आणि पसरला अभिलाखु । अपूर्ण तो चि होये देखु ।
 एवं कामक्रोधांचा अधिकु । पुरुषार्थु नाही ॥ ३७ ॥
 दिहा खोळणें रात्री जागोवा । ठाणांतरिया जैसा पांढवा ।
 अहोरात्रि विसावा । भेटे चि ना ॥ ३८ ॥
 तैसें उंचौनि छोटिलें कामें । नेहटित क्रोधाचिये हुमे ।
 तेथ रागद्वेष प्रेमें । न माति केहीं ॥ ३९ ॥
 तेचि चि जीविचेया हांवा । विषयवासनांचा मेळावा ।
 केला परि तो भोगावा । अर्थे कि ना ॥ ४० ॥
 लज्जीनि भोगामेया जोगा । पूर्ता अर्थु पै गा ।
 बाणावेया जगा । शोभति सैरा ॥ ४१ ॥
 एकांतें सावधा मारीति । एकांचीं सर्वस्वें हरीति ।
 एकां लागि उभारिति । अपाययंत्रें ॥ ४२ ॥
 पाशिकें पोतीं बधुरा । सृणे ससाणे काठी लोंचारा ।
 घेळनि निगति डोंगरा । पारधी जैसे ॥ ४३ ॥
 तें पोसावेया हें पोढ । मारुनि प्राण्यांचे संघाट ।
 आणिति ऐसें निरुद्ध । तें हिं करिति ॥ ४४ ॥
 परप्राणघातें । मेळवीति चितें ।
 मिललेयां चितें । तोखणें कैतें ॥ ४५ ॥

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ॥

इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्जन ॥ १३ ॥

झणे आजि मिया । संपत्ति बहुतों एकाचिया ।
 मापुलिया होतिया केलिया । धन्यु ना मी ॥ ४६ ॥
 ऐसा छावों जव जाये । तब मन आणिका ॥ बाहे ।
 सर्वे चि झणे पाहे । बहु चि आणू ॥ ४७ ॥
 हे जेतुलें असे जोडलें । तेयाचेनि भाडवले ।
 लाभा घेईन उरलें । चराचर ॥ ४८ ॥
 ऐतेनि धने विश्वाचेया । मी चि होईन स्वामिया ।
 मग दीडि पडे तेया । उरों नेदी ॥ ४९ ॥

अस्मी मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।

ईश्वरोहमहं भोगी सिद्धोहम् बलवान्मुक्ती ॥ १७ ॥

हे मारिले ते थोडे । आणिक ही साधीन गाडे ।
 मग नाईन पवाडे । एकला चि ॥ ३५० ॥
 माझी होति कामारी । तिये वांचौनि येरें मारी ।
 किंवहुना चराचरी । ईश्वर मी ॥ ५१ ॥
 मी भोगभूमीचा राऊ । आजि सर्व सुखांसि ठाऊ ।
 झणौनि इद्र बावो । मातें पाठनि ॥ ५२ ॥
 मी मने वाधा देहें । करि ते के नोहे ।
 मज वांचूनि आहे । आनु आह्वासिद्ध ॥ ५३ ॥
 तब चि बळिया फाल । न दितें जव मी अतुल ।
 सुखाचा किर निखल । राशी चि मी ॥ ५४ ॥

आख्योभिजनवानस्मि कोम्योस्ति सदृशो मया ॥

यस्ये दास्यमि मोक्षिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥ १५ ॥

कुवेर आधिळा होए । परि तो नेजे चि माझी सोये ।
 संपत्ति मासी नोहे । श्रीनिवास ॥ ५५ ॥
 माळेया कुलाचा उजाड ॥ कां झालिगोत्राचा मेळ ।
 पाहतां मला हि अक्ष । उणा चि दीसे ॥ ५६ ॥

झणौनि मिरवति नाचें । नाहिं मजसि सरि पावें ॥
 बायां ईश्वरादिकें सावें । तैसें कोण्ही ॥ ५७ ॥
 आतां ओपळा अमिचार । तेया करीन जीर्णोद्धार ।
 प्रतिष्ठीन मरमार । याग वरि ॥ ५८ ॥
 मार्तें गाती वानिती । नाचें नटें रिक्षविती ।
 तेयां देईन मागती । ते ते वस्तु ॥ ५९ ॥
 माजिरां अन्नपाणीं । प्रमदाचां आळिंगनीं ।
 होईन मीं त्रिभुवनीं । आनंदकर ॥ ६० ॥
 कायि चहुं सांबों ऐसे । ते आसुर प्रकृतिपीसे ।
 तुरंतित असौसे । गगनौलियां ॥ ६१ ॥

अनेकचित्तविघ्नांत मोहजालसमाधुताः ॥

प्रसक्ताः कामभोगेषु पतति नरकेषुचौ ॥ ६२ ॥

अज्ञानें आंतलें धूलि । झणौनि आशा घाहुंढळी ।
 मवंडित अंतराळीं । मनोरथाचां ॥ ६२ ॥
 अरुचिनि आटोपें । रोगी भल्लेतैसें जल्ये ।
 चंचलित संकल्पें । जाण तैसें ॥ ६३ ॥
 अनिम आखाडमेघ । कां समुद्रोर्मि अभंग ।
 तैसे कामीति अनेग । अखंड हे ॥ ६४ ॥
 मग पै कामना तिया । जिवीं जाले वेळविया ।
 बोरपिळीं कांटिया । कमळें जैसीं ॥ ६५ ॥
 कां पाखाणाचां मायां । हांडी फूटली पार्था ।
 जीविं तैसे सर्वथा । कूट जाले ॥ ६६ ॥
 तेन्हां चडतिये रयणी । तमाची होये पुरवणी ।
 तैसा मोहो अंतस्करणीं । वाढों लागे ॥ ६७ ॥
 आणि वाढे जब मोहो । तब तब विषई रोहो ।
 विषय तेच ठलो । पातकासि ॥ ६८ ॥

पापें आपुलेन धावें । करिनि जन्ममेलावे ।
 तबे जितां चि आववे । वंति नरका ॥ ६९ ॥
 झणौनि गा सुमती । हे कुमनोरथ पालिनि ।
 ते आसुर जाति । तेया ठामा ॥ ७० ॥
 जेथ असीपत्र तरुवर । खदिरांगाराचे डोंगर ।
 तातळां तेळीं सागर । उतताति ॥ ७१ ॥
 जेथ यातनेचीं अेणी । ये तरि जांत वेतरणी ।
 पडति तिये दाहणीं । नरकलोकीं ॥ ७२ ॥
 ऐसे नरकाचिये सेळे । भागीन जे जन्मळे ।
 ते ही देखों भूलळे । जैत यागीं ॥ ७३ ॥

आत्मसंभाषिता स्तब्धा धनमानमदाश्रिताः ॥

यजंते नाम यज्ञैस्ते दंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥

यन्हनि यागादिकीं क्रिया । आहाण ते चि धनंजया ।
 परि विपळांति आचरीनिधां । नाटकी जैसे ॥ ७४ ॥
 बाळभाचिया उजरिया । आपणेयां प्रति कुत्रिया ।
 जोडूनि तोखविति जैसिया । ऐहेवपणे ॥ ७५ ॥
 तैसे आपणेयां आपण । मानितां महंतपण ।
 फुगे असाधारण । गर्वें तेणें ॥ ७६ ॥
 मग लबों नेणति कैसे । आटिबं ओडखांब जैसे ।
 कां उधवली आकाशें । शिलारुशि ॥ ७७ ॥
 तैतें आपुळिये बरवे । आपण चि रिशति जीवें ।
 तृणाहूनि आववें । मानिति मीच ॥ ७८ ॥
 वरि धनाचिया मदिरा । माजीनि अनुर्बरा ।
 कुस्राकुस्रविसरा । सवते केळे ॥ ७९ ॥
 जें आगि आइति ऐसी । तेथ यज्ञाची मोठि कळिस्ती ।
 तन्हीं काढ काढ पीली । न कळिति गा ॥ ८० ॥

झणौनि कोणें येकें वेलें । मौख्यमदाचेनि बलें ।
 यागाचें हि टवालें । आदरीति ॥ ८१ ॥
 ना कुठें मंडप वेली । कां उचितसाधनसमुद्धी ।
 आणि तेपासी चि तव विधि । दंद चि किर ॥ ८२ ॥
 देवांम्राक्षणाचेनि नावें । सेउते वारेन हीं नोहावे ।
 ऐसें तेय देयावें । लागेल कवणां ॥ ८३ ॥
 पै बांधुखांचा भोकसा । गाची पुढा ठेउनि जैसा ।
 उगाणा घेंति क्षीररसा । बुद्धिमंत ॥ ८४ ॥
 तैसें यागाचेनि नावें । जगा वाउनि हावे ।
 नागधीति आधवें । ऐहेरा बाऱ्ही ॥ ८५ ॥
 ऐसा काहिं आपुळिया । होमीति जे उजरिया ।
 तेणें कामिति प्राणिया । सर्वनाशु ॥ ८६ ॥

अहंकारं बलं वर्णं कामं क्रोधं च संश्रिताः ॥

मामात्म परदेहेषु प्रक्षिपंतोभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥

मग पुढां भेरी निसाण । लाउनि तें दीक्षितपण ।
 जगीं फोवरीति आण । वायों वायों ॥ ८७ ॥
 तेधवां महत्वे तेणें अधमां । तेयां सगरवां हि चढे महिमा ।
 जैसे छेवें दांघळे तमा । काजलाचे ॥ ८८ ॥
 तैसें मौख्य घणावे । अहंकार दुणावे ।
 औद्धत्यें उंचावे । अहंभाउ ॥ ८९ ॥
 मग हुजेयाची भाक । नुरावेया निःशेष ।
 बलियेपणें आणिक । होये बल ॥ ९० ॥
 ऐसा अहंकारा बला । जालेयां एकवला ।
 दर्पसागर वेळा । सांडुनि उते ॥ ९१ ॥
 मग बोसंडलेनि दर्पें । कामां हि पीस करुणें ।
 तेया धनी सैज पळिये । क्रोधाग्निची ॥ ९२ ॥

तेय लन्हाळा आणि पुरा । तेलातूपाच्या घठारा ।
 लागला आणि वारा । सुटला जैसा ॥ ९३ ॥
 तैसा अहंकार आलाबला । दुर्पु कामक्रोधी रुढला ।
 एया दोहीचा मेला । जेयाचां ठाई ॥ ९४ ॥
 तो आपुलिया स्वैछा । मग कोणी कोणी ठाई हिंसा ।
 या प्राणियांतें वीरेया । न सधीति गा ॥ ९५ ॥
 पहिलें तबं धनुर्दरा । आपुलिया मांसा रुधिरा ।
 वेचु करिति अभिचारा । लागौनियां ॥ ९६ ॥
 तेथ जालितु तियें देहें । तेयां माझि मी आहे ।
 तेया आत्मेयां मज घाए । वाजति ते ॥ ९७ ॥
 आणि अभिचारिकि तिही । उपद्रवीति जेतुलें काहीं ।
 चैतन्य मी चि पाहि । सीणु पावें ॥ ९८ ॥
 ऐसें अभिचारा वेगलें । विपायें जें अवगळे ।
 ते टाकीति एटालें । पैशुन्याचि ॥ ९९ ॥
 सतिया संतपुरुष । दानशील याक्षिक ।
 तपस्वी अलौलिक । सन्यासी जे ॥ १०० ॥
 कां भक्त हान महात्म्ये । तियें माझीं मिजधामें ।
 निर्वाळीं होमें धर्म । औतादिकीं ॥ १ ॥
 तेया द्वेषाचेनि कालकूटें । वासटूनि तीखटें ।
 कुबोळाचि सदटें । सिधिति काडें ॥ २ ॥

तामहं द्विषतः क्रूरान्संस्तारेषु नराधमान् ॥

क्षिपाभ्यजस्रमशुभानास्तुरीष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥

ऐसें आघवेया चि परी । प्रवर्तले माझां वैरी ।
 तेयां पापियां मी करी । तें आहूक पां ॥ १ ॥
 तरि मनुष्यदेहाचा लाग । वेडनि रुसति जगा ।
 ते पदवी हिरीनि पै गा । ऐसे ठेवी ॥ ४ ॥

क्लेशगार्ह्विर्वा उकरडा । भवपुरिषा पाणनाडा ।
 ते तमोयोनि तेयां कुडा । वृत्ति मी दे ॥ ५ ॥
 मग आहाराचेनि नावे । मृग ही जेथ जुगवे ।
 ते व्याघ्र वृक अटवे । तैसियां करि ॥ ६ ॥
 तेथ क्षुधादुःखें बडुतें । तोडुनि खातां आपणपेयातें ।
 मरें मरें माघीते । होतें चि असति ॥ ७ ॥
 कां आपुळां गरळजाळीं । जाळीं तेयां आंगाचि पेंदळीं ।
 ते सर्प चि करी बिलीं । निरुधळां ॥ ८ ॥
 परि भेडनि श्वासु घापे । येतुलेन हि मापें ।
 विसावां तेयां लिपे । अर्जुना गा ॥ ९ ॥
 ऐसेनि कल्पाचिया कोडी । गणितां हीं संख्या थोडी ।
 तेतुळा वेळु न कढीं । क्लेशांनि तेयां ॥ १० ॥
 तन्हीं तेयां जेथ जाणें । तेथिचें हें पहिलें पेंणें ।
 ते पाहुनु ये दांणें । नव्हति दुःखें ॥ ११ ॥

आसुरीं योनिमापघा मृदा जन्मनि जन्मनि ॥
 ममप्राप्यैव कौंतेय ततो यात्यधर्मां गतिम् ॥ १० ॥

हा ठाऊ नेन्ही घरी । संपत्ति ते आसुरी ।
 अधोगति अवधारि । जोडिली तिहीं ॥ १२ ॥
 पाठि व्याघ्रादि तामसा । योनि तो अळुमाळु ऐसा ।
 देहाधाराचा उसासा । आधि जो हा ॥ १३ ॥
 तो ही मी बोलावा हिरे । मग तम चि होति यक्षसरे ।
 तेथ गेलें आंधारें । कालबंडिजे ॥ १४ ॥
 जेयाचिया चिलसी । नरक घेंति विवसी ।
 सीणु जाये मूसी । साणे जेणें ॥ १५ ॥
 मळु जेणें भेले । तापु जेणें पोले ।
 जेयाचेनि नावें सळे । महाभय ॥ १६ ॥

ऐसे विधायेया खटेया । अथम जे धनंजया ।
 ते ते होंति भोगायेया । तामसा योनी ॥ १७ ॥
 आहा सांघतां वाचा रडे । आठवितां मन खिरडे ।
 कट रे मूर्खि केवडे । जोडिले हों ॥ १८ ॥
 काइसेया ते आसुर । संपत्ति जोडावी वाडर ।
 जिया दीधले घोर । पतन ऐसे ॥ १९ ॥
 हाणीनि गुवां धनुर्दरा । न व्हाये गा तिया मोहरा ।
 जेउता वासु असुरा । संपत्तिवंता ॥ २० ॥
 त्रिविधं नरकस्थेयं द्वारं नाशनमारमनः ॥
 कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतरत्रयं त्यजेत् ॥ २१ ॥
 आणि दंभादि दोष साई । हे संपूर्ण जेयाचा ठाई ।
 ते त्याजावे हे चि काई । हाणीं फिर ॥ २१ ॥
 परि काम क्रोध लोभ । येयां तिहींचे बिंब ।
 धवि तेथ अक्षुभ । प्रकाशले जाण ॥ २२ ॥
 सर्वदुःखा आपुलेया । दर्शन धनंजया ।
 पाडाउ मलेया । दिधले आधि ॥ २३ ॥
 कां पापिया नरकभोगी । सुचविया लागि जगी ।
 पातकांची दादुगी । सभा भि हे ॥ २४ ॥
 ते रौरव गा तवं वेरि । आइकिजति गा अपटांतरी ।
 जवे सीन्हीं कंतरी । उठीति ना हे ॥ २५ ॥
 जपार्थे येणे आसलग । यातना इहि सर्वध ।
 हाणि हाणि नोदे तीघ । हे चि हाणी ॥ २६ ॥
 काइ बहू मोळो सुमटा । सांभितलेया निवृत्ता ।
 नरकाचा दारवठा । त्रिसांकु छ ॥ २७ ॥
 यया कमक्रोधा लोभा । माजि जीवे जो होये सभा ।
 तो निरयपुरिची सभा । पातळा जाण ॥ २८ ॥

भाषांर्चर्क्षपिच्छा

झणौनि पुडुतीं किरीटी । हे कामादिदोषत्रिपुटी ।
लज्जाची गा घोसटी । आधवां विखीं ॥ २९ ॥

परैर्विमुक्तः कौतये तमोद्धारैस्त्रिभिर्नरः ॥

आचरत्यात्मानः श्रेयस्ततोऽवाप्ति परां मतिम् ॥ ३० ॥

धर्मादिक चहुं आतु । पुरुषार्थांची तै चि मातु ।
करावी जें साधातु । सांदील हा ॥ ३० ॥
हे तीन्ही जिबीं जागती । आणि निकेयाचि प्राप्ति ।
हे माझे कान नाडकती । देवो लागे ॥ ३१ ॥
जें आपणपें पढिये । आत्मनाशा जो भिये ।
ते तेंजें न धरावी सोये । निश्चर्येसीं ॥ ३२ ॥
पोटी बांधौनि पाखाण । समुद्रिं बाहिं आंगवण ।
कां जियावेया जेवण । काळकूटाचें ॥ ३३ ॥
इही कामक्रोधलोभेसीं । कार्ये सिद्धति तैसीं ।
झणौनि ठात्रो चि पूसीं । येयांचा गा ॥ ३४ ॥
जें काही अवचटें । हे तिकडी सांखळ फीटे ।
तें सुखें आपुलिये वाटे । चालें लागे ॥ ३५ ॥
विदोषीं सांठिलें शरीर । त्रिकुटी फीटलेयां नगर ।
त्रिदाध निमालेयां अंतर । जैतें होए ॥ ३६ ॥
तैसा कामादिकिं तिधीं । सांठिल्ल सुखा पावे जर्गी ।
संगु लाहे मोक्षमार्गी । सजनाचां ॥ ३७ ॥
भग्न सत्संगें प्रबळें । सत्शाखाचेनि बळें ।
जन्ममृत्युचि निमालें । निस्तारे रानें ॥ ३८ ॥
तेन्हां आत्मानंदें आधवे । जे सदा वसतें बरवें ।
तें तैसें चि पाटण पावे । गुरुकृपेचें ॥ ३९ ॥
तेश प्रियाची पैली सीमा । ते भेटे माउळी आत्मा ।
सिये क्षेत्रीं आटे ढिडिमा । संसारिक हे ॥ ४० ॥

जो कामकोधलोभां । शादि करुनि ठके उमा ।
तो एषडेया येया लाभा । गोसांवि होए ॥ ४१ ॥

यः शास्त्रविधिमुख्यं वर्तते कामकारसः ॥
न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परं भवितुम् ॥ २३ ॥

ना हें नावडीनि काहीं । कामादिकाषां ठाई ।
दाटिलें जेणें दोई । आत्मचोरें ॥ ४२ ॥
जो जगीं सभान सकुपु । हिताहितु दाविता दीपु ।
तो अमान्यु केला बापु । वेदु जेणें ॥ ४३ ॥
न धरी चि विधिची भीड । न करि चि आपुली थाड ।
वाढवीतु गेला कोड । इद्रियांचें ॥ ४४ ॥
कामकोधलोभाची कास । न सोडी चि पाळिली भास ।
स्वैराचाराचें असोस । रान रिगाला ॥ ४५ ॥
संसारबंधु जाये । हें किर तेयाचें कें आहे ।
परि तो इहिकीं न लाहे । विषय भोगूं ॥ ४६ ॥
ते सुटिकेचिया वाहाणी । मग पियो न लाहे पाणी ।
स्वप्नीं ते काहाणी । दूरी चि तेया ॥ ४७ ॥
तारि मांसा लागि भूलला । ब्राह्मणु पाणबाळं रिगाला ।
किं तेव्हां चि तेथ लागला । आगि जैसा ॥ ४८ ॥
तेसैं विषयांचेनि कोडें । जेणें परत्रा केलें उबडें ।
तब तो चि आनी कडे । मरणें नेला ॥ ४९ ॥
एवं परम ना स्वर्गु । इहिक ना विषयभोगु ।
तेथ केउता प्रसंगु । मोक्षाचा तो ॥ ५० ॥
झणौनि कर्माचेनि बळे । विषयो चरों पाहे ढालें ।
तेया विषयो ना स्वर्गु मिले । ना उदरे तो ॥ ५१ ॥

तस्मात् शास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ॥
शास्त्रं शास्त्रं विधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हम् ॥ २४ ॥

या कारणें पै बापा । जेथा आपुली आधि कृपा ।
 तेणें वेदांचिया विरोपा । आन न कीजे ॥ ५२ ॥
 पतिचेया व्रता । अनुसरे पतिव्रता ।
 अनायासें आत्महिता । भेटे जेवि ॥ ५३ ॥
 नातारें श्रीगुरुवचना । दीठि देंतु जतना ।
 शिष्यु आत्मभवना । साक्षि पैसे ॥ ५४ ॥
 हे असो आपुला टेवा । जरि हाता आधि बापा ।
 तारि आदरें जेवि दीवा । पुढां कीजे ॥ ५५ ॥
 सैसा अशेषां पुरुषार्थी । जो गोसांवि हों झणे पार्थी ।
 तेणें श्रुती स्मृती माथा । बैसों घापे ॥ ५६ ॥
 शास्त्र झणैल सांडावें । तें राज्य ही तृण मानवें ।
 जें घेववि तें न मनावें । विष ही बीरु ॥ ५७ ॥
 ऐसी वेदैक निष्ठा । आलेषां सूभटा ।
 तारि कै आहे अनिष्टा । भेटणें गा ॥ ५८ ॥
 पै अहिता पासौनि काढिती । हित देउनि वाढविती ।
 नाहि श्रुती परीती । माउली जमी ॥ ५९ ॥
 झणौनि ब्रह्मसिं मेलवी । तब हे कोणहीं न संडावी ।
 अगा तुझां ऐसां भजार्थी । विशेषेसी ॥ ६० ॥
 जें आजि तूं अर्जुना एर्ये । करावेया शाखें सार्ये ।
 जन्मलासि बलार्थे । धर्माचेनि ॥ ६१ ॥
 आपि धर्मा अनुज हि ऐसें । हे बोधें चि आळें पैसें ।
 झणौनि अनारिसें । करु न ये ॥ ६२ ॥
 कार्याकार्यविवेकी । शाखें चि करावी पारखी ।
 अकृत्यत्व तें कुडें लोकी । बालावें गा ॥ ६३ ॥
 मग कृत्यपणें सरें निगे । ते तुकां आपुळेनि आंगें ।
 आचारीनि आदरें जागें । सारावें चि ॥ ६४ ॥

जे विषयप्रभाविची सुदी । आजि तूझा हातीं सुजुदी ।
 कोकसमहाची त्रिजुदी । योग्यु होसी ॥ ६५ ॥
 एवं आसुरवर्गु आवया । सांघौनि तेथिचा निगावा ।
 तो ही देवें पांडवा । निरोपिला ॥ ६६ ॥
 या वरि तो पांडुचा । कुमठ भाऊ जीवाचा ।
 प्रसैल तें चैतन्याचा । कानीं आइकां ॥ ६७ ॥
 संजये व्यासाचेया निरोपा । तो वेढु केडिला तेया वृषा ।
 तेसा मी ■ निवृत्तिरुपा । साधेन तुको ॥ ६८ ॥
 तुझी संत माझिया कहा । दीठिचा कराल बहु गाडा ।
 तरि तुझां मानें येवढा । होईन मी ॥ ६९ ॥
 झणौनि निज अवधान । मज उडगे पसायदान ।
 दीजो जी कमी होईन । ज्ञानदेउ झणे ■ ॥ ७० ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासुरविभागयोगो
 नाम षोडशाध्यायः ।

श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥ ७० ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय सतरावा

श्रीगणनायायनमः ॥

विश्वविकाखिनी मुद्रा । जेया सांडे तूझी निद्रा ।
तेया नमो जी गणेश । गुरु तुज ॥ १ ॥
त्रिगुणत्रिपुरी वेढिला । जीवत्वदुर्गे अडिला ।
तो आभाशंभु सोडिला । तूक्षिया स्पृती ॥ २ ॥
झणौनि शिवोसि कांटाळा । गुरुस्वे तूं चि आगळा ।
तन्हीं हळू मायाजाला । माजि तारिता ॥ ३ ॥
जे तूझां विषी मूढ । तेयां लागि तुं वक्तुंहु ।
ज्ञानियां तरि अखंडु । उज्जु चि अससि ॥ ४ ॥
देविकी दीठि पांतां सानी । तन्हीं निमिलोन्मीलनीं ।
जगा आदि प्रलयो दोन्ही । लीला चि करिसी ॥ ५ ॥
प्रवृत्तिकरणाचां चाली । उठिलीं मदाचां गंधानीलीं ।
पूजिजसि नीलोत्पलीं । जीवभृगाचो ॥ ६ ॥
पाठिं निवृत्तिकर्णताळें ॥ अहलि तें पूजा विधुले ।
रोव्हळें मिरविसि भोक्ते । आंगाचें लेणें ॥ ७ ॥
वामागिचा लास्यविलासु । जो हा जगद्रुप आभासु ।
तो तांडवगीचें कळासु । दावीसी तूं ॥ ८ ॥

हें असो विस्मो दातारा । तूं होसि जेयांचा सोमरा ।
 सोइरिकेभिया बेव्हारा । मूके चि तो ॥ ९ ॥
 फेडितां बंधनाचा ठाडो । तूं जगद्गुरु ऐसा आहो ।
 धरुं बोलणे उवाडो । तूझां चि आंगी ॥ १० ॥
 दूजेमाचेनि नावें तेया । देह ही नूरे चि राया ।
 जाणों आपणपेयां । केलासि दूजा ॥ ११ ॥
 तूतें करुनि पुढें । जे उपायें केलि दबळे ।
 तेयां ठाकसि बहुवें पाहें । मागां चि तूं ॥ १२ ॥
 जो ध्यानें सुये मानसीं । तेया लागि तूं माहिं देसी ।
 ध्यानें चि सरे तेणेंसीं । बालभ तुज ॥ १३ ॥
 तूतें सावध चि जो नेणे । तो नांदे सर्वज्ञपणें ।
 वेदां हि येवडें बोलणें । नेष्टसि कानीं ॥ १४ ॥
 मौन गा तूझें राक्षिनाथ । आतां स्तोत्रिं के मांजे हाथ ।
 दीससि तेतुली भाव । भजों कायि ॥ १५ ॥
 देविकें सेवक हों पाहों । तरि भेदितां द्रोहो लाहों ।
 झणौनि आतां काहिं चि नोहों । तुज लागि जी ॥ १६ ॥
 जें सर्वथा सर्व ही नोदिजे । तें अहया तूतें लागिजे ।
 हें जाणें मीं वर्म तूझें । आराध्यलिंगा ॥ १७ ॥
 तारे नूतौनि वेगळेपण । रासिं भजिमलें छवण ।
 तैसे नमन माझें जाण । बहु कायि बोलों ॥ १८ ॥
 आतां रीता समुद्रीं रिगे । तो उचंबळतु कुंजु निगे ।
 कां दसी दीपा संगें । दीपू चि होए ॥ १९ ॥
 तैसा तूझेया परिणसी । मीं पूर्ण जालां श्रीनिवसी ।
 आतां अमणीन व्यक्ती । गीतार्थु तो ॥ २० ॥
 तरि बोडद्यां श्रेणी । तिये समाप्तिचा क्लोकी ।
 जो ऐसा निर्णयो निवृत्ती । केळा देवें ॥ २१ ॥

साधारणवैदिक

जे कुलाङ्गव्यवस्था । अनुष्ठानेया पार्थ ।
 शास्त्र चि एक सर्वथा । प्रमाण तुज ॥ २२ ॥
 तेथ अर्जुन हाणे मानसे । हे ऐसे कैसे ।
 जे शास्त्रे विण नसे । सृष्टिका मां ॥ २३ ॥
 तरि तक्षकाची फडे । टाकूनि के ते नाभिक काढे ।
 के नाकिचा केसु जोडे । सिंहाचिये ॥ २४ ॥
 मग तेजें तो वोविजे । तरी चि तेजें पाविजे ।
 यन्त्रवि काइ असिजे । रिक्तकंठा ॥ २५ ॥
 तैसि या शास्त्रां मोकली । श्या के वेढाळी ।
 जे येकवाक्यतेचां फली । वैसिजे के ॥ २६ ॥
 जाळेयां हि येकवाक्यता । कां लाभे बेलु अनुष्ठितां ।
 कैचा पैसार जीविता । एतुलाळेया ॥ २७ ॥
 आणि हाजें अर्थे देशे काले । इहिं चौहि एक जे फले ।
 ते वाचो कि कामिले । आवर्णे चि ॥ २८ ॥
 हाणौनि शास्त्राचे घडते । नोहे प्रकारे चडते ।
 तरि मूर्खां मुमुक्षां एये । काइ गति ॥ २९ ॥
 हा प्रसावेया अभिप्राव ॥ अर्जुन करील प्रस्ताव ॥
 तो सतरावेया ठाव ॥ अध्याया येथ ॥ ३० ॥

अर्जुन उवाच ॥

ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजते अन्नयाग्विनाः ॥
 तेषां निष्ठा तु का कृष्ण सत्त्वमाहो रजस्तमाः ॥ १ ॥
 तरि सर्वविषयि वितृणु । जो सकलकर्हिं सतृणु ।
 कृष्णा हि नवल कृणु । अर्जुनत्वे जो ॥ ३१ ॥
 शौंये ओडिला आधार । जो सोमबलिचा भुंगार ।
 सुखादिउपचर । जेपाची क्रीडा ॥ ३२ ॥

जो प्रहसि प्रियोत्तम । विद्याचा विश्राम ।
 सहचर मनोधर्म । देवांचा जो ॥ ३३ ॥
 तो झणे गा तमालक्ष्यामा । इंदियां फवलेयां मला ।
 तूझा बोलु येकु आह्वां । साकांक्षु पै जी ॥ ३४ ॥
 जे शाखें बांधीनि आणिकें । प्राणिनां स्वमोक्षु न देखे ।
 ऐसें जें कैपक्षें । नोलिलें देवें ॥ ३५ ॥
 तरि न मिळे चि तो देशु । नोहे चि काला अवकाशु ।
 जो करवि शाखाभ्यासु । तो ही दूरि ॥ ३६ ॥
 अभ्यासीं विरजिया । होंति जिया सामग्रिया ।
 तेया ही नाहिं आपैतिया । तेणें घेलें ॥ ३७ ॥
 उजू नोहे चि प्राचीन । नेंदी चि प्रव्हा संवाहन ।
 ऐसें ठेलें आपादान । शाखांचें जेया ॥ ३८ ॥
 किंमदुना शाखविखि । एके ही न लाहती चि माखी ।
 क्षणीनि उक्तीविखी । सांडिली जिहि ॥ ३९ ॥
 परि निर्द्वारनि शाखें । अर्थानुष्ठानें पवित्रें ।
 नांदताति परत्रें । आचारें जे ॥ ४० ॥
 तेयां ऐसें आह्मि होआवें । ऐसी चाड बांधीनि जीवें ।
 बेंति तेयाचे मागावे । आचरावेया ॥ ४१ ॥
 धडेयांचेयां आखरा । तलिं बाल लिहे दातारा ।
 कां पुढां सूनि काठिकारा । अक्षमु चाले ॥ ४२ ॥
 तेसैं सर्वशास्त्रनिपुण । तेयांचें जें आचरण ।
 तें चि करीति प्रमाण । आपुलिये श्रद्धे ॥ ४३ ॥
 मग शिवादिकें पूजनें । भूम्यादिकें महादानें ।
 अग्निहोत्रादि यजनें । करीति जे श्रद्धा ॥ ४४ ॥
 तरि तिया सत्वरजसमां । माजि कोणि पुरुषोत्तमा ।
 गति होये ते आह्वां । सांधिजो जी ॥ ४५ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

त्रिविधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावजा ॥

सात्त्विकी राजसी कैव सामसी चेति तां शृणु ॥ २ ॥

जो निगुमपद्माचें पराग । जो वेकुंठपीठिचें छिंग ।

जिये जेयाचिया जग । अंगछाया ॥ ४६ ॥

काल सवियां चि वाडु । लोकोत्तर प्रौढ ।

अदितीयु गूढ । आनंदघनु ॥ ४७ ॥

इयें श्लाघ्यजती जेणें बीकें । जेयाचेनि आकाशअंग असिकें

तो श्रीकृष्ण स्वमुखें । बोलतुसे ॥ ४८ ॥

सणे पार्था तूझा अतिसो । घेई गा आक्षि जाणतसों ।

शास्त्रअभ्यासाचा आढसो । मानितोसि किं ॥ ४९ ॥

नमुदिया चि श्रद्धा । शौनों पाहांसि परमपदा ।

तार तैसें हें प्रबुद्धा । सोदपें नोहे ॥ ५० ॥

श्रद्धा क्षणितलेया चि साठी । पातिजों न ये किरीटी ।

कायि द्विजु अंखजुघृष्टी । अंखजु नोहे ॥ ५१ ॥

गंगोदक जन्हीं जालें । तन्हीं मयभाडां आलें ।

घेऊं ये काहिं केलें । विचारि पां ॥ ५२ ॥

चंदनु होये शीतल । परि अग्निसि पावे मेळ ।

तो हाति धरिलेयां जाळ । न शके काई ॥ ५३ ॥

कां कीडाचिये पुटी । पडिलें सोने किरीटी ।

घेतलेयां सोलें साठि । नागवी नां ॥ ५४ ॥

तैसें शस्त्रेचें दळवाडे । आंगें किर चोखडें ।

परि प्राणियां चांपडे । विभागें जें ॥ ५५ ॥

आणि प्राणिये तव स्वभावें । अनादिमायाप्रभवें ।

गुणाचे वि आववे । बलिले आथि ॥ ५६ ॥

तेथ ही दोनि गुण खंयति । मग एकु धरी उन्नती ।
 तें तैसी चि होति वृत्ति । जीवाभिया ॥ ५७ ॥
 वृत्ती ऐसें मनीं धरिति । मना ये ऐसी क्रिया करिति ।
 केल्यां ऐसें वरीति । मरीनि देह ॥ ५८ ॥
 बीज मोडे झाड होये । झाड सुकळें विधि माये ।
 ऐसेनि कल्पकोडी जाये । जाति न नशे ॥ ५९ ॥
 तिया परि ह्यें अपारें । होत जात जन्मांतरें ।
 त्रिगुणत्व न व्यभिचरे । प्राण्यांचें ॥ ६० ॥
 ह्मणीनि प्राण्यांचां पैकी । पडिली श्रद्धा अवलोकि ।
 होये गुणा सारिखी । तिहिं येयां ॥ ६१ ॥
 विषाये वाढे सत्य शुद्ध । जेधवां ज्ञान चि करी साध ।
 परि येका दोनि बोखद । येर आहाति ॥ ६२ ॥
 सत्वाचेनि आंगळगे । ते श्रद्धा मोक्षफला रिगे ।
 तबं रजतम उगे । कां पां राहाति ॥ ६३ ॥
 मोडूनि सत्वाची त्राये । रजोगुण आकाशें जाये ।
 तेव्हां ते चि श्रद्धा होये । कर्माची सुणी ॥ ६४ ॥
 मग तमाची उठी आगि । तेधवां ते चि श्रद्धाभंगी ।
 हों लागे भोगा लागि । भलेतेमा ॥ ६५ ॥
 एवं सत्वरजतमां । वेगळाली श्रद्धा सुवर्मा ।
 नाहिं भूतमामां । माजि येयां ॥ ६६ ॥
 ह्मणीनि श्रद्धा स्वभाविक । असे गुणत्रयात्मक ।
 रज तम सात्विक । भेदिं इहिं ॥ ६७ ॥
 जैसें जीवन चि उदक । परि विशि होये मारक ।
 कां मिरियां माजि तीळ । उंसि मोड ॥ ६८ ॥
 सैसा बहुवसें तमें । जो सदा होये निमे ।
 तेथ श्रद्धा परिणमे । तें चि होउनि ॥ ६९ ॥

मग काजळा आणि मसि । न दिसे विवंचना जैसी ।
 ते चि अद्वा तामसी । सिनानी नाहि ॥ ७० ॥
 तैसी चि राजसी जीवि । रजोमय जाणावी ।
 सात्विकि आववी । सत्त्वाचि चि ॥ ७१ ॥
 ऐसेनि ■ सकल । जगदंबर निखल ।
 अद्देचा चि केवल । बोतिळा असे ॥ ७२ ॥
 परि गुणत्रयवसे । त्रिविधपणांचें लासे ।
 अद्दे जें उठिलें असे । ते चि बोलल ॥ ७३ ॥
 तरि जाणिजे झाड फुलें । मानस जाणिजे बोलें ।
 मोगें जाणिजे केलें । पूर्वजन्मिचें ॥ ७४ ॥
 तैसि जिहि जिहि चिन्हि । अद्देची रूपें सिन्ही ।
 देखति ते वानी । अवधारि पां ॥ ७५ ॥

सत्त्वानुरूपा सर्वस्य अद्वा भवति भारत ॥

अद्वाभयो यं पुरुषे यो यच्छूद्रः स एव सः ॥ ३ ॥

तरि सात्विकी अद्वा । जेयांचा होये बांधा ।
 तेपा बहू करुनु मेधा । स्वर्गिची आधि ॥ ७६ ॥

यजंते सात्विका देवान्यक्षरक्षांश्च राजसाः ॥

प्रेतान्भूतगणां चान्ये यजंते तामसा जनाः ॥ ४ ॥

ते विद्याजात पठति । यज्ञक्रिया निवडिति ।
 किंबहुना पठति । देवपैकिं ते ॥ ७७ ॥
 आणि अद्वा राजसां । बडिजे वीरेशा ।
 ते भजति राक्षसां । खेचरां हान ॥ ७८ ॥
 जीववर्षे साधूनि बलि । भूतप्रेतकुळे मीळी ।
 श्मशानीं संध्याकालीं । पूजिति जे ॥ ७९ ॥
 ते तमोगुणाचें सार । काढूनि निर्मिले नर ।
 जाण तामसियेचें घर । अद्देचें तिये ॥ ८० ॥

ऐसा इहि तिहि किंकि । त्रिविध ब्रह्म जगि ।
 पै हे इ यवा लागि । सांघतसे ॥ ८१ ॥
 जे हे सात्विक ब्रह्म । अतमा धरावी प्रमुखा ।
 येरी दोन्ही विरुद्धा । सांघाविया ॥ ८२ ॥
 हे सात्विकी ब्रह्म जेया । निर्बाहती होये धनंजया ।
 बागुल नाहि तेया । कैवल्य ते ॥ ८३ ॥
 तो न पढो कां ब्रह्मसूत्र । नालोडू सर्वशास्त्र ।
 सिद्धांतु नव्हंतु सतंत । तेयाचा हाती ॥ ८४ ॥
 पारि श्रुतिस्मृतिचे धर्थ । जे आपण होउनि मूर्ख ।
 अनुष्ठानें जगा देंत । बढिल जे गा ॥ ८५ ॥
 तेयांशि आचरति पाडलें । पाहुनि सात्विक ब्रह्म चाळे ।
 तो तें चि फल ठेविलें । ऐसे पावे ॥ ८६ ॥
 पै येकुं दीपु लावी सायासे । आणिकु फाकावेया तेथ बैसे ।
 तारि काइ प्रकाशें । बंधिजे गा ॥ ८७ ॥
 कां येकें मोल अपार । नेचुनु बांधलें ढवळार ।
 तो सुरवाडु बस्तिकर । न भोगि काइ ॥ ८८ ॥
 हें असो जो तलें करी । तेयाची चि तृषा हरी ।
 तें सर्वा आन करी । हें विचारि पां ॥ ८९ ॥
 हें बडू काइ बोळों पै गा । एका गौतमासी चि गंगा ।
 एरां समस्तां काइ गा । बोहळ जाळी ॥ ९० ॥
 क्षणौनि आपुळिया परी । शास्त्र अनुष्ठिति कुसरी ।
 तेयति ब्रह्मलु जो बरी । तो मूर्खु ही तरे ॥ ९१ ॥

अथास्त्रविहितं चोरे तप्यन्ते ये तपो जनाः ॥

वैभवाङ्कारसंयुक्ताः कामदागबलान्विताः ॥ ५ ॥

ना शास्त्राचेन किर नावें । शांकरं हि न ये यावें ।

परि शास्त्रा हि सीवे । ठेकें नेंदी ॥ ९२ ॥

बहिलांभिया क्रिया । लादसत्त्वं बाकुलिया ।
 दात्रीति डाकुलिया । बाजवीति ॥ ९३ ॥
 आपुलेनी भि आटोपे । घनत्वाचेनि दर्पे ।
 साचाभि खंडित तपे । आदरिली ॥ ९४ ॥
 आपुलिया पुढिलाचेया । आंगा घाड्नि फातिया ।
 रत्न मांसा प्राणितिया । भरूं भरूं देंती ॥ ९५ ॥
 रिचवीति जळतां कुंडी । लावीति चेडेयाचा तोंडी ।
 नवसिये देंत उंडी । वाळकांची ॥ ९६ ॥
 आग्रहाचिया उजिरिया ॥ क्षुद्रदेवतां वन्हीयां ।
 अजस्यार्गे सातरिया । टाकिति एक ॥ ९७ ॥
 जप्ता आत्मपरपीडा । बीज तमश्वेत्री सुहाडा ।
 पेरीति मग पुढां । तें चि पीके ॥ ९८ ॥
 बाहि नाहि जोडि आपुलेया । आंगें न्हवती चि धनंजया ।
 मग चिति तें तेयां । होये कां ऐसे ॥ ९९ ॥
 वेष्टांतें करीति साला । रसु घाली पांडखळा ।
 तो रोमिया निव्हाला । सोवता होये ॥ १०० ॥
 नाना षडिकराचेनि सलें । काढी आपुले डोळे ।
 ते कोणचां घाले आंधले । जैसें ठाके ॥ १ ॥
 तैसें तेयां तामसां होये । जें निदूनि शास्त्रांची सोये ।
 सैच घावति मोहें । आडाइले ॥ २ ॥
 कामु करवी तें करिति । क्रोधु मारवी तें मारीति ।
 किमहुना भातें दुखविति । दुःखाचां गुंडां ॥ ३ ॥
 कर्षयंतः शरीरस्थं मूलग्राममचेतसः ॥
 मां कैचांतःशरीरस्थं तान्विध्यासुरनिश्चयात् ॥ ६ ॥
 आपुला परावा देही । जें वीरुं करिति काहि ।
 तें मज अज्येयां पाहि । होये सीणु ॥ ४ ॥

पैं बाचेचेनि पाळवें । पापिया तेषां मातळवें ।
 परि पाडिलें सांघावें । खजावेया ॥ ५ ॥
 प्रेत बाहिरें घालिजे । कां अंत्यु जैसा भखलिजे ।
 हें असो हातें क्षालिजे । कष्मलातें ॥ ६ ॥
 तेष शुद्धिचेया आशा । तो लेणु न मनाया जैसा ।
 तेयातें सांढावेया तैसा । अनुवादु हा ॥ ७ ॥
 परि अर्जुना तूं तेयातें । देखसी तैं स्मर हो मातें ।
 जें आन प्रायश्चित्त येथें । मानिल ना ॥ ८ ॥

आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति त्रिधः ॥

यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु ॥ ७ ॥

क्षणौनि श्रद्धा जे सात्त्विकी । पुढुतिं तिये चि पैं एकी ।
 जतन करावी नीकी । सर्वा परी ॥ ९ ॥
 धराया तैसा संगु । जेणें पोखे सात्त्विक लागु ।
 सत्ववृद्धिचा भागु । आहार घेपे ॥ ११० ॥
 बन्धविं तन्हीं पाहि । स्वभावो वृद्धिचा ठाई ।
 आहार बांचीनि नाहि । बलि हेतु ॥ ११ ॥
 प्रत्यक्ष पादे पां बीरा । जो सावधु घे मदिरा ।
 तो होउनि ठाके माजिरा । तिये चि क्षणीं ॥ १२ ॥
 कां जो सर्वान्नरस सेवी । तो व्यापिजे मायुस्वभावि ।
 दाहक जाली निववी । पथ्यादिक ॥ १३ ॥
 नातारि अमृत जेया परी । घेतलें अमरा करी ।
 कां आपुळेया ऐसें करी । सेविलें विष ॥ १४ ॥
 तेवि घेपे जैसा आहार । धातू तैसा चि होवे आकार ।
 धातू ऐसा अंतर । भावो पोखे ॥ १५ ॥
 जेसें भांडेयाचेनि तापें । आतुल उदक तापे ।
 तैसी धातुवसें आटोपे । चित्तवृत्ती ॥ १६ ॥

कर्णोनि सत्त्विकु रसु सेविजे । तें सत्त्वाची कोटि पाविजे ।
 राजसा तामसा होइजे । येहि रसि ॥ १७ ॥
 तारि सात्त्विकु कोणु आहार । राजसा तामसा कर आहार ।
 हें सांचों करी आहार । आकर्णनी ॥ १८ ॥
 आणि येकसरेया आहारा । तेसेनि सिनि मोहरा ।
 जालिया तें हि बीरा । रोक्कें काडें ॥ १९ ॥
 तारि जेष्ठणाराचिया रुची । निष्पत्ति की भोनेयाची ।
 आणि जेविता तव गुणाची । दासि होये ॥ २० ॥
 जो जीउ कर्त्ता भोक्ता । तो गुणा तव स्वभावता ।
 पावोनियां त्रिविधता । चेष्टे त्रिधा ॥ २१ ॥
 कर्णोनि त्रिविध आहार । वस्तु हि किर त्रिप्रकार ।
 देणें हान व्यापार । त्रिविध चि तें ॥ २२ ॥

आयुःसत्त्वकलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः ॥

रक्षाः स्निग्धाः स्थिरा इषा आहाराः सात्त्विकप्रियाः ॥ ८ ॥

परि आहारलक्षण पहिलें । सांचों जें कणितलें ।
 तें आहक भलें । रूप कर ॥ २३ ॥
 तारि सत्त्वगुणा कडे । जें दैवें भोक्ता पडे ।
 तें मधुरि रसि घडे । मेणु तेया ॥ २४ ॥
 आंगें चि द्रव्यें सुरतें । जें आंगें चि पदार्थ गोडितें ।
 आंगें चि स्नेह बहुवसे । सुपकें जियें ॥ २५ ॥
 आकारें नव्हति डगलें । स्पर्शि अति मोषालें ।
 जीमे लागली स्नेहालें । स्वादी जियें ॥ २६ ॥
 रसें गाढि बरि दिली । द्रव भावें आयिली ।
 ठायें ठाऊ सांडिली । अमितापें ॥ २७ ॥
 आंगां सानें परिणामें धोर । जैसें गुरुसुखिचें अक्षर ।
 तैसें अलें जन्ही आहार । तृप्ति राहे ॥ २८ ॥

आणि सुखी जैसी मोठे । तेही देहा बांधुकी कडे ।
 तिहि अनी प्रीति वाढे । सात्विकाची ॥ ३९ ॥
 एवंगुणलक्षण । सात्विक भोग्य जाण ।
 आयुष्याचें प्राण । नीच नवें ॥ १३० ॥
 येणें सात्विकें रसें । जव देहि मेहो वरिसे ।
 तव आयुष्यनदी उससे । देहाची देहा ॥ ३१ ॥
 सत्ताची किर पाळती । करणें हें वि सुमती ।
 दिवसाविषे उन्नती । भानु जैसा ॥ ३२ ॥
 कां शरीरा आणि मनसा । बलाचा पैकु नांसा ।
 हा आहार तें दशा । केंची रोगां ॥ ३३ ॥
 ■ सात्विकु होये भोग्य । तें भोगवें आरोग्य ।
 शरीरा भाग्य । उदैलें जाणों ॥ ३४ ॥
 आणि सुखाचें घेणेंदेणें । नीकें उवायाये येणें ।
 हें असो वाढे साजणें । आनंदेंसी ॥ ३५ ॥
 ऐसा सात्विकु आहार । परिणमला धोर ।
 करी उपकार । सबाद्यासि ॥ ३६ ॥

कटुषम्ललवणात्युष्ण तीक्ष्णरूक्षविदाहिनः ॥

आहारा राजसस्येष्टा दुःखदोःकामयप्रदाः ॥ ९ ॥

आतां राजसासि प्रीति । जिहिं रसि अथि ।
 कर तेया ही व्यक्ती । प्रसंगें गा ॥ ३७ ॥
 तार मारें उणें काळकूट । तेणें मारें कडुवट ।
 कां घुनेयाहुनु दासट । अम्ली हान ॥ ३८ ॥
 कणिकेतें जैसे पाणी । तैसें मीठ बांधेपातें आणी ।
 तेतुळी वि मेळवणी । रसांतराची ॥ ३९ ॥
 ऐसें खार अपाडे । राजसा तेया आवडे ।
 उम्हाचेन मीलें तोंडें । अनी वि रिगो पो ॥ १४० ॥

आपेभिये सीगे । वासि ही लागे ।
 तैसें उन्ह मागे । राजसु तो ॥ ४१ ॥
 बावंदणे पाहुसु पाए । सबल झाहारला ठाये ।
 तैसें तिखट खाये । जे घाये बिण लागे ॥ ४२ ॥
 आणि राखेहूनु कोरडे । आंतु बाहिरि पाकि जे पोपडे ।
 तो जिव्हाडसु आवडे । बहू तेया ॥ ४३ ॥
 परस्परें दाता । आडलु होये खाता ।
 तो गा तोंडि घेता । तोखों लागे ॥ ४४ ॥
 आधि चि द्रव्ये चुरुमुरी । वरि परिचंडिळी मडुरी ।
 जिये घेतां होये धुवारी । नाकतोंडाची ॥ ४५ ॥
 हे असो उगे आगितें । हाणे तैसें राइतें ।
 पडिये प्राणा परौतें । राजसासि गा ॥ ४६ ॥
 ऐसा न पुरौनि तोंडा । जीमा केला बेडा ।
 अजमीखें भडभडा । आगी चि खाए ॥ ४७ ॥
 तैसा चि लवंगा सूटे । मग मुयि ना सेजे सांटे ।
 पाणियांचें न फिटे । तोंडूनि पात्र ॥ ४८ ॥
 ते आहार नव्हति घेतले । व्याधिव्याल सुतले ।
 ते चेषवावेया घातले । पोटा माशि ॥ ४९ ॥
 तैसें येकमेकां सलें । रोग उठिति एके वेलें ।
 ऐसा राजसु फले । केवल दुःखें ॥ १५० ॥
 एवं राजसा आहारा । रूप केलें धनुर्दरा ।
 परिणामाचा ही विमुरा । साधितला ॥ ५१ ॥

यातयामं गतरसं पूतिपशुषितं च यत् ॥

उच्छिष्टमपि श्वामेभ्यं मोक्षनं तामसमिषम् ॥ १० ॥

आतां तेया तामसा । आवडि आहारि परियतां ।
 तें हि सांघों चिलसा । अनें शुद्धी ॥ ५२ ॥

तरि कुहिलें उसिटें खाता । न मनी काहिं अनहिता ।
 कां साशुका नासका । होसि जैसी ॥ ५३ ॥
 निफजलें अन्न तैसें । दुपाहारी कां दिवसें ।
 अतिकरें तें तामसें । घेइजे तें ॥ ५४ ॥
 नातरि अधोकढीं ठेलें । कां निन्हां करपीनि गेलें ।
 तैसि हिं खाये चूकलें । रसा जे येवों ॥ ५५ ॥
 जेया कां आधि निष्पत्ति । जेथ रसु धरी व्यक्ती ।
 तें अन्न ऐसें प्रतीती । तामसा नाहिं ॥ ५६ ॥
 ऐसेन काहिं विपायें । सदच्चा वरिपळा होये ।
 तरि घाणि सूटे तव रोहे । व्याघ्रु जैसा ॥ ५७ ॥
 किं बीहुनिं दिसिं बोलांडिलें । सुरसपणें सांडिलें ।
 शुष्क अथवा सडिलें । गाभिणें हिं हो ॥ ५८ ॥
 तें हिं बाळांचे हात वेन्हीं । चिवडिली जैसी घारी ।
 कां सर्वें बेसौनि नारी । आघेलें करी ॥ ५९ ॥
 ऐस्तनि कस्मलें जें खाए । तें तेया जेविलें ऐसें होये ।
 परि एणें हिं न घाए । पापिया तो ॥ ६० ॥
 मग चमत्कारु देखां । निपेधाचा आंबुखा ।
 जेया कां सदोषा । कुद्वन्यासि ॥ ६१ ॥
 तेयां अपेयाचा पानीं । अखाद्याचा भोजनीं ।
 वाढविजे उत्तान्ही । तामसें तेणें ॥ ६२ ॥
 एवं तामसा जेव्हणारा । ऐसी चि मेचु वीरा ।
 याचें फळ दुसरां । क्षणि नाहिं ॥ ६३ ॥
 जें जेव्हां चि अपक्षित्र । सेवी तेयाचें वक्त्र ।
 सेव्हां चि पापा पात्र । जाला किं तो ॥ ६४ ॥
 एया परीतें जेवी । ते जेबिती भोज न क्षणावी ।
 पोटीं भरती जाणावी । यातना ते ॥ ६५ ॥

शिरछेदें काइ होये । कां आगी रिबतां कैसैं आहे ।
 हें जाणार्थें काइ पाहे । वरि साहातु असे जो ॥ ६६ ॥
 झणौनि तामसा अन्ना । परिणामु गा सिना ।
 न संघों चि गा अर्जुना । देवो झणे ॥ ६७ ॥

अफलाकांक्षिभिर्यज्ञो विधिदुष्टो य इज्यते ॥
 यदृष्यमेवेति मनः समाधाय त सात्त्विकः ॥ ११ ॥

आतां एया वरि । आहाराचिया परी ।
 यहु हि अवधारि । त्रिधा असे ॥ ६८ ॥
 परि ति माजि प्रथम । सात्त्विक यज्ञाचें बर्म ।
 आइक पां सुबर्म । शिरोमणी ॥ ६९ ॥
 तरि येकु प्रियोत्तमु । बांचुनु वाढों नेंदी कामु ।
 जैसा कां मनोधर्मु । पतिव्रतंभा ॥ १७० ॥
 ना सिंधुतें टाकुनि गंगा । पुढां न करी चि निगा ।
 कां आत्मा देखौनि उगा । वेदु ठेला ॥ ७१ ॥
 तैसें जें आपुला विहिति । वेचौनियां चित्तवृत्ती ।
 नुरती चि अहंकृती । फला लागि ॥ ७२ ॥
 पातळेयां झाडांचें मूळ । माघौतें सरो नेणिजे चि जळ ।
 जिरालें चि कां केवल । तेयाचां आंगीं ॥ ७३ ॥
 तैसें देह मनं दोहीं । निश्चयाचां ठाई ।
 हारपौनि जें काहिं । इछांति ना ॥ ७४ ॥
 ते हि फळांठात्यागीं । स्वधर्मु वांचौनि विरागीं ।
 कीजे जो यज्ञु सर्वांगीं । अलंकृत ॥ ७५ ॥
 परि आरिता आपणवें । डोळां जें घेपे ।
 कां तळहातिचेनि दीपें । रत्न पाहिजे ॥ ७६ ॥
 नाना उदितें दिमाकरें । गमावा मार्गु दीडी भरें ।
 तैसा वेदनिर्दरें । देखौनियां ॥ ७७ ॥

તિયે મુંઝમેઝપવેદી । આગિક હી સંભારસમુદ્ધી ।
 તે મેલવળી જૈસી વિધી । આપણ કેલી ॥ ૭૮ ॥
 સકલઅવયવઉચિતે । હેળિ પાતલિ જૈસી આગતે ।
 તૈસે પદાર્થ જેધિચા તેયે । વિનિયોગુનિ ॥ ૭૯ ॥
 કાફ વાનૂં બહુતિ બોલિ । જૈસી સર્વાભરણીં ભરણી ।
 યજ્ઞવિધા ચિ રૂપા આલી । યજનમીસે ॥ ૧૮૦ ॥
 એસા સાંગોપાંગુ । નિફજે જો યાગુ ।
 નુરૈનિયાં હાગુ । મહત્વાજા ॥ ૮૧ ॥
 પ્રસિપાહુ તરિ યાજા । જૌપાટી કીજે તુલસિજા ।
 પરિ ફલફૂલછાયેજા । આગ્રયો નાહિ ॥ ૮૨ ॥
 કિંબદ્ધના ફલાશે વિણ । એસિયા નિગુતિયા નિર્માણ ।
 હોયે તો યજ્ઞ જાણ । સાલ્વિકુ ગા ॥ ૮૩ ॥

અમિસંખ્યાય તુ ફલં દ્વ્યર્થમપિ ચૈશ્વ યદ્ ॥

इज्यते भरतभेष्ट तं यत्नं विद्धि राजसम् ॥ ૧૨ ॥

આતાં યજ્ઞ કીર વીરેશા । કરી યા ચિ એસા ।
 પરિ શ્રાદ્ધા લાગિ જૈસા । આવંતિહા રાઝા ॥ ૮૪ ॥
 જે રાજા જરિ ઘરાસિ ઇ । તરિ જદ્ધુ હપેગુ હોયે ।
 આગિ કૌંતિ હી હોઈ । શ્રદ્ધા ન ટકે ॥ ૮૫ ॥
 તેસા ધરુનિ આવાંકા । કાળે સ્વર્ગુ જોડેલ અસિકા ।
 વીક્ષિતુ હોઈન નીકા । ઘડેલ યાગુ ॥ ૮૬ ॥
 એસી કેવલ ફલા લાગિ । મહત્વ ફોકરાવેયા જગી ।
 પાર્થા નિફજ ચિ જે યાગી । રાજસ પૈં તે ॥ ૮૭ ॥

विधिहीनमच्छात्रं संजहीनमक्षिणं ॥

अद्याविरहितं यत्नं तामसं परिचक्षते ॥ ૧૩ ॥

આગિ વજ્રુપક્ષીં નિમાહીં । જોઈસ કામા પરોત્ત નાહિ ।
 તેસા તામસા યજ્ઞ પાહિ । આગ્રહો ચિ મૂલ ॥ ૮૮ ॥

वारेया ऐसा अवाटु होये । का मरणा मुहूर्त पाहे ।
 का निषिद्धासि न भिये । आगि जैसी ॥ ८९ ॥
 तारि तामसांचेया आचारा । विधिचा आधि बोढा वारा ।
 क्षणौनि तो धनुर्द्धरा । उत्संकु खलु ॥ ९० ॥
 नाहिं वेदाची चाढा । नैये मंत्रादिक तेया कढा ।
 अज तें न सुटे तोंडा । मासियेचेथ ॥ ९१ ॥
 वैराचा बोधु ब्राह्मणां । तेथ फें रिचेल दक्षिणा ।
 संतु जाला वाउघणा । वरिपडा जैसा ॥ ९२ ॥
 तैसें वायां चि सर्व ही वेचे । मुख नेदखतां अन्नेचें ।
 नागविलें निपुत्रिकाचें । जैसें घर ॥ ९३ ॥
 ऐसा जो यज्ञमासु । जेया नाचें यागु तामसु ।
 आइकें क्षणे निवासु । श्रियेचा तो ॥ ९४ ॥

वैश्वदेविजगु रुद्राक्षपूजनं शौचमार्जव ॥

ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते ॥ १४ ॥

आतां गंगेचे एक पाणी । पारि नेलें आनानीं वर्णी ।
 एक मैली एक आणी । शुद्धत्व जैसें ॥ ९५ ॥
 तैसें तिहिं गुणि तप । देथ जालें असे त्रिरूप ।
 तें एक दे पाप । उद्धरी एक ॥ ९६ ॥
 तरि तें चि तिहिं भेदों । कैसेनि पां क्षणो सुखुद्धी ।
 जाणों पाहांसि तारि आदीं । तप चि जाण ॥ ९७ ॥
 एथ तप क्षणिये तें काइ । तें स्वरूप दाउं पाहीं ।
 मग भेदिलें गुणि तिहिं । तें पाठि बोलों ॥ ९८ ॥
 तारि तप जें कां समैक । तें हिं त्रिविध आइक ।
 शारीर मानसीक । साद्धीक गा ॥ ९९ ॥
 आतां वां तिहिं माक्षारि । शारीर तब अवधारि ।
 तारि शोध कां श्रीदरी । पदियंतें होए ॥ १०० ॥

तेया प्रिया देवतालया । यात्रादिकें करावेया ।
 आठ पाहारि एया पाया । उलिंग धापे ॥ १ ॥
 प्रांगण मिरवणिया । आंगोपचार पुरवणिया ।
 करावेया कृणिया । शोभति हात ॥ २ ॥
 लिंग कां प्रतिमा दीठी । देखत खेउ आंगपुष्टी ।
 छुंठवीत काठी । पडिली जैसी ॥ ३ ॥
 आणि विद्याविनयादिकि । गुणि जे वडिल छोकि ।
 सेयां ब्रह्मणांची नीकी । पाइके कीजे ॥ ४ ॥
 अथवा प्रवासें कां पीडा । सीणलें जें सांकडां ।
 ते जीव सुरवाडा । आणिजति ॥ ५ ॥
 सकला तीर्थांचिये धूरे । जिये कां मातापितरें ।
 तिथें सेवे किर शरीरें । खेण कीजे ॥ ६ ॥
 आणि संसारा ऐसा दारुण । जो भेटलेयां हरे सीण ।
 तो ज्ञानदानिं सकरुण । भजिजे गुरु ॥ ७ ॥
 आणि स्वधर्माचां आगिठां । देह जाळ्याचिया कीटा ।
 आहृत्तिपुटीं सुभटा । क्षाडि कीजे ॥ ८ ॥
 देह भूतमात्रीं नमिजे । परोपकारिं व्यामिजे ।
 स्त्रीविधिं नेमिजे । नावां नावां ॥ ९ ॥
 जाततेन प्रसंगें । स्त्रीदेह सिबणें आंगें ।
 तैथीनि देह आवघें । अबोटी कीजे ॥ १० ॥
 भूतमात्राचेनि नावें । तृण हि माझुडावें ।
 किंबहुना सांडावे । छेदभेद ॥ ११ ॥
 ऐसीसी जे शरीरी । राहाटिची पडे उजिरी ।
 तें शारीरतप धुमरी । आलें जाण ॥ १२ ॥
 पार्था समस्त ही हें करणें । देहाचेनि प्रधानपणें ।
 क्षणौभि श्रीं एयातें क्षणें । शारीर तप ॥ १३ ॥

भाषाभूषणिका

अनुपमेकरं वाक्यं सख्यं त्रियहितं च बन्धु ॥
स्वाध्यायाभ्यसनं शैव वाक्यं तप उच्यते ॥ १५ ॥

देव शरीर जे तप । तेषांचे दाविलें रूप ।
आतां आइक निष्पाप । वाक्य तें ॥ १४ ॥
तारि कोहें आंगलुक । न तोडितां बि कमक ।
केलें जैसे देख । परिसें तेणें ॥ १५ ॥
तैसें न दुखवितें जें । जवळिलां सुख मिफजे ।
ऐसें साधुत्व देखिजे । बोलणां जिये ॥ १६ ॥
पाणी मुदळा झाडा जाए । तूण तें प्रसंगें जीहे ।
तैसें येकां बोलिलें होये । सर्वां हीं हित ॥ १७ ॥
जोडे अमृताची सुसरी । ते प्राणार्ते अमरां करी ।
स्नानें पापताप निवारी । गोडी ही दे ॥ १८ ॥
तैसा अविवेकु ही फीटे । आपुलें अनादित्व भेटे ।
परि आइकतां रुचि न बिटे । पीयूषि जैसी ॥ १९ ॥
जरि कोणहीं करी पूसणें । तरि ऐसें होवार्नें बोलणें ।
नातरि आधर्तणें । मिगमाचळीं ॥ २० ॥
रुग्वेदादि तीन्हीं । प्रतिष्ठिजति वाग्भुवनीं ।
केळी जैसी वदनीं । ब्रह्मशाला ॥ २१ ॥
नातरि येकाधें नाथ । तें बि शैव कां वैष्णव ।
वाचे वसतें वाग्भव । तप जाणावें ॥ २२ ॥

मनः प्रसादःसौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ।

भावसंशुधिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥ २३ ॥

आतां तप जे मानसीक ॥ तें हीं सांचों आइक ।
झणे लोकनायक—। नायकु तो ॥ २३ ॥
तारि सरोवर तरंगीं । सांडिलें आकाश मेधीं ।
कां वदनाचें ठरगीं । उद्यान जैसे ॥ २४ ॥

नाना कलावैभवं चंद्र । कां साठिला आधी नरोहु ।
 नातारि क्षीरसमुद्र । मंदराचले ॥ २५ ॥
 ऐसैं नानाविकल्पजाळ । सांझूतु भेलियां सकळ ।
 मन राहे केवल । स्वरूपीं जें ॥ २६ ॥
 सपनें विण प्रकाशु । जाळ्यें विण रसु ।
 पोकळी विण आशाश । होये जैसें ॥ २७ ॥
 तैसी आपुली सोये देखे । आणि आपुलेया स्वभावा मूके ।
 हींवाली जैसें अगिकें । दिवों नेंदी ॥ २८ ॥
 मग नवल तें कळकें विण । शाश्वतिव जैसें पार्वण ।
 तैसें जोखिसि धारपण । मनाचें जें ॥ २९ ॥
 बुडालें बैराग्याचें तप । जिराली मनाचीं भाप ।
 तेथ कां होईल वाप । येरीं वृत्ती ॥ ३० ॥
 हणौनि विचारावेया शास्त्र । राहाटवावें जें वक्त्र ।
 तें वाचेचें हीं सूत्र । हातीं न धरी ॥ ३१ ॥
 तें स्वमावें लोभलेपणें । मनपण हिं वरुं नेणें ।
 सोतळें जैसें लवणें । आपुलें निज ॥ ३२ ॥
 तेथ कें उठिति ते मान । जिहिं इंद्रियमार्गि घांभ ।
 जेउनि टाकावेया गांभ । विषयांचें गा ॥ ३३ ॥
 हणौनि तिये मानसि । भावशुद्धी चि असे आपैसी ।
 रोमशुद्धि जैसी । तळहातासि ॥ ३४ ॥
 काइ बहू ओळों अर्जुना । जें हे दशा ये मना ।
 तें मनो तपाभिधाना । पात्र होए ॥ ३५ ॥
 परि तें असो हें जाण । मानसतपाचें लक्षण ।
 देवो हणें संपूर्ण । साधितळें ॥ ३६ ॥
 एवं देहें वाचा चित्तें । जें पातळे त्रिविधत्वातें ।
 तें साम्यतप सूरें । परिसविलें गा ॥ ३७ ॥

अद्वया परया तपस तपस्तत्रिविधैर्भैः ॥

अफलाकांक्षिभिर्बुधैः सात्त्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥

आतां गुणत्रयसंगे । हे चि विशेष त्रिविध्य रिगे ।

तें हीं आइक चांगें । प्रज्ञाबलें ॥ ३८ ॥

तरि हे चि तप पै त्रिविध । जें दाविलें तुज विषय ।

तें चि करीं प्रसिद्ध । सांझुनि फलीं ॥ ३९ ॥

जें पुरसिया सत्वशुद्धी । आचरिजे आस्तिकबुद्धी ।

तेवातें चि गा प्रबुद्धी । सात्त्विक क्षणिये ॥ २४० ॥

नां तपियेपणां लागि । दूजी प्राये जोडुनु जमीं ।

महत्वादिकिचां शृंगी । बैसावेया ॥ ४१ ॥

सत्कारमानपूजार्थं तपो हंभेन चैव यत् ॥

क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमधुबम् ॥ १८ ॥

त्रिभुवनिचेया सन्माना । न वचावेया ठाया आनां ।

बुरेचिया आसनां । भोजना लागि ॥ ४२ ॥

विधिचेया स्तोत्रा । आपण होआवें पात्रां ।

विश्व आपुलिया यात्रा । करावेया ॥ ४३ ॥

लोकाचिया विविधा पूजा । आश्रयो धरावेया दूजा ।

भोग भोगावेया बीजा । महत्वाचिया ॥ ४४ ॥

आंग्रा बोट माखुनु तपें । विकावेया आपणपें ।

अंगना हीन पडपें । जिया परीं ॥ ४५ ॥

हे असो धनमानीं आश । बांधौनि तपें कीजे सायास ।

तें तें चि तप राजस । बोलिजे गा ॥ ४६ ॥

परि पड्डरणीं जें दुहिले । तें गोरं न दुभे विपालें ।

कां उभें सेत चारिलें । पीकावेया सुरे ॥ ४७ ॥

तैसें फोंकरितां तप । कीजे जें साक्षेप ।

तें फळिं तवें सोफ । निःहां जाये ॥ ४८ ॥

ऐसें निष्कल देखौनि करिता । माकारि साडी पांडुसुता ।
झणौनि नाहिं स्थिरता । तपा तेया ॥ ४९ ॥
मन्हवि तन्हि आकाशमांडि । जो गाजौनि मसंड फोडी ।
तो अकालमेघु काइ घडी । राहांतु असे ॥ २५० ॥
तैसें राजस तप जे होए । ते फली किर वांस जाले ।
परि आचरणी ही नोहे । निर्वाहो तेया ॥ ५१ ॥

मूढमाहेणात्मनो यस्पीडया क्रियते तपः ॥

परस्योत्सादनार्थे वर तत्तत्तमासमुदाहृतम् ॥ १९ ॥

आतां ते चि तप पुडुती । तामसेचेचिया रीती ।
ते परमा आणि कीर्ती । रुसौनि कीजे ॥ ५२ ॥
केवल मूर्खपणाचा वारा । जीवि घेडनि धनुर्दरा ।
नावं ठेविजे शरीरा । वैरियांनै ॥ ५३ ॥
पंचाग्निचि हडगी । खोलविजति शरीरा लागि ।
किं इंधन कीजे आगि । आंतुल चि ॥ ५४ ॥
मार्था जालिति गुगुलु । आंगी घालिजति गलु ।
बंधि लांविजति जालु । आपणपां चि ॥ ५५ ॥
दण्डौनि स्वसेवास । कीजति वायां चि उपवास ।
कां वेइजति धूमाचे घांस । अधोमुखे ॥ ५६ ॥
हिमोदकें आकठें । खडकिळां सेविजति तटें ।
जितिया मासाचे चिमुटे । तोडिति जेथ ॥ ५७ ॥
ऐसे नाना परीं हे काया । घाये सूति धनंजया ।
तप कीजे नाशवेया । पुढेलांतें ॥ ५८ ॥
आंगभोरें सूटळा डोंडा । आपा नूकीनियां खांडा ।
वरिपडिलेयां रगडा । करी जैसा ॥ ५९ ॥
किंबहुना हे बोखटी । घेडनि छेद्याची दातवटी ।
तप निकजे किराटी । तामल होए ॥ २६० ॥

तेवि आपुळिया आठवियां । सुखें असतिया प्राणियां ।
 जियाविया ही सिराजियां । करिति गा ॥ ६१ ॥
 एवं सत्त्वादिकाचो आंगीं । पडिलें तपभागीं ।
 जालें तें गुज चांगी । दाविले व्यक्ती ॥ ६२ ॥
 दासव्यमिति यद्दानं वीयते नुपकारिणे ॥
 देद्यो काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतं ॥ २० ॥
 आतां बोलतां प्रसंगा । आलें कणीनि पै गा ।
 करुं रूप दानळिंगा । त्रिविधा तेया ॥ ६३ ॥
 तेय गुणाचेनि बोलें । दान हिं त्रिविध असे जालें ।
 तें चि आहक पहिलें । सात्त्विक ऐसें ॥ ६४ ॥
 तरि स्वधर्मा आंतौतें । जें मीले आपणपेयांतें ।
 तें देइजे बहुतें । संमानयोगें ॥
 जालेयां सुबीजप्रसंगु । पडे क्षेत्रा वापेचा पांगु ।
 तैसा चि दानाचा हा लागु । देखतसों ॥ ६५ ॥
 अनर्थ रत्न हातु चढे । तें भांगाराची वोढी पडे ।
 दोन्ही जालीं तरि न जोडे । लेतें आंग ॥ ६७ ॥
 परि सणु सुद्धु संपत्ति । यें तिहिं हेकें मिळति ।
 जें भाग्य धरी उज्जती । आपुळां विधिं ॥ ६८ ॥
 तैसें निफजवावेया दान । जें सत्व सुये संवादन ।
 तें देणु काळ भाजन । द्रव्य ही मिले ॥ ६९ ॥
 तन्हि आधि तव प्रयत्नेसि । होआवें कुरुक्षेत्र कां कासी ।
 नातरि तूकें जो इहिंसि । तो ही देणु हो ॥ २७० ॥
 तेय रवि-चंद्रा राहु-मेळ । होता पाहावा पुण्यकाळ ।
 कां तेया सारिखा निर्मळ । आणिकु ही हो ॥ ७१ ॥
 तैसां काळिं तिये दिसि । होआवी पात्रसंपत्ति ऐसी ।
 मूर्ति धरिळी आदि जैसी । शुचिस्वें चि कां ॥ ७२ ॥

आचाराचें मूलपीठ । वेदाची उत्तरवेठ ।
 तैसें द्विजरत्न चोखट । पाहुनियां ॥ ७३ ॥
 मा तेयाचां ठाई चिंता । निवर्तावी स्वसत्ता ।
 परि प्रिया पुढें कांता । रिगे तैसेनि ॥ ७४ ॥
 कां जेयाचें ठेविळें तेया । देउनि होइजे उत्तराधिया ।
 नाना ह्मणें विडा राया । दीधळा जैसा ॥ ७५ ॥
 तैसेमि निष्कर्म जेवें । भृत्यादिभावें ।
 किंमदुना हावे । नेदावें उठूं ॥ ७६ ॥
 आणि दान जेया देयावें । तेयातें ऐसेयां पावें ।
 जें घेतलेयां नुमचवे । काइसेन हीं ॥ ७७ ॥
 साहु घातलेयां आकाशा । देंदी प्रतिशदु जैसा ।
 कां पाहिला आरिसा । येरीकडे ॥ ७८ ॥
 उदकाबिये भूमिके । आफलिछेन कुंदुकें ।
 उफलीनि माघौतें । नैयेजे हाता ॥ ७९ ॥
 नाना बसोबा घातला चार । माथां तुरंविळा बुर ।
 न करी प्रत्योपकार । जेया परी ॥ ८० ॥
 तैसें दीधळें दान तेयाचें । जें कोणही आंगें नुमुचे ।
 अर्पिलेयां श्लाघ्य तेयाचें । कीजे पै गा ॥ ८१ ॥
 ऐसिया सामग्रिया । दान निफजे वीरराया ।
 तें सात्विक दानवरिया । सर्वां हि जाण ॥ ८२ ॥

यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः ॥

स्वीयते च परिक्लिष्टं तद्वाजसमुदाहृतम् ॥ ८२ ॥

आणि तो चि देखु काळ । घडे तैसा चि पात्रमेळ ।
 दानभागु ही निर्मळ । न्यायगतु ॥ ८३ ॥
 परि मनीं धरुनि दुमतें । चारीजे जेवि गाइतें ।
 कां पैव करुनि जाइतें । पैव जाइजे ॥ ८४ ॥

नाना दीठि घाल्नि ऐहेरा । आर्वंतु जाइजे सोइरा ।
 वाण धादिजे घरा । वोडसेयाचेया ॥ ८५ ॥
 वै कलातरा गांठि बांधिजे । मग पुढिलार्चे काज कीजे ।
 पूजा घेउनि रसु दीजे । पीडितासि ॥ ८६ ॥
 तैसे जेया जे दान देणें । तो तेणें चि गा जीवणें ।
 मुजावा भावें देणें । दीजे जें गा ॥ ८७ ॥
 अथवा कोण्हीं एकु वाटे जाता । घेतलें उमर्चों न सकता ।
 मीले जारि पांडुसुता । द्विजोत्तमु ॥ ८८ ॥
 तरि कवडेया एका सार्ठि । अशेष गोत्रार्चे किरीटी ।
 सर्व प्रापक्षित सुवे मुठी । तेयाचिये ॥ ८९ ॥
 तेचि चि पारलौकिकें । फलें बांछिजति अनेकें ।
 नादिजे तें मूके । एक ही नोहे ॥ ९० ॥
 तें हि ब्राह्मण नेवों सरे । शेशी हाणिचेनि सीणे मांसुरे ।
 सर्वस्व जेसे चोरें । नागबुनि नेलें ॥ ९१ ॥
 कायि बहू साधों सुमती । जें दीजे या मनोवृत्ती ।
 तें दान गा त्रिजगती । राजस वै ॥ ९२ ॥

अवेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते ॥

असत्कृतमयश्नातं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ ९२ ॥

मग म्लेंछांचें बसैठे । दांगाणें हान कैकटें ।
 कां सिंहवीरें चौहटे । नगरिचें तें ॥ ९३ ॥
 तिहीं तिहिं ठाईं मीळनीं । समो सांजवेल कां रजनी ।
 तेव्हळि उदारां होणें घनीं । चौरियेचां ॥ ९४ ॥
 पार्श्वे भाट नागारी । सामान्या क्षिया जुवारी ।
 जियें मूर्तिवसें भुरगीं । भूलावेया ॥ ९५ ॥
 रूपनृत्याची पुरवणी । तेयां पुढें डोलेमारणी ।
 गीत भाटीवं अषणीं । कर्णजपु ॥ ९६ ॥

तेया ही वरि अलुमाहु । वे फूलागंधाचा परिमलु ।
 तव भ्रमांचा तो वेतालु । अवतरे वि ॥ ९७ ॥
 येयां ऐसेन जें जें देणें । तें तामस दान मीं करेणें ।
 आणि घडे दैवगुणें । आणिक ही एक ॥ ९८ ॥
 विपायें धुणाक्षर उमडे । टालिये काडला सांपडे ।
 तैसें तामसा पर्व पडे । पुण्यदेशी ॥ ९९ ॥
 तेथ देखीनि तो आथिला । योग्य मार्गो ॥ आळ ॥
 तो ही द्रव्या चाडैला । भाले जरि ॥ ३०० ॥
 तरि अद्वा न करी जीवि । तेया माथा न खलवी ।
 स्वयं न करी ना करवी । अर्घ्यादीक ॥ १ ॥
 आलेयां न घली बैसों । तेथ गंधाक्षतांचा अतिसो ।
 हा प्रसंगु किर असो । तामसिये नरी ॥ २ ॥
 पै जोळाविजे रिणायितु । तैसा झांकवी तेयाचा हातु ।
 तूकरणेयांचा अड्डतु । प्रयोगु तेथ ॥ ३ ॥
 आणि जेया जें रे किरिटी । तेयातें उमाणी तेया साठि ।
 मग कुबोळें कां लोटी । अवज्ञेचां ॥ ४ ॥
 हें असो इया परीं । मोल वेचणें जें अवधारिं ।
 तेया नांव चराचारिं । तामस दान ॥ ५ ॥
 एथ मिं जाणतसे । विपायें तूं गा ऐसें ।
 न कल्पीसि मानतें । विचक्षणां ॥ ६ ॥
 ऐसि आपुछाळां चिन्ही । अळंकुतें तीन्ही ।
 दानें दाबिलें अवधानि । राजतनया ॥ ७ ॥
 जें अवबोधमोक्षक । एकलें कर्म सात्विक ।
 तरि कां वेखासें सद्गोप । येर बोळों ॥ ८ ॥
 परि जुसंतितां विवसी । भेटि नाहिं निविसिं ।
 कां धू न सांतां जैसी । याति न लगे ॥ ९ ॥

तेसें सुधा सत्वा आढ । आढे रजतमाणें कवाड ।
 त्रिभुवनीं तें कीड । क्षणार्थें गा ॥ ३१० ॥
 आक्षी श्रद्धादिदानांत । जें सप्रस्त ही क्रियाजात ।
 सांघितळें गा व्यक्त । तिहि गुणी ॥ ११ ॥
 तेथ भरवसेन सीन्ही । न संघों चि ऐसें मानी ।
 सत्व दावावेया दोन्ही । बोलिलों येरें ॥ १२ ॥
 जें दोहि माजि तीजें असे । तें दोन्हें सांडितां चि दीसे ।
 अहोरात्रत्यार्गे जैसे । संध्यारूप ॥ १३ ॥
 तेसें रजतमविनाशें । तीजें जें उरत दीसे ।
 तें सत्व हें आपैसें । फावसि ये ॥ १४ ॥
 एवं दावावेया सत्व तुज । निरोपिलें तमरज ।
 तें सांडूनि सत्वे काज । साधीं आपुलें ॥ १५ ॥
 सत्वे चि येणें चोखालें । करि यज्ञादिकें सकलें ।
 पावसी तें करतलें । आपुलें निज ॥ १६ ॥
 सूर्यें दाखविलें सातें । काह एक न दिसे एथें ।
 तेचि सत्वे केलें फळातें । काह नेंदी ॥ १७ ॥

ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धियो नमोः ॥

आह्वनास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा ॥ १३ ॥

हें किर आवडतां विधि । रीति सत्वीं आधि नीकी ।
 परि मोक्षेंसीं एकीं । आधि मिलणें ॥ १८ ॥
 तें येक अगाध चि आहे । तेयाचा सावाड जें लाहे ।
 तें मोक्षाचा ही होये । गावीं सरतां ॥ १९ ॥
 ये भांगार जन्हीं पन्हरें । सन्ही राजबलिचि आखरें ।
 लाहे तें सरें । जिया परीं ॥ २० ॥
 स्वछें शीतलें सुगंधें । जळें होति सुलपदें ।
 परि पवित्र तें संबंधें । सीर्थांचेनि ॥ २१ ॥

न यों कां भलेतैसी धोरी । परि गंगा जैसी तैसी तिये सागरी ।
 विश्वाते उदरी । दर्शनमात्रे ॥ २२ ॥
 तैसे सात्विका कर्मा किरीटी । यक्षा मोक्षाचिये भेटी ।
 न पढे आडकटी । त्रिशुद्धी गा ॥ २३ ॥
 हा बोलु आयिकत खेवी । अर्जुना आधी न माये जीवि ।
 क्षणे देवे कृपा करावी । सांघावे ते ॥ २४ ॥
 तेथ कृपालु चक्रवर्ती । क्षणे आयिक तेयाची व्यक्ति ।
 जे सात्विक शुक्ति । रत्नी पचले ॥ २५ ॥
 तारि अनादि परब्रह्म । जे जगदादिकदार्णे धाम ।
 तेयाचे एक नाम ॥ त्रिधा पै असे ॥ २६ ॥
 ते किर अनाम अजाति । परि अविद्यागर्वाचिये राती ।
 माजि बोलखावेया श्रुती । खुण केली ॥ २७ ॥
 कठले संसारसीणे । जे देवो एति गान्धारणे ।
 तेयां नो दे नामे जेणे । तो संकेतु हा ॥ २८ ॥
 ब्रह्माचा अचोला फोटावा । अद्वैतु द्वैतत्वे भेटावा ।
 ऐसा भंज देखिला कणवा ॥ वेदे बापे ॥ २९ ॥
 मग दाविलेनि जेणे एके । ब्रह्म आलविले कवतिके ।
 मार्गा असतां ठाके । पुढां उभे ॥ ३० ॥
 परि निगमाचलशिखरी । उपनिषदार्थनगरी ।
 आहाति ब्रह्माचा जे एकहारी । तेयांसी चि ॥ ३१ ॥
 हे ई असो प्रजापति । शक्ति जे सृष्टि करिति ।
 ते जेया एका आवृत्ती । नावांचिया ॥ ३२ ॥
 पै सृष्टिचेया उपक्रमा । पूर्वे गा धीरोत्तमा ।
 बेबा ऐसा ब्रह्मा । एकला होता ॥ ३३ ॥
 मग ईश्वराते नेदखे । ना सृष्टि करु न शंके ।
 तो एकु थोर केला एके । नावे जेणे ॥ ३४ ॥

जेयाचा अर्घु जीवि ध्यातां । जें वर्णत्रय जपतां ।
 निम्नसृजना योम्यता । आली तेया ॥ ३५ ॥
 तेधवा रचिले ब्रह्मजन । तेया वेद दीधळे साक्षान ।
 महा ऐसें वर्तन । जीवे केलें ॥ ३६ ॥
 पाठि नेणों केती एर । मीनळे लोक अपार ।
 जाळे ब्रह्मदत्त अपार । त्रिमुवन ॥ ३७ ॥
 ऐसें नाममात्रे जेणें । धात्रेया अढंभ करणें ।
 तेथार्थें रूप आधिक खणे । श्रीकांतु तो ॥ ३८ ॥
 तारि सर्व मंत्रांचा राजा । तो प्रणउ आदिवर्णु बुक्ता ।
 सत्कार दूजा । तीजा सत्कार ॥ ३९ ॥
 एवं अंतस्तदाकार । ब्रह्मनाम तें त्रिप्रकार ।
 हें कूल तुरंभी सुंदर । उपनिषदातें ॥ ४० ॥
 येणेंसि होउनि येक । जें निर्बाललें कर्म सात्विक ।
 तें कैवल्यातें पावक । धरिचें करी ॥ ४१ ॥
 मण्डविं कापुराचें थलिवं । आणुनि दइजैल देव ।
 घेउं जाणणें चि अडवं । तेथ असे वाण ॥ ४२ ॥
 तैसें आदरिजैल सत्कर्म । उच्चरिजैल हि ब्रह्म नाम ।
 पारि नेणिजे जरि वर्म । विनियोगाचें ॥ ४३ ॥
 तारि महंतांचिया कोडी । घरा आणिलेया हि बोडि ।
 मानु नेणती परिवर्षी । मुदल तूटे ॥ ४४ ॥
 कां लेयावेया चोखट । टीक मांगार एकवट ।
 घालुनु बांधली मोट । गलां जेवि ॥ ४५ ॥
 तैसें तोंडि ब्रह्मनाम । हातिं तें सात्विक कर्म ।
 विनियोगें विण काम । निष्कल होए ॥ ४६ ॥
 आगा अस आणि मूळ । पासि असे पारि देख ।
 जेउं नेणतां बालक । लंघे चि तें ॥ ४७ ॥

कीं स्नेहा सूत्रा वैश्वानरा । जालेयां जन्ही सबतारा ।
 हातवटी नेणतां वीरा । प्रकाशु नोहे ॥ ४८ ॥
 तैसें वेष्टे कृत्य पावे । तेथिचा मंत्रु ही आठवे ।
 परि वेर्य तें आचवें । विनियोगें विण ॥ ४९ ॥
 क्षणीं वि वर्णत्रयात्मक । जें हें मक्षनाम एक ।
 विनियोगु तूं आविक । येयाचा आतां ॥ ५० ॥

तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः ॥
 प्रवर्तते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनां ॥ ५१ ॥

तारि नार्थि चि आखरें तीन्ही । कर्मा आदि मध्ये निदानी ।
 प्रयुंजार्थि पै स्यानी । इहिं तीन्ही ॥ ५१ ॥
 हे चि एकी हातवटी । घडिली लोंकिं किरीटी ।
 आले ब्रह्मविद भेटी । ब्रह्माचिये ॥ ५२ ॥
 ब्रह्मासिं होआवेया येकिं । ते वैचति यज्ञादिकिं ।
 जे चामळले बोलली । शास्त्रांचिया ॥ ५३ ॥
 तें आदि तव उक्ताह । ध्यानें करिति गोचर ।
 पाठिं आगिति उचर । वाचे ही तो ॥ ५४ ॥
 तेणें ध्यानें प्रकटें । प्रणवोच्चारें स्पष्टें ।
 लागति मग वाटे । क्रियांचिये ॥ ५५ ॥
 आचारिं अमंगु दिवा । अडविं समर्थु बोलावा ।
 तैसा प्रणवु जाणावा । कर्मरिंभी ॥ ५६ ॥
 उचितदेवउद्देशें । सुद्रव्यें धर्म्यें बहुवसें ।
 द्विजद्वारा हवन हुताशें । त्याजिति पै ते ॥ ५७ ॥
 आहवनीयआदि वन्ही । निष्पत्तिरूपहवनिं ।
 वेचिति पै निधानी । कुढे होउनि ॥ ५८ ॥
 किंबहुना नाना याग । निष्पत्तिचें घेउनि आंग ।
 करिति नावडतेयां त्याग । उपाधिचे ॥ ५९ ॥

कां म्यायें ओखला पवित्रि । भूमादिकिं स्वतंत्री ।
 देशकालजुदपारि । दैति दानें ॥ ६० ॥
 अथवा एकांतरा कछी । बांदायणें मासोपवासि ।
 शोखुनु गा धातुराशी । करीति तपें ॥ ६१ ॥
 येवं यज्ञदानतपें । जियें गाजंति बंधरूपें ।
 तैं तें भि होये सोहणें । मोक्षार्थें तेषां ॥ ६२ ॥
 स्थलिं नावा जिया दादिजे । जलिं तिया चि जेविं तरिजे ।
 तेवि बंधकिं कर्मां सृष्टिजे । नारें येणें ॥ ६३ ॥
 परि हें असो ऐसिया । यज्ञदानादिक्रिया ।
 उंकारें सानाइलिया । प्रवर्त्तती ॥ ६४ ॥

तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपःक्रियाः ॥

दानक्रियाश्च विविधाः क्रियन्ते मोक्षकांक्षिभिः ॥ २५ ।

तिया मोदक्रिया जेथ फलिं । रिगों पांति जिये कालिं ।
 प्रयुंजीति तिये कालों । तत्तद्दु हा ॥ ६५ ॥
 जें सर्व ही जगा परीतें । जें एक सर्व ही देखतें ।
 जें तत्तद्धें बोलिजे तें । पैल वस्तु ॥ ६६ ॥
 तें सर्वादिकार्वें चित्ती । तद्रूप ध्याउनि मुमती ।
 उच्चारें हिं व्यक्ती । आणीति पुहुती ॥ ६७ ॥
 क्षणति तद्रूप ब्रह्मा तिया । फलिं येति क्रिया ।
 होतु आक्षां भोगावेया । काहिं भि नुरो ॥ ६८ ॥
 ऐसैं तदात्मक ब्रह्म । तेथ उगाणुनु कर्म ।
 आंग छाडीति न भम । एणें बोलें ॥ ६९ ॥
 आतो उंकारें आदारिलें । तत्कारें समर्पिले ।
 इया रीतिं जेया आलें । ब्रह्मत्व कर्मां ॥ ७० ॥
 ते कर्म फिर ब्रह्माकारें । जालें तेषां हिं न सरे ।
 जें करितेनाति दुसरें । जाहे क्षणौनि ॥ ७१ ॥

मीठ आगे जलि बिरे । परि क्षारता वेगली उरे ।
 तैसे कर्म ब्रह्माकारे । जाण ते हेत ॥ ७२ ॥
 आणि दुजे जवं घडे । तवं संसारभय जोडे ।
 हे देऊ आपुलेन तोंडे । बोलति वेदे ॥ ७३ ॥
 क्षणौनि परतत्वे ब्रह्म असे । ते आत्मत्वे परिबसे ।
 सच्छुद्ध रिणा दोसे । ठेविळा देवे ॥ ७४ ॥
 तरि उंकार तत्कारी । जे जाले ब्रह्मकर्म शरीरी ।
 जे प्रशस्तादि बोल वरी । वाखाणिले ॥ ७५ ॥

सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते ॥

प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छुद्धः पार्थ युज्यते ॥ २६ ॥

प्रशस्ते कर्म तिथे । सच्छुद्ध विनियोग आहे ।
 तो चि आइकां होवे । तैसा सांघो ॥ ७६ ॥
 तरि सच्छुद्धे एणे । आटूनि असंतापे नाणे ।
 दाविजे अव्यंगवार्णे । सत्तेचे रूप ॥ ७७ ॥
 जे सत्तेचे काले देशे । हो नेणे चि अमारिसे ।
 आपणपां आपण असे । अखंडीत ॥ ७८ ॥
 हे दीसत जेतुले आहे । ते असंतपणे जे नोहे ।
 देखतां रुपि सोये । लाभे जेयाची ॥ ७९ ॥
 तेणेसि प्रशस्त ते कर्म । जे जाले सर्वात्मक ब्रह्म ।
 देखिजे कहनि सम । ऐक्यबोधे ॥ ८० ॥
 तेथ उंकार तत्कारे । जे कर्म दाविले ब्रह्माकारे ।
 ते गीद्वु होइजे एकसरें । चिन्मात्र चि ॥ ८१ ॥
 ऐसा हा अंतरंग । सच्छुद्धाचा विनियोग ।
 जाण क्षणे श्रीरंग । भी न क्षणे हो ॥ ८२ ॥
 ना भी चि जरि क्षणे । तरि श्रीरंग दुजे हे उणे ।
 क्षणौनि हे बोळणे । देवाचे चि ॥ ८३ ॥

बन्धे तपसि दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते ॥

कर्म चैव तदर्थीयं सदित्येवामिधीयते ॥ २७ ॥

आतां आणिकी ही परी । सछद्दु हा अवधारी ।

सात्विक्ता कर्मा करी । उपकार जो ॥ ८४ ॥

तरि संते चि कर्म चांगें । चालिळि अधिकारगें ।

परि एकाचेनि अंगें । हीणावति जें ॥ ८५ ॥

तें उर्जे एक अवेबें । शरीर ठाके आघबें ।

कां अनेग हान भावे । राभस्याची गती ॥ ८६ ॥

तैलें एके चि गुणें विण । संत धि परि असंतपण ।

कर्म करि गा जाण । जिये बळे ॥ ८७ ॥

तेधवां अंकारु तत्कारी । सावायिला चांगी परी ।

सछद्दु कर्मा करी । जीर्णोद्धार ॥ ८८ ॥

तें असंतपण फेडी । आणि सद्भावाचिये रुढी ।

निज सत्वाचिया प्रौढी । सछद्दु हा ॥ ८९ ॥

बोषध जैसे रोगिया । कां सावाअ ये भंगलेया ।

सछद्दु कर्मा वेगलेया । तैसा जाण ॥ ९० ॥

अथवा काहिं प्रमादें । कर्म आपुळिये मर्यादे ।

चूकौनि पडे निषिद्धे । वाटे हान ॥ ९१ ॥

चालतेया मारुं सांडे । पारसियासि अखरें पडे ।

राहाटी भाजि न बडे । काह काह ॥ ९२ ॥

बाणौनि तैसी कर्मा । राभस्यें सांडे सीमा ।

असाधुत्वाचेया दुर्नामा । येवों पाहे जें ॥ ९३ ॥

तेथ हा गा सछद्दु । येरि दो प्रभुदु ।

प्रभुंजिला करी साधु । कर्मातें तेया ॥ ९४ ॥

रोदापरिसाची धृष्टि । नोहलागंगेची भेटि ।

मृत्ता जैसी वृष्टि । पीयुषाची ॥ ९५ ॥

ये असाधु कर्मां तैसा । सज्जु वीरवा ।
 हे असो गौरवु चि ऐसा । नामाचा येवा ॥ ९६ ॥
 घेउनि येधिचें वर्म । जें विचारीसि हें नाम ।
 तें केवल हें चि ब्रह्म । जाणसी तूं ॥ ९७ ॥
 पाहे पां उन्तत्सत् ऐसे । हें बोलणें तेथ नेत असे ।
 जेधौनि कां प्रकाशे । दृश्यजात ॥ ९८ ॥
 तें तवं निर्विशिष्ट । परब्रह्म चोखट ।
 तेपाचें हें आतुवट । व्यजक नाम ॥ ९९ ॥
 परि तो आश्रयो आकाशा । आकाश चि कां जैसा ।
 येवा नामा नामियां तैसा । अभेदु असे ॥ १०० ॥
 उदैला आकाशी । रवी चि रवीतें प्रकाशी ।
 हे नामव्यक्ति तैसी । ब्रह्मा करी ॥ १ ॥
 हणौनि व्यक्षर हें नाम । नव्हे जाण केवल ब्रह्म ।
 या ही छागि कर्म । जें जें कीजे ॥ २ ॥
 ते याग अथवा दानें । तपादिकें हिं गहनें ।
 तिर्ये निफजति कां न्यूनें । होउनि ठांतु ॥ ३ ॥
 परिसार्चा वोरकली । नाहिं चोखाक्रीडाची बोली ।
 तैसि ब्रह्मि अर्पितां केली । ब्रह्म चि होति ॥ ४ ॥
 उणेयापुरेयाचिया परी । नुरती चि तेथ अवधारि ।
 निवडूं न यंति सागरीं । जैसिया नदी ॥ ५ ॥
 एवं पार्था तुज प्रति । ब्रह्मनामाची हे शक्ति ।
 साधितली उपपत्ती । डोलसा गा ॥ ६ ॥
 आणि एका एका ही आखरा । वेगळेवेगळा वीरा ।
 विनियोगु नागरा । बोलिलों रीती ॥ ७ ॥
 आतां एवं सुमहिम । हणौनि हें ब्रह्मनाम ।
 जाणितलें किं सुवर्म । राया तुवां ॥ ८ ॥

તરિ યેયૌનિ યાચી શ્રદ્ધા । ઉપલવિલી હો સર્વદા ।

જેમાર્ચે જાહેં બંધા । ઊરોં નેંદી ॥ ૯ ॥

જિયે કામિ હા પ્રયોગુ । અનુષ્ઠિજે સવિનિયોગુ ।

તેથ અનુષ્ઠિલા હોયે સાંગુ । વેદુ ચિ તો ॥ ૪૧૦ ॥

અધ્યક્ષયા કુત્ત વર્ત્ત તપસ્તપ્ત કુત્ત ચ યત્ ॥

અસવિત્યુચ્યતે પાર્થ ન ચ તપ્તેભ્ય નો હૃદ ॥ ૨૮ ॥

સાંઢુનિ હે સોણ । મોઢુનિ શ્રદ્ધેચી વાહે ।

કુરાપ્રહારી ચિ ત્રાયે । વાઢુનિયા ॥ ૧૧ ॥

મગ અશ્વમેધાં કોઢી કીજે । રત્ના મરુનિ પૃથિવી દીજે ।

एकांगुष्ठि ही तपिजे । तपसहस्री ॥ ૧૨ ॥

જલાશયાચેન નાર્વે । સમુદ્ર હી કીજતુ નવે ।

परि किंवहुना आवये । वृथा चि ते ॥ ૧૩ ॥

પાષાણા વરિ વર્ષહેં । જૈસેં મસ્મીં હવન કેહેં ।

कां खेवं दीधले । साउलिये ॥ ૧૪ ॥

નાતરિ જૈસેં ચઢકણાં । ગગન હાણિતહેં અર્જુના ।

तैसा सामारमु सुना । गेला चि तो ॥ ૧૫ ॥

ઘાણા ગાહિહે સ્થહે । તેલ ના પેંઢિ જોડે ।

तैसें दलिद्र तेवहे । ठेले चि आगि ॥ ૧૬ ॥

ગાંઠિ બાંધલી સાપરી । અથ અથવા પૈલી તીરી ।

न सरौनि जैसी मारी । उपवासिं गा ॥ ૧૭ ॥

તૈસેં કર્મજાતેં તેળેં । નાહિં હિહિકિચેં ભોગળેં ।

तेथ परत्र के कवणे । आक्षेपावे ॥ ૧૮ ॥

હાળૌનિ શ્રદ્ધાનામશ્રદ્ધા । સાંઢુનિ કીજે તો ધીંધા ।

हे असो सीनु नसुदा । दृष्टादृष्टी ॥ ૧૯ ॥

એસેં કલ્પકરીનેસરી । ત્રિતાપતિમિરતમોરી ।

श्रीधीरवरनरदरी । बोछिजे तेणे ॥ ૪૨૦ ॥